

HOMOSEKSUAALIEN PERHEKÄSITYKSET JA

PARISUHTEEN VIRALLISTAMINEN

Sinikka Kyyrönen

Sosiologian pro-gradu –tutkielma

Joulukuu 2002

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian

laitos

Homoseksuaalien perhekäsitykset ja parisuhteen virallistaminen

Kyyrönen Sinikka Hannele

Sosiologian pro gradu –tutkielma

Joulukuu 2002

Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

89 sivua + neljä liitettä

Työssäni tutkin mitä perhe merkitsee homoseksuaaleille. Lisäksi kyselin olisivatko he halukkaita virallistamaan parisuhteensa, miten ja minkä vuoksi. Materiaalinani on kolmentoista lesbon ja kolmen homomiehen haastattelut, jotka ajoittuvat aikaan ennen vuonna 2002 voimaan tullutta lakia parisuhteen virallistamisesta. Vertaan tuloksiani Kath Westonin ja Jeffrey Weeksin aiempiin tutkimuksiin homoseksuaalien valituista perheistä ja pohdin soveltuuko valittujen perheiden käsitys Suomeen.

Havaitsin perheen perusyksikkönä olevan parisuhteen. Kumppanin lisäksi perheeseen voi kuulua lapsia, biologisia sukulaisia tai joissain tapauksissa ystäviä. Perhemallit ovat hyvin moninaisia ja henkilön subjektiivista oikeutta valita oma perheensä korostetaan. Westonin ja Weeksin kuvaama valittu perhe ei näytä Suomessa olevan homoseksuaalien vallitseva perhemuoto. Lasten hankkiminen ja perheen perustaminen kuuluvat erityisesti nuorimpien homoseksuaalien tulevaisuuden suunnitelmiin.

Parisuhteen virallistamisen kannalla olivat kaikki haastateltavat. Tärkeimpinä syinä virallistamiseen mainittiin tasavertaisten oikeuksien saaminen kaikille kansalaisille, juridiset ja käytännön syyt, emotionaaliset ja psykologiset syyt, yhteiskunnalliset syyt, yhteisöllisyys ja lasten turvan lisääminen. Lisäksi toivottiin virallistamisen lisäävän yleistä suvaitsevaisuutta ja homoseksuaalien näkyvyyttä yhteiskunnassa.

Avainsanat : perhekäsitys, valitut perheet, parisuhteen virallistaminen, homojen ja lesbojen perheet, homoseksuaalisuus

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSEN AINEISTO	2
3. MIKÄ ON PERHE?	5
4. HENKILÖKOHTAINEN ON POLIITTISTA	11
5. VALITUT PERHEET	17
5.1. Ahola	17
5.2. Kuosmanen	18
5.3. Weston: valitut perheet	20
5.4. Henriksson	23
5.5. Weeks	24
5.6. Yhteenveto	31
6. SUOMALAISTEN LESBOJEN JA HOMOJEN KÄSITYS PERHEESTÄ	34
6.1. Parisuhde perheenä	35
6.2. Kahden vanhemman muodostama perhe	36
6.3. “Kaikki se mikä on mun lähellä on mun perhettä”: ystävät perheenä	40
6.4. Yhteenveto	41
7. LAPSET HOMOSEKSUAALISESSA PERHEESSÄ	42
8. PARISUHTEEN VIRALLISTAMINEN	49
8.1. Homoseksuaalisten parisuhteiden historiaa	49
8.2. Laki rekisteröidystä parisuhteesta	50
8.3. Parisuhteen virallistamiseen syyt	52
8.3.1. Tasa-arvo, ihmisoikeudet, samanarvoisuus lain edessä	52
8.3.2. Juridiset ja käytännön syyt	53

8.3.3. Emotionaaliset ja psykologiset syyt	55
8.3.4. Yhteiskunnalliset syyt	59
8.3.5. "Me ollaan se yksikkö" : yhteisöllisyys	60
8.3.6. Lasten turvan lisääminen	61
8.4. Puuttuvat perinteet ja uskonnon vaikutus	62
8.5. Yhteenvedo	63
8.6. Mielipidetutkimukset	69
9.HOMOSEKSUAALISEN ELÄMÄNTAVAN MUUTOS OSANA YLEISTÄ ELÄMÄNTAPAMUUTOSTA	70
10. PARISUHTEEN VIRALLISTAMISEN VAIKUTUS VALTAKULTTUURIIN	75
11. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	78
17. LOPPUSANAT	81
KIRJALLISUUS	84
LIITTEET :	
Liite 1: Haastattelukutsu	
Liite 2: Haastattelun käyttö lupa	
Liite 3: Haastattelun pääteemat	
Liite 4: Laki rekisteröidystä parisuhteesta	

1. JOHDANTO

Pian sosiologian opintojeni aloittamisen jälkeen alkoi valtakunnassa velloa kiihkeä keskustelu homojen ja lesbojen oikeudesta virallistettuun parisuhteeseen. Seurasin keskustelua lähinnä huvittuneena siitä, kuinka pöyristyneitä vastustajat olivat moisen ehdotuksen vuoksi. Tosin täytyy tunnustaa, että kuvittelin ehkä olevani vapaamielisempi kuin keskivertokansalainen. Olin viettänyt 1980-luvun enemmän tai vähemmän homoystävieni seurassa. Tunsin olevan enemmän asiantuntija kuin kaikki tulikivenkatkuisia mielipiteitään kirjoittavat homoseksualismin vastustajat yhteensä. Ja kuitenkin tajusin, ettemme olleet keskustelleet parisuhteiden virallistamisesta, tai toisaalta naimisiin menosta, koska asia ei silloin ollut kenellekään ajankohtainen.

Aloin kiinnostua asiasta. Kirjaston hyllyjä selatessani löysin ainoastaan yhden amerikkalaisen tutkimuksen lesbojen ja homojen perheistä. Etsin suomalaisia tutkimuksia, saaliiksi sain vain muutaman aihetta sivuavan opinnäytetyön. Minusta oli kummallista, ettei kukaan suomalaisista tutkijoista ollut tarttunut omasta mielestäni kiinnostavaan aiheeseen. Toisaalta minua epäilytti, että perheen ja homoseksuaalisuuden yhdistäminen saattoi olla tutkimusteema, jolle on vaikea saada rahoitusta. Kun oman gradutyöni aloittaminen tuli ajankohtaiseksi, päätin itse ottaa homoseksuaalien perheet työni aiheeksi.

Kyseessä on teema, joka on ollut ajankohtainen jo pitkään. Parisuhteen virallistaminen on merkittävä homoseksuaalien elämään vaikuttava konkreettinen muutos. Tämän lisäksi sillä on yhteiskunnallisia vaikutuksia monella elämänalalla. Parisuhdekirjoittelua lukiessani huomasin, että valtaosa mielipiteistä vaikutti heteroiden kirjoittamilta. Minä halusin saada selville mitä lesbot ja homot itse ajattelivat. Ainoa tapa olisi kysyä sitä heiltä itseltään. Yhtenä motiivina oli halu työni kautta antaa ääni homoille ja lesboille itselleen, tuoda heidän mielipiteensä esille.

Nostin tutkimuksen keskiöön perheen ja avioliiton. Ne samat arvot, joita homoseksuaalisuuden katsottiin horjuttavan. Päätin lähteä tutkimusmatkalle sisältä ulospäin ja selvittää ensiksikin mikä on homojen ja lesbojen mielestä perhe, ja

poikkeako se olennaisesti heteroseksuaalien perhekäsityksistä. Vai löytyisikö “perhe”-sanalle jokin korvaava termi, joka kuvaisi paremmin tärkeää läheisten henkilöiden piiriä? Mikä on perheen merkitys?

Toiseksi halusin saada selville mitä ajatellaan parisuhteen virallistamisesta. Halutaanko virallistamista ja miksi? Kun suhde yhteiskunnan taholta virallistetaan, niin samalla annetaan viranomaisten käyttöön tietoja itsestä. Myönnetään julkisesti oma seksuaali-identiteetti ja parisuhteessa asuminen. Ovatko parisuhteen molemmat osapuolet valmiita tämänkaltaiseen avoimuuteen, vai pelätäänkö julkisuuden aiheuttavan hankaluuksia esim. työmarkkinoilla? Jos virallistamismahdollisuus tulee, niin kuinka moni olisi itse halukas käyttämään tilaisuutta hyväkseen?

Kaiken tämän ohella hain sanoja joilla puhua. Voitaisiinko käyttää heteromatriisin sanoja (esim. avioliitto, avoliitto, vaimo, puoliso) vai tulisiko uuden parisuhdemallin mukana myös uusi nimistö? Ja mikä olisi itse tapahtuma. Parisuhteen virallistaminen kun kuulostaa hyvin viralliselta. Myöhemmin huomasin etten ollut sanametsällä yksin, myös Jeffrey Weeks (1991:151) oli huomannut “perheen kielen” hallitsevan yksityiselämän ajatteluamme.

Työssäni keskityn kahteen teemaan; pyrin selvittämään, mikä homojen ja lesbojen mielestä on perhe, ja miten he suhtautuvat parisuhteen virallistamiseen. En puhu homoseksuaalisuudesta yleensä enkä homoseksuaalisuuden historiasta, koska näistä aiheista on aiemmin kirjoitettu runsaasti.

2. TUTKIMUKSEN AINEISTO

Grönforsin (1982:58) mukaan tutkijan pääsy kentälle on sitä hankalampaa mitä suljetummasta ryhmästä ja intiimimmästä tutkimusongelmasta on kyse. Haastateltavien saamiseksi otin yhteyttä Helsingin seudun SETAan. Ilmoitukseni¹ julkaistiin Z-lehdessä² kesällä 1997. Kymmenen vastaajaa soitti minulle ja tamperelaisen tutkijan avustuksella sain kontaktin viiteen haastateltavaan. Lisäksi yksi henkilö kirjoitti minulle

¹ Ks. liite 1.

kirjeen. Lopulliseksi haastateltavien määräksi tuli viisitoista henkilöä, joista yhdessä asuvia pareja oli viisi ja yksittäin haastateltavia niin ikään viisi. Sukupuolijakaumaltaan aineisto on hyvin naispainotteinen, miehiä on mukana vain kolme, mahdollisesti siksi, että perhekeskeinen ilmoitukseni vetosi enemmän naisiin.

Haastattelut tein kesän ja syksyn aikana Helsingin seudulla, Tampereella ja Jyväskylässä. Kaikki parit haastattelin heidän toivomuksestaan yhdessä, mikä todennäköisesti vaikutti jonkin verran lopputulokseen. Haastattelutilanteesta muodostui enemmän keskustelun kaltainen ja toisaalta pareilla oli mahdollisuus täydentää ja selventää toistensa vastauksia, mikä helpotti minun työtäni. Suurimman osan haastatteluista tein haastateltavien kotona, joko heidän toivomuksestaan tai maantieteellisen etäisyyden vuoksi. Pari henkilöä ilmeisesti tuli mukaan koska olin jo haastatellut heidän tuttaviaan.

Homo- ja lesboperheille pyrittiin saamaan julkisuutta mm. koska sen toivottiin edesauttavan tuolloin vielä käsiteltävänä olleen parilain hyväksymistä. Sosiaalista todellisuutta voidaankin rakentaa sanoilla. Perheestä puhumalla konstruoidaan kuvaa perheestä ja tuotetaan perhettä sosiaalisena ja mentaalisenä kategoriana sekä vahvistetaan sen olemassaoloa yhteiskunnallisena instituutiona. Kerronnalla pyritään usein myös muuttamaan todellisuutta pelkän kuvaamisen sijasta. (Ks. esim. Bourdieu 1996:21-25, Nätkin 1997:243)

Nauhat litteroituani annoin jokaiselle mahdollisuuden tarkistaa haastattelun kirjoitettu versio ja tehdä siihen haluamansa korjaukset. Tässä vaiheessa oli siis mahdollista päättää haluaako esim. poistaa jotain liian henkilökohtaista tai tarkentaa vastauksiaan. Jokainen sai myös allekirjoittaa haastattelun käyttöluvan ja joko myöntää tai kieltää tietojensa myöhemmän luovuttamisen tutkimustarkoituksiin³. Tein myös selväksi, että mahdollinen luovuttaminen koskee ainoastaan haastattelujen tarkistettua kirjallista muotoa, johon on jo muutettu nimet ja muut tunnistamisen mahdollistavat yksityiskohdat.

² Seksuaalinen tasavertaisuus ry:n (SETA) julkaisema lehti.

Haastattelujen tekemiseen kului aikaa 1-3 tuntia haastattelua kohti. Purettuani nauhat tuli aineiston lopulliseksi sivumääräksi ykkösrivivälillä lähes 150 sivua. Aineisto on siis erittäin laaja ja monipuolinen. Yksi suurimmista ongelmista työn tekemisessä onkin ollut käsiteltävien teemojen valinta.

Omasta mielestäni oli tunnelma jokaisessa haastattelussa rento ja vapautunut. Mitään kuulustelun vaikutelmaa ei ollut. Miehet olivat tosin lyhytsanaisempia kuin naiset ja pyrkivät suoralinjaisesti käsittelemään yhden asian kerrallaan ja sitten ripeästi siirtymään eteenpäin, kun taas naisten kanssa asioita pohdittiin pidempään. Parihaastattelut olivat minusta antoisimpia. Mitä enemmän ihmisiä, sitä vähemmän tutkija itse on äänessä ja vaikuttamassa keskustelun kulkuun. Ajoittain tuntui kuin me kuusitoista ihmistä muodostaisimme abstraktin, kuvitteellisen yhteisön, yhdistävänä asiana tämä gradu.

Mielenkiintoista oli huomata, kuinka ihmiset suhtautuivat minuun lesbo/homotutkimusta tekevänä tutkijana. Erityisesti tuntemattomat ihmiset olettivat minun olevan lesbo, koska useimmat tämän alan tutkimusta tekevät ovat. Paljastettuani jollain sivumaininnalla, että minulla on mies ja lapsia, ihmiset astuivat askeleen lähemmäs ja heidän kasvoillaan oli ilme, jonka tulkitsin helpotukseksi. Ajoittain pohdiskelin itsekin seksuaali-identiteettiäni miettiessäni mistä näkökulmasta tutkijana työtä lähestyin ja mitkä olivat omat edellytykseni nähdä hetero-oletusten läpi ja toisaalta olla fokusoitumatta liikaa homoseksuaalisuuteen.

Joskus tuntui, että olin hieman ulkopuolinen molemmissa kulttuureissa. Toisaalta en usko, että oma seksuaali-identiteettini vaikutti tutkimuksen tekemiseen kovinkaan oleellisesti. Toinen puoli asiassa on se, että minulle ei ehkä kerrota kaikkea, koska olen ulkopuolinen. Toisaalta niinhän jokainen tutkija on, ainahan asetelma on asiantuntija vs. maallikko.

Olin joskus liian puhelias, unohdin, että olen paikalla tutkijana enkä muuten vaan rupattelemassa mukavia. Olisin voinut antaa lisää tilaa hiljaisuudelle enkä itse kiirehtiä

³ Ks. liite 2.

täyttämään tyhjiä kohtia. Kysymysten muotoilua olisi voinut harkita tarkemmin. Joka tapauksessa sain todella hyvän aineiston, josta riittäisi varmaan materiaalia muihinkin tutkimuksiin. Sukupuolijakauma olisi voinut olla tasaisempi, erityisesti olisin halunnut kuulla keski-ikäisten tai vanhempien miesten ääniä. Lisäksi tulosten tulkinnassa pitää muistaa että kyseessä on itsevalintainen aineisto. Henkilöt jotka kokevat parisuhteen virallistamisen ja perheen itselleen vieraiksi puuttuvat haastateltavien joukosta. Haastattelut tehtiin aikana jolloin parilakia ajettiin läpi eduskunnassa. On mahdollista että vastaajani siksi korostavat parisuhdetta ja perhe jää taka-alalle.

3. MIKÄ ON PERHE?

Perheen hajoamisesta on oltu huolissaan jo ainakin vuosisadan ajan. Perhe on nähty yhteiskunnan moraalisen selkärangan, jonka muutokset vaikuttavat koko yhteiskuntaan. (Marin 1994:21.) Perinteisesti perheen tehtäväksi on nähty mm. kasvatusta ja sosialisointia, työ- ja kulutusyksikkönä toimiminen sekä emotionaalisen tuen ja turvallisuuden takaaminen jäsenilleen. Barrett ja McIntosh sanovat perheen olevan ideologisen konstruktion, jonka kehitys ja merkitys on sidoksissa vallitsevan ajan ideologisiin ja poliittisiin olosuhteisiin. Mm. kapitalismi tarvitsee perhettä biologiseen uusintamiseen, kulutukseen ja lasten sosialisointiin. (Barrett et al. 1982:84, 86.)

Michael Anderssonin mukaan länsimaissa on aina ollut erilaisia perhemuotoja, erilaisia perheen funktioita ja erilaisia asenteita perhesuhteita kohtaan. Mitään "länsimaista perhetyyppiä" ei ole olemassa. Toisaalta Peter Lasslett on sitä mieltä että nykyiset tutkimustulokset johtavat siihen tulokseen että perheen organisaationa oli aina muuttumattomasti ydinperhe. (Eml. 1982:81, 83.)

Perhesosiologien lähtökohdaksi on ollut porvarillinen ydinperhe ja he ovat nimittäneet nykyistä perhettä "jälki-perheeksi". Tämä logiikka toimii vain jos ihanteena ja lähtökohdaksi on porvarillinen ydinperhe. Mikäli nykyperhettä vertaamalla länsimaisen modernin perheen sijasta esimoderneihin aikoihin huomaa, että monet tänä päivänä uusilta tuntuvat ilmiöt ovat olleet yleisiä useissa kulttuureissa eri aikoina. Perheeseen voitiin esim. laskea kuuluvaksi isovanhempia, tätejä, setiä, ottolapsia sekä isä- tai

äitipuolia. Rotkirchin mielestä postmodernia perhettä kuvaavampi nimitys olisi “jälleenlaajennettu perhe”. (Rotkirch 2000:197-198.)

Ei ole olemassa perhemuotoa, jolla olisi yksi olemus ja joka olisi universaali instituutio. Vanhemmuus- ja rakkaussuhteet ja asumisen järjestelyt vaihtelevat historiallisesti, yhteiskunnallisesti ja kulttuurillisesti. (Forsberg 1994:7.) Subjektiivinen kokemus korostuu ihmisten omissa perhemäärittelyissä, eikä käsitystä perheestä sosiaalisena kategoriana ole mahdollista muodostaa yksilötason subjektiivisen kokemuksen ylittäen. Weston ehdottaakin, että (1991:199) sen sijaan että keskitytään rakentamaan erilaisia perhemäärittelyitä, olisi hedelmällisempää tutkia mitä perhe merkitsee eri ihmisille.

Morgan taas (1996, 1999 Weeks 2001:37 mukaan) kehoittaa analysoimaan perhettä instituution sijaan sosiaalisina käytäntöinä, tutkimaan miten perhe näkyy ihmisten päivittäisissä toimissa. Perhettä eletään ja tehdään tiettyjen historiallisten olojen vallitessa. Yhteiskunnalliset muutokset esim. seksuaalisuuden, sukupuolieron, työelämän tai hoivakäytäntöjen suhteen vaikuttavat myös perheeseen. (Emt: 2001:38.)

Yhteiskuntakeskeisestä ajattelusta ollaan siirtymässä yksilökeskeiseen ajatteluun joka korostaa yksilön omaa mielikuvaa perheestä. Erilaiset perhe-määritelmät olisikin järkevämpää laatia vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevaa sosiaalista todellisuutta. Jos perhe-käsitettä halutaan tulevaisuudessa edelleen käyttää, pitäisi sitä virallisestikin laajentaa koskemaan myös uudet perhemuodot. Jan Gerris (1994:145) kirjoittaa:

“Käyttökelpoisen perheen määritelmän olisi katettava ne erilaiset primaarit elämänjärjestelyt, jotka ovat syntyneet tai syntyneessä länsimaisten yhteiskuntien sosioekonomisissa olosuhteissa...”

Uudempi kriittinen perhetutkimus on pyrkinyt perhekäsitteen hajottamiseen eri osiin. Perhe ideologiana ja perhe konkreettisena elämänjärjestelyinä ei ole sama asia. Perhe pitäisi käsitteellisesti myös hajauttaa niiksi sosiaalisiksi suhteiksi joista ja joiden vaikutuksesta se on muodostunut. (Forsberg 1994:9.) Perhe ei enää ole joidenkin yleispätevien ja yksiselitteisten kriteerien pohjalta määriteltävissä oleva yleinen käsite, vaan sen jäsenyys perustuu henkilökohtaisiin arviointikriteereihin, kuten kanssakäymiseen ja perheenjäsenten välisiin tunteisiin. Yhä tärkeämmäksi perheen

muodostuksen kriteeriksi on tulossa näkemys, että jokaisella ihmisellä on oikeus määritellä itse oma perheensä. (Jallinoja 2000:193-196.) Kansainvälisenä perheen vuonna 1990 perhe-elämän perustehtäviksi määriteltiin lämpimät ihmissuhteet, huolenpito, turvallisuus, yhteenkuuluvuuden tunne, suvaitsevaisuus ja hyväksyntä (Gerris 1994:145).

Odotukset ovat siirtyneet kunnollisuudesta emotionaaliseen laatuun. Perhe vakiintuu henkilökohtaisten suhteiden ympärille, yksityiselämä on uusi sosiaalisen elämän muoto. (Strandell 1984:244-245.) Avioliitto ja perhe ovat muuttumassa perhe- ja sukulaissuhteiden verkostoksi. Avioliitto on yksityinen kahden erillisen yksilön välinen asia, joka perustuu enemmän subjektiivisiin odotuksiin. Ihanteena on molemminpuolisuus, vapaaehtoisuuteen perustuva tunneperäinen ja seksuaalinen tyydytys. Keskipisteenä on oma persoona, omat toiveet, tarpeet, käsitykset ja tulevaisuuden toiveet. (Strandell 1984:287.)

Ihmisillä on mielessään käsitys siitä, minkälainen on "oikea" perhe. Oikean perheen kuuluu viettää aikaa yhdessä, perhettä tehdään keskinäisessä kanssakäymisessä. Toisaalta pelkkä yhdessä oleminen ei riitä, vaan perheeseen pääsyn kriteerinä on henkilökohtainen mieltymys. Perhe määritellään "minun perheenäni" ja samassakin perheessä voi olla monta erilaista perheen määritelmää. (Jallinoja 2000:193-196.)

Veera Reuna määrittelee perheelle sosiaalisen, yhteiskunnallisen ja taloudellisen ulottuvuuden. Näistä ensisijaisin on perheen sosiaalinen ulottuvuus, jota kuvaavat läheisyys, yhdessä oleminen ja tekeminen, sekä henkinen tuki. Perheen yhteiskunnallinen merkitys painotti vastuuta muista perheenjäsenistä, velvollisuutta ja perinteitä. Perheen koettiin myös antavan tunteen johonkin kuulumisesta, tuovan järjestystä elämään ja olevan suoja ulkopuolisia vastaan. Vastajat mielsivät perhettä tärkeämmäksi taloudellisen turvan antajaksi valtion ja kunnan, taloudellinen elämä on siirtynyt perheestä yhteiskuntaan. (Reuna 1997:10-12.)

Perheen voi toisaalta muodostaa vain yksikin henkilö (emt.1997:15), toisaalta perheeseen voi kuulua keitä tahansa henkilöitä, joiden välillä on kiintymyssuhde. Tosin vain 23% suomalaisista pitää samaa sukupuolta olevaa paria perheenä. Myös

lemmikkieläimet voidaan laskea mukaan perheenjäseniin. (Emt. 1997:23.) Perheeseen voi kuulua myös sukulaisia ja ystäviä. Kiintymyksen ja yhdessäolon pohjalta syntyvä tunne perheeseen kuulumisesta on tärkein. (Jallinoja 2000:196-197.)

Naimattomuudesta tuli elämäntapavalinta 1980-luvulla (Jallinoja 1997:148). 1996 74% suomalaisista oli sitä mieltä, että avioliitto ei ole aikansa elänyt instituutio. Suurin osa edelleen sinetöi parisuhteensa avioliitolla. (Jallinoja 1997:97).

Erilaisten perheiden hyväksyminen ei johdu pelkästään vapaamielisyydestä erilaisia perhemuotoja kohtaan. Kyse on myös rakkauden ja ihmissuhteen läheisyyden merkitykselliseksi tekemisestä. Perhe mielletään edelleen kiintymyksen ja rakkauden tyyssijaksi, perheenjäseneksi ottaminen on rakkauden tunnustus. Ihanteena on suurperhe, joka ei perustu pelkästään sukulaisuuteen. Monet nykyisistä uusperheistä entisine ja nykyisine puolisoineen voivat olla tällaisia perheitä. (Jallinoja 2000:197.)

Avioerojen määrän kasvusta huolimatta 1990-luvulla solmittiin jopa enemmän avioliittoja kuin aiemmin (Jokinen ja Saaristo 2002:193). Avio- ja avoliittojen purkautumisesta huolimatta suomalaiset haluavat edelleen perustaa perheitä ja arvottavat perheessä elämisen itselleen tärkeäksi. *“Perhe vastannee edelleen ihmisten yhteisöllisyyden tarpeeseen ja tarjoaa hyvän mahdollisuuden intiimeihin lähisuhteisiin”* (emt. 2002:198). Perheen arvostus ei näyttäisi olevan uhattuna, sillä 80-90% ihmisistä pitää perhettä itselleen joko hyvin tärkeänä tai kaikkein tärkeimpänä. Perheen perustaminen ei kuitenkaan enää ole itsestäänselvyys. Mikäli ratkaisu perheen perustamisesta tehdään valintatilanteessa, tuntuu se syvästi henkilökohtaiselta. Yksilön vapaus on tällöin toteutunut. (Jallinoja 1991:212-213.)

Noin kaksi kolmasosaa 1900-luvun lopun lapsista elää avioliiton solmineiden vanhempien perheessä. Vaikka tämä perhemalli vielä onkin yleisin, on mahdollista, että tulevaisuudessa muiden perhemuotojen yleistyessä, ydinperhe muuttuu epätyypilliseksi (Jokinen ym. 2002:209.). Viimeisimpien tutkimusten mukaan ydinperhe on ainoa perhetyyppi jonka lukumäärä vähenee koko ajan. Lapsettomien parien määrä taas on lisääntymässä. (HS 24.11.2002.) Jäljelle jäävän kolmanneksen muodostavat avoparien ja yksinhuoltajien perheet. Siviilisäädyn merkitys ei enää ole ratkaisevassa asemassa

perheellistymisen indikaattorina⁴. (Jokinen ym. 2002:192-193.) Erityisesti erilaisten uusperheiden määrä on lisääntymässä. Nykyisissä erilaisissa perheissä arkea eletään ja järjestellään todennäköisesti hyvin monilla eri tavoilla, joita tutkimukset eivät vielä ole pystyneet kartoittamaan. Perheiden monimuotoisuus ja jatkuva muutos tekevät ajanmukaisen tutkimuksen tekemisen vaikeaksi, ellei jopa mahdottomaksi. (Emt. 2002:201.)

Uusperhe on yksi esimerkki siitä, että oikeudet ja velvollisuudet esim. lasten hoidosta ja elatuksesta ovat jakaantuneet eri talouksissa elävien henkilöiden kesken (Pohjonen 1998:259). Suomen avioliittolainsäädäntö pitää perheen ideaalityyppinä perinteistä, yhdessä asuvaa ydinperhettä. Ongelmana on, että tämä määritelmä jättää ulkopuolelleen yhä useampia ihmisiä ja erilaisia tapoja elää perheenä. Onko perusteltua asettaa nämä – syystä tai toisesta - erilaisiin ratkaisuihin päätyneet perheet juridisesti erilaiseen asemaan? (Emt. 1998:263.)

Pohjosen mielestä avioliittoa voidaan parhaiten kuvata vakiintuneeksi parisuhteeksi, jota parhaiten kuvaa sana elämäkumppanuus. Elämäkumppanuudella hän tarkoittaa *“ihmissuhdetta, jossa eletään yhdessä ja huolehditaan yhteisestä taloudesta ja mahdollisista lapsista.”* (Emt. 1998:36.) Avioliiton osina on pidetty *“yhdessä asumista, uskollisuutta, avioliiton lähtökohtaista elinikäisyyttä⁵, toisensa tukemista.”* Yhdenvertaisuudesta on tullut yksi avioliiton peruselementeistä. (Emt. 1998:95-96.) Postmoderni tapa suhtautua perheeseen korostaa samanaikaisesti muotoa, tapaa ja sisältöä. Hyväksytään että ei ole olemassa yhtä täydellistä teoriaa perheestä. (Emt. 1998:261.)

Avoliitot alkoivat yleistyä 1960-luvun lopussa ja viime vuosisadan lopussa kaikista parisuhteista oli avoliittoja noin viidennes (Kartovaara 1999:16). Suurin osa ihmisistä elää jossain elämänsä vaiheessa parisuhteessa ja avioliitto on edelleen suosituin lopullinen ratkaisu (Jallinoja 1984:74).). Todennäköistä on, että tulevaisuudessa tulee olemaan erilaisia tapoja elää yhdessä ja erikseen. Nämä tavat ovat olemassa

⁴ Ks myös Reuna (1997).

⁵ Vrt. Jenni: loppuelämän suhde, ks. tämä työ s. 60.

ydinperheen rinnalla eikä mikään uusi perhemuoto ole korvaamassa ydinperhettä. (Beck ja Beck-Gernsheim: 1995:141-142.)

Myös Gerrisin mielestä on vähän todisteita siitä, että modernisoituminen rappeuttaisi traditionaalisia perhearvoja. Hän viittaa tutkimukseen, jonka mukaan hollantilaiset vanhemmat pitävät kiinni traditionaalisista perhearvoista ja silti samanaikaisesti hyväksyvät vaihtoehtoiset perhemuodot, vaikkakaan eivät ehkä olisi valmiita niitä omassa elämässään toteuttamaan. Edelleen hän jatkaa, että näyttää siltä, että ihmiset jo arvottavat kumppanuus- ja sopimussuhteet tasavertaiseksi aviosuhteen kanssa, vaikka ensin mainittuja ei vielä olekaan muodollisesti tunnustettu keskenään tasavertaisiksi. (Emt. 1994:147-149.) Tällaisia suhteita ovat esimerkiksi avoliitto tai homoseksuaalinen parisuhde.

Homoseksualismi on, varsinkin viimeisen sadan vuoden aikana, nähty uhkana perhejärjestelmälle ja yhteiskunnan järjestykselle. (Gittins 1985:148-149.) On väitetty, että homoseksuaaliset suhteet ovat ns. luonnon lain vastaisia, koska ne eivät mahdu traditionaalisten perhekäsitysten piiriin, eikä niihin sisälly suvun jatkamisen perinnettä. Näin ollen homot ja lesbot jäävät sekä luonnon että lain kirjaimen ulkopuolelle ja ulkopuolisina heidän voidaan ajatella olevan vaarana kokonaisuudelle. Vaikkakaan ydinperheen määritelmät eivät olekaan sovellettavissa kaikkiin perheisiin, niistä on kuitenkin tullut malleja, joiden mukaan todellisuutta hahmotetaan. (Weston 1991:3-7.)

Antropologit ovat tähän asti tutkineet sukulaisuussuhteita peruslähtökohtanaan ajatus "verisukulaisuudesta". Viime aikoina jotkut heistä ovat kuitenkin pohdiskelleet missä määrin verisukulaisuus on tässä yhteydessä tarkoituksenmukainen lähestymistapa länsimaiden ulkopuolella. Homoseksuaalit ovat niin ikään nostaneet keskustelun aiheeksi sen pitääkö ei-biologiset suhteet (esim. adoptio) muodostaa biologisen mallin mukaisesti. Koska kaikki seksuaalinen aktiivisuus ei kuitenkaan johda lapsen syntymään, miksi heteroseksuaalisen yhdynnän pitäisi olla keskeisessä asemassa sukulaisuussuhteiden tutkimuksessa. (Weston 1991:33-35.) Gittins (1985:64-72) taas luettelee useita tutkimuksia, joissa korostetaan, että sukulaisuussuhde ei suinkaan aina perustu biologiaan, vaan on riippuvainen siitä, miten se kussakin yhteisössä sosiaalisesti määritellään. Monet tutkijat ovatkin todenneet, että perhe merkitsee eri asioita eri

ihmisille; esimerkiksi yhteiskuntaluokka, rotu, etnisyys ja sukupuoli vaikuttavat siihen miten yksilö käsittää perheen. Käsitteet avioliitosta ja perheestä ovatkin kulttuurisidonnaisia. Yksilöiden väliset läheiset ihmissuhteet taas ovat universaaleja, vaikkakin muodoiltaan kulttuurista toiseen vaihtelevia. (Emt. 1985:72.)

4. HENKILÖKOHTAINEN ON POLIITTISTA

Elämänpolitiikka on valinnan ja elämäntavan politiikkaa. Se tuo esiin jokapäiväisestä elämästä syrjään siirretyt moraaliset ja eksistentiaaliset asiat, kuten esim. seksuaalisen identiteetin ja pohdinnat siitä, miten ihmisen tulisi elää ottaen huomioon moraaliset, ihmisoikeudelliset ja filosofiset näkökannat. (Giddens 1991:216) Elämänpoliittisilla valinnoilla, eli sillä miten ihmiset elävät arkeaan, on sekä maailmanlaajuisia ja poliittisia seuraamuksia. Elämänpolitiikan voidaan väittää sisältävän mitä tahansa, olettaen, että kyseessä ovat henkilön aktiivisen ja tietoisien valinnat tulokset. Sellaiset yksilöiden valinnat, jotka tuottavat sosiaalisia siteitä ja yhteisöllisyyden uusia malleja, ovat tyypillisiä elämänpolitiikan alueita. Keskeisiksi teemoiksi ovat nousseet mm. ruumiillisuuteen ja terveyteen liittyvät kysymykset. Moraalikeskustelua on käyty niin keinohedelmöityksestä, ihmisten kloonauksesta kuin homoavioliitoistakin. Jälkimodernille sosiaalipolitiikalle on ominaista jatkuva kysymysten uudelleen-asettelu. (Hoikkala ja Roos 2000:23-27, 29.)

Emansipaatiopolitiikka taas on elämän mahdollisuuksien politiikkaa. Sillä pyritään poistamaan tai vähentämään riistoa, epätasa-arvoisuutta ja sortoa. Ensisijaista on oikeus, tasa-arvoisuus ja osallistuminen. Kollektiivinen elämä on organisoitu siten, että yksilö voi toimia vapaasti ja itsenäisesti. Vapaus ja vastuu ovat tasapainossa keskenään, vapaus edellyttää myös vastuun ottamista. (Giddens 1991:216.)

Jaettaessa voimavaroja uudelleen kannanotoissa keskitytään vaatimaan ihmisoikeuksia kaikille niille ryhmille, joilta ne vielä puuttuvat. Ihmisoikeudet on tällöin koodinimi toimijan riippumattomuudelle ja valinnanvapaudelle. (Bauman 1996: 206.) Baumanin mielestä kyseessä on uuden aikakauden alku:

“Aikakausi, jolloin henkilöt “tekevät itse itsensä”, jolloin elämäntyyliheimot kukoistavat ja ihmiset segregoituvat kulutustyyliensä mukaan, on myös

aikakausi, jolloin vastustetaan rodun, etnisyyden, uskonnon tai sosiaalisen sukupuolen perusteella tapahtuvaa syrjintää. Se on aikakausi, jolloin taistellaan päättäväisesti ihmisoikeuksien puolesta – sen puolesta että poistettaisiin kaikki rajoitukset lukuunottamatta niitä, jotka jokaisen ihmisen yksilönä olisi periaatteessa (niiden uskomusten mukaan, joita yhteiskuntamme tapaisessa yhteisössä elätellään) mahdollista kumota.” (Bauman 1997:265.)

Erot huomioon ottava politiikka on viime aikoina ollut suosittua. Haatanen kuitenkin varoittaa, että vähemmistöryhmissä itsessään tämä saattaa kuitenkin kääntyä ryhmää vastaan korostamalla ryhmän erityisyyttä ja fiksoimalla “luonnollisen” kuvan esim. homoseksuaaleista perhe-elämän ulkopuolisina, sekä edelleen johtaa virheellisiin stereotyyppioihin ja luokitteluihin. (Haatanen 2000:156-157.)

Giddensin mielestä heteroseksuaalisuus ei enää ole standardi seksuaalisuuden muoto, vaan kehitymässä vain yhdeksi elämäntyylivalinnaksi. Tämä on yhteydessä erilaisten elämäntyylien hyväksyntään, joka on poliittisesti radikaalin pluralismin vaatimus. (Giddens 1992:179.) Henkilökohtaisen elämän infrastruktuuri on muuttumassa henkisesti ja yhteiskunnallisesti ja tämä voi johtaa myös instituutioiden muuttumiseen. Seksuaalinen emansipaatio voi olla väline emotionaalisille uudelleenjärjestelyille yhteiskunnallisessa elämässä. Tämä antaa mahdollisuuden radikaaliin henkilökohtaiseen demokratisaatioon, joka voi laajeta kattamaan myös ystävyysuhteita ja sukulaisuussuhteita. (Emt. 1992:182, 188.)

Homoseksuaalien yhteisöissä ystävyydellä on aina ollut vahva merkitys. Ystävyydellä on myös poliittinen, familiaalinen ja seksuaalinen aspektinsa. Familiaalisen näkemyksen mukaan monet homoseksuaalit näkevät ystävät perheenä. Ystävyysuhteet ovat tulleet tärkeämmäksi yhteiskunnan muuttuessa. Ne tarjoavat vaihtoehtoisia tapoja tehdä asioita. Ystävät huolehtivat fyysisestä ja emotionaalisesta hyvinvoinnista, varsinkin jos biologisen perheen tuki puuttuu. (Nardi 1992: 108-112.)

Homoseksuaalit ovat yhteiskunnassa uhattuja poliittisesti, oikeudellisesti, taloudellisesti ja terveydellisesti. Ystävyys voi olla poliittinen kannanotto, koska ystävyyden ytimenä on olla oma itsensä kulttuurissa, joka ei ehkä hyväksy ‘itseä’. Marginaalisen identiteetin muodostaminen saa poliittisia ulottuvuuksia, kun stigmatoidun aseman ympärille organisoidutaan valmiina puolustamaan omaa elämäntapaa. Tällä voi olla vaikutusta

yhteiskuntaan luomalla uusia käyttäytymisen tapoja. Nardin mielestä homoystävyyssuhteiden ja emotionaalisen elämän strukturointi voi helpottaa kaikkien ihmisten emotionaalista elämää ja vaikuttaa täten koko yhteiskuntaan (emt. 1992:115-119.) Toisaalta en usko, että Suomessa monikaan ajattelee ystävyysuhteita solmiessaan tai perhettä perustaessaan tekevänsä poliittista kannanottoa.

Radikaalissa homoliikkeessä ei puolleta avioliitto- ja adoptio-oikeuksia, kuten integraatiota puolustavassa liikkeessä tehdään. Heteroyhteiskuntaa ei haluta nostaa normiksi, johon kaikkien tulisi pyrkiä. Normaaliväestön ja oman erityisen identiteetin välille asetetaan absoluuttinen raja. Neutraalia kulttuuria ei ole olemassakaan, vaan enemmistö hallitsee tavalla tai toisella. (Haatanen 2000:158-159.) Toisaalta henkilökohtainen on yhä enemmän poliittista ja toisaalta esiintyy myös vapaudenkaipua, jota ei pyritäkään politisoimaan, vaan jättämään rauhaan. (Emt. 2000:169-170.)

Yhteiskunnalliset liikkeet ovat tehneet ongelmia näkyviksi ja olleet mukana aktivoimassa kriittistä vastarintaa. Niillä on edelleen uudistavaa voimaa. Uudet liikkeet hyödyntävät toiminnassaan joukkotiedotusvälineitä, julkisuudesta on tullut olennainen osa niiden vaikuttamisprosessia. (Jokinen et al. 2000: 245- 248.)

Seksuaalisuuden merkitys yhteiskunnassa on noussut ja seksistä on tullut poliittinen asia, on mahdollistanut seksuaalipolitiikan, joka ei olisi ollut mahdollista 100 vuotta sitten. (Weeks 1985:16.) Seksistä puhutaan ja kirjoitetaan, se on visuaalisesti enemmän esillä kuin koskaan aikaisemmin. Weeksin mielestä tämä on helpottanut seksuaalisesti alistettujen ja riistettyjen ihmisten elämää. (Emt. 1985:20.) Seksuaalista ajattelua ovat hallinneet kaksi suurta polariteettia: mies ja nainen, normaali ja epänormaali seksuaalisuus. Normaalius on usein liitetty suvunjatkamiseen. (Emt. 1985:85.) Weeks korostaa, että seksuaalisuus on suhteellista ja olemassa muihin käsitteisiin liittyen (esim. hetero vs. homo). Ei ole olemassa vain yhtä seksuaalisuutta, vaan erilaisia seksuaalisuuksia. (Emt. 1985:177-178.)

Seksuaali-identiteettejä tarvitaan seksuaalipolitiikan lähtökohtana, mutta niiden muoto ei ole ennalta määrätty. Ympäristö ja mahdollisuudet määräävät mikä on lopputulos.

Weeks näkee erilaisten seksuaalisten identiteettien tunnustamisen seksuaalisen monimuotoisuuden ehtona. (Emt. 1985:209-21.) Homoseksuaalinen identiteetti, kuten muutkin seksuaaliset identiteetit, on kehittynyt historiallisten määrittelyjen ja itsemäärittelyn tuloksena. Uudet tutkimukset ovat osoittaneet, ettei seksuaalitapojen ja -identiteetin välillä välttämättä ole yhteyttä. (Emt. 1985:50.) Weeks (emt. 1985:187) siteeraa John D'Emiliota: homoseksuaalisuus on nykyään vähemmän seksuaalinen kategoria ja enemmän identiteetti.

Haavio-Mannilan (1998:293-294) mukaan Weeks lähestyy seksuaalisuutta radikaalis-pluralistis-humanistisesti. Lähtökohtana on usko sukupuolten erilaisuuteen, moninaisuuteen ja valinnan vapauteen, perustana on erilaisuuden ja valinnan hyväksyminen. Weeks pyrkii edistämään radikaalia humanismia, joka arvostaa yksilöllistä vapautta ja moninaisuutta. Se mitä teet, ei ole niinkään tärkeää, kuin miten sen teet. Erilaiset eroottisen elämän muodot saattavat olla moraalisia tai eettisesti päteviä.

John Rawls⁶ (Hiltusen 1999:52 mukaan) listaa kansalaisyhteiskunnan toteutumisen neljä vaihetta seuraavasti. 1) perusoikeuksien, kuten poliittiset ja sosiaaliset oikeudet, olemassaolo 2) oikeudenmukaisuusperiaatteet, joiden perusteella perusoikeudet jaetaan mahdollisimman tasan 3) yhteiskunnan instituutiot varmistavat oikeuksien ja velvollisuuksien jakautumisen ja valvovat sitä 4) kansalaisyhteiskunta ja niihin kohdistuviin loukkauksiin puuttumista pidetään itsestään selvänä. Hiltunen toteaa, että kaksi viimeistä kohtaa on vielä toteutumatta.

Homoliikkeiden perimmäiset tavoitteet ovat jo vuosikymmeniä pysyneet samoina. "The Gay Liberation Front Manifesto" listasi Lontoossa vuonna 1971 päämääräkseen samojen oikeuksien saaminen heteroille ja homoseksuaaleille ja homoseksuaalisen elämänmuodon tunnustaminen tasa-arvoiseksi heteroseksuaalisuuden rinnalle. (Månsson 1984:339.) Kolmekymmentä vuotta myöhemmin brittiläinen lesbojen ja homojen poliittisia oikeuksia ajava liike "Stonewall" ilmoittaa tavoitteensa seuraavasti (käännös SK):

Nämä viisi tasa-arvoisuuden tavoitetta muuttaisivat elämämme kaikilla alueilla – oikeus varttua ilman pelkoa ja ennakkoluuloja, oikeus rakastaa, oikeus tehdä työtä vapaasti ja avoimesti, oikeus muodostaa omat perheemme, oikeus elää puolisojemme ja lastemme kanssa. Kaikki nämä ovat perusihmisoikeuksia jotka turvataan kaikille muille kansanryhmille kansainvälisillä ja kansallisilla laeilla. Nämä oikeudet ovat inhimillisen olemassaolon perusta.” (Weeks 2001:3.)

YK:n neljännessä maailmankonferenssissa 1995 hyväksytyssä Pekingin julistuksessa tunnustettiin ensimmäisen kerran seksuaalisuus ihmisoikeutena (Pohjonen 1998:244). Kansalaisoikeuksien mukaan avioliittoiässä olevilla tulisi olla mahdollisuus solmia avioliitto ja perustaa perhe. EU:n parlamentti kehoittaa jäsenvaltioitaan pyrkimään takaamaan homojen ja lesbojen tasavertaiset oikeudet mm. poistamalla syrjivä lainsäädäntönsä (⁷Pohjosen 1998:242 mukaan). Hiltunen taas toteaa, että homoseksuaalien ihmisoikeuksien vahvistuminen on osa yleisempää ihmisoikeuksien laajentumis- ja vahvistumiskehitystä. Niissä maissa joissa naisten asema on vahva, on yleensä seksuaalivähemmistöjenkin asema keskimääräistä vahvempi. (Hiltunen 1999:41.)

Suomen oikeusjärjestyksessä parisuhde perustuu sukupuoli- ja sukupuolijaolle. Avioliiton saavat keskenään solmia vain eri sukupuolta olevat henkilöt. Avioliittomahdollisuuden laajentaminen koskemaan myös homoja ja lesboja voidaan kokea uhkaavan sukupuolten välistä hierarkiaa ja sukupuoliroolien puhtautta. (Pohjonen 1998: 148.)

Parisuhdesäätelyllä valtio ottaa kantaa siihen, mikä on hyvää elämää ja miten edellytykset hyvälle elämälle luodaan. (emt. 1998:230.) *“Kaikki järjestelmät vaikuttavat jollain tavoin ihmisten elämään ja edistävät jonkin tyyppistä ajattelutapaa ja jättävät jotain ulkopuolelleen. Kaikki mitä teemme tai jätämme tekemättä on aina jonkinlainen kannanotto.”* (Emt. 1998:284).

Ihmisten on voitu ajatella alistuvan vapaaehtoisesti valtion tai perheen valtaan parisuhteen solmiessaan, vaikka itse asiassa on voinut olla kyse vain heille hyödyllisen

⁶ Rawls, John: Liberty, Equality and Law. In Evans, David T. (ed.) Sexual citizenship: the material construction of sexualities. Routledge, London 1993.

vaihtoehdon valinnasta (emt. 1998:217). Yhteiskunnan virallistama parisuhde tarjoaa etuisuuksia joita nyt myös homoseksuaalit ovat tavoittelemassa.

Ns. neutraalisuusperiaate on saanut pohjoismaisessa perhettä koskevassa oikeudessa laajaa kannatusta. “Sen mukaan erilaisiin yhteiselämän muotoihin tulisi suhtautua neutraalisti”, eikä samanlaisia sosiaalisia tilanteita tulisi kohdella eri lailla vain koska niiden juridinen muoto on erilainen. Perhetoimikunnan mietinnössä vuodelta 1992 todetaan ettei mitään perhemuotoa (esim. homojen ja lesbojen perheitä) tulisi asettaa perusteettomasti muista poikkeavaan asemaan. (Emt. 1998:146-147)

Pohjonen ei ole sitä mieltä, että avioliiton avaaminen myös homojen ja lesbojen käyttöön olisi uhka avioliitto-instituutiolle, koska pieni vähemmistö tuskin pystyy merkittävästi muuttamaan enemmistön käytäntöjä. Toisaalta myös vallitsevat instituutiot omalta osaltaan muokkaavat ihmisten asenteita, kuuluvat he sitten kyseisen instituution piiriin tai eivät⁸. (Emt. 1998:251.) Lait perusteluineen edustavat yhteiskunnan asennoitumista kyseiseen asiaan (Pohjonen 1998:12). Samojen oikeuksien vaatimisella on siis laajempaa merkitystä kuin vain näiden oikeuksien saaminen.

Oikeusjärjestyksen pitäisi pyrkiä luomaan ihmisille sellaiset olosuhteet jotka mahdollistavat heille sellaisen elämän, kuin he itse katsovat parhaaksi. Modernin oikeuden lähtökohtana ovat yksilön autonomia ja moniarvoisuus. (Emt. 1998:277-278.)

Traditionaalisten auktoriteettien menettäessä merkitystään, oikean ja väärän osoittaminen on siirtynyt yhä enemmän lakien ja säännösten varaan, kun moraalista vastuuta on säilytetty lainsäätäjien harteille. Liberaalinen sallivuus on kieltänyt kieltämisen ja normaaliuden mittapuuna käytetään enemmistön mielipidettä. (Ks. esim. Stivers Jallinojan 1997:197, 217 mukaan.) Mitä yleisempi ilmiö on, sitä

⁷ Van der Veen, Hendriks, Mattijssen, s. 233-234: (toimikunta: Rees case, 17.10.1986, Series A., No. 106, 1987.)

⁸ Tämä tuli omassa aineistossanikin ilmi (mm. toive loppuelämän suhteesta, virallistettuun suhteeseen tähtääminen, pitkän parisuhteen arvostus).

normaalimmaksi ihmiset mieltävät sen. Medialla on näinollen merkittävä vaikutus siinä miten se uutisoi esim. erilaisia perhemuotoja. Puhumalla homojen ja lesbojen perheistä myönteiseen sävyyn media edesauttaa näiden perheiden yhteiskunnallista hyväksyntää.

5. VALITUT PERHEET

Intiimit lähisuhteet voidaan verisiteiden tai avioliiton sijasta perustaa valitun jäsenyyden pohjalta. Tällaisia läheispiirejä nimitetään valituiksi perheiksi. Tutkimuksia niistä on toistaiseksi tehty varsin vähän. Ensimmäinen Kath Westonin tutkimus vuodelta 1991 on peräisin USAsta San Franciscon alueelta. Benny Henrikssonin ruotsalainen tutkimus vuodelta 1994 perustuu kolmenkymmenen homo- ja biseksuaalisen miehen elämäkertahaastatteluihin. Englannissa Jeffrey Weeks työryhmineen teki 1995-1996 laajuudeltaan Westonin työtä vastaavan tutkimuksen. Suomesta olen löytänyt tähän mennessä kaksi aihetta sivuavaa pro gradu –työtä; Paula Kuosmanen⁹ tutkimuksen lesboäideistä ja heidän perheistään 1998 ja Minna Aholan¹⁰ työn nuorten elämästä lesboperheissä 2001. Tässä luvussa esittelen nämä työt pääpiirteissään.

5.1. Ahola: Nuoret lesboperheissä

Minna Ahola haastatteli graduaan varten seitsämää kaupunkilaista lesboperheessä elävää 15-21 –vuotiasta nuorta. Vaikka nuoret ovatkin selvillä siitä, että heidän perheensä poikkeaa ydinperheideaalista, kokevat he elävänsä aivan tavallista perhe-elämää. Tosin on mahdollista, että tavallisuus korostuu nuorten pyrkiessä osoittamaan oman perhemuotonsa ongelmattomaksi ja siten hyväksyttäväksi myös muiden silmissä. (Ahola 2000:19-22.) Nuorilla on selkeä käsitys siitä, keitä heidän perheeseensä kuuluu:

“Haastateltujen nuorten perheisiin kuuluu nuori itse, biologinen äiti ja äidin naisystävä tai toinen äiti. Lisäksi perheeseen kuuluu mahdollisesti biologisia sisarusia, isovanhempi, äidin naisystävän biologisia lapsia tai (usein erillisenä kategoriana) biologinen isä tai muualla asuvia biologisia sisarusia. Suurinta osaa nuorten perheistä voitaisiin siis ulkoisilta tuntomerkeiltään pitää uus- tai ydinperheinä.” (Emt. 2000:25.)

⁹ Kuosmanen, Paula: Äitien ja lesbojen arkipäivän tilanteita 1990-luvun alun Suomessa: performatiivis-diskursiivinen tarkastelu. Helsingin yliopisto, Helsinki: 1998.

¹⁰ Ahola, Minna: “Ihan perhe vaan”. Lesboperheissä elävien nuorten perhekäsityksiä. Pro gardu –tutkielma. Helsingin yliopiston sosiologian laitos: 2001.

Ihmisten omat perheyden tunteet vakiintuvat perheen määrittelyperustaksi. Perhe koostuu keskinäisestä rakkaudesta, huolenpidosta, luottamuksesta ja turvallisuudentunteesta. Jäsenten välillä vallitsee hyvä ja toimiva kommunikaatio. Perhe tuntee sisimmässään olevansa perhe. (Emt. 2000:31-33.) Oleellisena pidetään yhdessä asumista, päivittäistä kanssakäymistä. Esimerkiksi biologinen isä ei välttämättä kuulu perheeseen, jos häntä tavataan harvemmin ja nuori ei tule hänen kanssaan hyvin toimeen. Toisaalta äidin naisystävän sukulaisia saatetaan laskea perheenjäseniksi, jos nuori kokee heidät läheiseksi ja tapaa heitä usein. Biologisella äidillä on perheessä ehdottoman keskeinen rooli. Muu perhe rakentuu hänen ympärilleen. (Emt. 2000:24-27, 31.)

Myös Pohjonen on todennut, että tämän hetkissä kulttuurissa lähtökohtakäsityksenä on äitikeskeinen ydinperhe. Äitikeskeisyys alkoi vahvistua 1800-luvulla, sitä ennen perheet olivat enimmäkseen isäkeskeisiä. Isyys oli enemmänkin sosiaalista isyyttä kuin biologista, koska perheissä eli usein esim. orvoiksi jääneitä sukulaislapsia. (Pohjonen 1998:37.)

Nuorten mielestä äidin lesbous ei ole äidin roolin kannalta oleellista, koska se ei liity nuoren ja äidin väliseen suhteeseen. Äitiyden ja lesbouden välillä ei siis ole ristiriitaa. Heteroseksuaalisuutta - tai toisaalta homoseksuaalisuutta - ei priorisoida. (Ahola 2000:27-28.)

5.2. Kuosmanen: Äitien ja lesbojen arkipäivän tilanteet

Paula Kuosmanen haastatteli 1992 yhdeksää naissuhteessa elävää äitiä ja heidän kumppaniaan. Biologisista äideistä kuusi oli saanut lapsensa heteroliiton aikana. Yksi biologinen äiti oli hankkinut nuoremman lapsensa perinteisellä menetelmällä eläessään naissuhteessa. Kolmesta perheestä haastateltiin sekä biologista äitiä että hänen kumppaniaan, kolme naisista oli yksinhuoltajia. Vain yksi biologisista äideistä samaistui lesboksi ja oli mukana helsinkiläisessä homo- ja lesboyhteisössä. (Kuosmanen 2000:38.)

Haastattelut tehtiin ennen parisuhdekeskusteluja, aikana jolloin suomalaisissa lesbo- ja homoyhteisöissä ei vielä oltu alettu laajemmin keskustella vanhemmuudesta ja lasten hankkimisesta. Vallalla olevan käsityksen mukaan lesboilla ja homoilla ei pääsääntöisesti ollut lapsia, vaikka jotkut heistä niitä haluaisivatkin. Lasten olemassaolo määritti äidin heteroseksuaaliseksi sekä heteroiden että lesbojen silmissä. Lesboyhteyksissä äidin lesbous saatettiin kyseenalaistaa, tai tulkita biseksuaalisuudeksi, koska lesbous ja äitiys eivät sopineet yhteen. (Emt. 2000:83-84.)

Perheiden kodit näyttäytyivät ulospäin tavallisilta lapsiperheiden kodeilta. Vanhempien lesboutta ei korostettu, eikä usein edes nimetty, vaan kotielämää leimasivat lastenkasvatusdiskurssit. Lapsille kerrottiin homoseksuaalisuudesta vain, jos he itse ottivat asian puheeksi, silloinkin yleensä vain yleisellä tasolla. Useimmat äidit pyrkivät toimimaan lasten edun mukaisesti, mihin usein kuului ettei perhettä, tai edes omaa identiteettiä nimetty lesbouden mukaan. (Emt. 2000:100-101.)

Perheiden strategiana 1990-luvun alussa oli elää lapsiperheen elämää muiden lapsiperheiden keskellä. Useimmat naiset eivät samaistuneet lesboiksi tai lesboäideiksi. Kuosmanen mukaan kyseessä ei kuitenkaan ollut "kaapissa" eläminen, vaan strategisesti tilanteen mukaan positioituminen, esim. koulussa äidiksi, työpaikalla ammattinsa edustajaksi ja lesboyhteisössä lesboksi. 1990-luvun alussa ei vielä ollut käytössä vanhemmuuden ja lesbouden yhdistävää diskurssia, vaan vanhemmuus rakentui homo/hetero -erottelun mukaisesti. Perhe esitettiin koulussa ja päiväkodissa heteroydinperheeksi ja biologisen äidin kumppanin rooli joko ohitettiin tai tulkittiin lasten jutuiksi. Kuosmanen puhuu oivallisesti yksinhuoltajaäidin perheessä kummittelevasta lesbovanhemman haamusta, jota koulun ja päiväkodin opettajat eivät nähneet. (Emt. 2000:105-108.)

Kuosmanen korostaa, että lesbo-etuliite ei kuvaa vanhemmuudesta puhuttaessa äidin ja lapsen suhdetta, vaan äidin ja hänen puolisonsa keskinäistä suhdetta (emt. 2000:113-114). Ns. tavallisiinkaan perheisiin ei arjen tilanteissa liitetty hetero-etuliitettä kuvaamaan vanhempien seksuaalisuutta, eivät myöskään naissuhteessa elävät äidit kuvanneet omaa perhettään lesboperheeksi. Nyt 2000-luvulle tultaessa

äitiyttä ja lesboutta ei enää koeta Suomessa toisiaan poissulkevinä positioina. (Emt. 2000:120-121.)

5.3. Weston : valitut perheet

Westonin tutkimus perustuu haastatteluaineistoon San Franciscon alueelta vuosina 1985-1986. Weston siteeraa 1980 tehtyä tutkimusta, jonka mukaan 17% San Franciscon väkiluvusta olisi homo- tai biseksuaaliksi itsensä tunnustavia henkilöitä. Seudulla alettiin 1980-luvulla yhä enenevässä määrin vaatia yhteiskunnan ja lain tunnustusta homoseksuaalien parisuhteille, erillisenä heteroseksuaalisista suhteista eroavana ryhmänä. Tällöin esitettiin ensimmäistä kertaa systemaattisia vaatimuksia homoseksuaalisten henkilöiden oikeudesta perustaa omia perheitä omista lähtökohdistaan nähden. (Weston 1991:7-8, 21-22.)

Valittujen perheiden taustaa voidaan hahmottaa käymällä läpi edeltäviä historiallisia tapahtumia. Homoseksuaalien vapautusliike kannusti 1970-luvusta lähtien homoja ja lesboja 'tulemaan ulos kaapista'. Aikaisemmin homoseksuaalisuudesta oli ehkä kerrottu vain lähimmille ystäville, muttei useinkaan omalle perheelle. Weston kertoo, että suurin osa hänen haastateltavistaan pelkäsi, että oman homoseksuaalisuuden paljastuminen johtaisi välirikoon ja näin perheen ulkopuolelle sulkemiseen. Huolestuneisuuteen oli aihetta, koska tämä ei ollut epätavallista. Biologiset siteet eivät olleetkaan pysyviä. (Emt. 1995:95-96.) Tätä taustaa vasten ei ole vaikea ymmärtää miksi valitut perheet tulivat ajankohtaisiksi juuri 1980-luvulla. Haluttiin turvata itselle oma läheispiiri, johon voitiin luottaa homoseksuaalisuudesta huolimatta.

Stereotyyppisesti varsinkin homomiesten välisiä suhteita on pidetty lyhytaikaisina. Lesbot ovat itse sitä mieltä, että heidän parisuhteensa kestävät kauemmin kuin miesten. Sekä miehistä että naisista osa pitää parempana, että suhde kestää niin kauan kuin se tuntuu hyvältä ja osa haluaa suhteiltaan pitkäikäisyyttä, loppuelämän suhdetta. Nykyisten avioerolukujen valossa vertaus heteroiden elinikäisiin avioliittoihin ei vaikuta relevantilta. Ystävyys-suhteisiin suhtauduttiin yleensä vakavammin kuin

rakkaussuhteisiin ja niihin myös panostettiin enemmän. Pitkäaikaisten ystävyys-suhteiden koettiin olevan osa hyvää elämää. (Emt. 1995:97-98.)

Kestävän solidaarisuuden ottaminen perheen keskiöön heteroseksuaalisen ydinperhekäsitteen sijasta auttaa ymmärtämään perheenmuodostuksen mekanismeja. Sekä pari- että ystävyysuhteiden pitkäaikaisuudesta on muodostunut eräänlainen mittapuu, jonka mukaan suhteiden pysyvyyttä arvioidaan. Mitä pidempi suhde sitä tärkeämpi ja autenttisempi se on. Yhtenä kriteerinä on yhteinen jaettu menneisyys ja yhteiset kokemukset. (Emt. 1995:99-100.) Pysyvyys, joka aiemmin liitettiin vain biologisiin perhesiteisiin, voidaan nyt tuottaa yhteisen menneisyyden perusteella. (Emt. 1995:101-102.) Oleellista on myös aikomus pysyvään suhteeseen. Valittujen perheiden ongelma yhteiskunnan kannalta on sukulaisuuden määrittelyn materiaaliset, sosiaaliset ja ideologiset ongelmat. Miten sukulaisuus voidaan osoittaa ja määrittellä ja mitkä oikeusvaikutukset siihen tulisi liittää? (ks. esim Weston 1995:105.)

Henriksson haluaa kiinnittää huomion Westonin käyttämään terminologiaan. "Valitut perheet" on kirjoitettu monikkomuotoon ja Henriksson tulkitsee tämän viittaukseksi useisiin perheisiin, joiden rajat muotoutuvat tapauskohtaisesti. Yksi henkilö saattaa samanaikaisesti kuulua useampaan perheeseen. (Henriksson 1994:4.) Kuvainnollisesti voitaisiin puhua useammasta perheympyrystä, jotka yksilön kohdalla leikkaavat toisensa. Tämä tulee erityisesti esiin omassa aineistossani Riikan selittäessä kuuluvansa sekä isänsä että äitinsä perheeseen että muodostavansa oman perheen rakastettunsa kanssa (Ks. tämä työ s.37.) Toisaalta, samoin voidaan kuvata monia uusperheitä, joten ilmiö liittyy myös yleiseen perhemallien moninaistumiseen.

Valitut perheet San Franciscon alueella olivat usein verkostomaisia muodostumia, jotka ylittivät talouskohtaiset rajat. Yhteisiä piirteitä olivat rakkaudenosoitukset, yhteinen menneisyys, materiaallinen tai henkinen avunanto, sekä muut solidarisuuden muodot. (Weston 1991:107-109.) Kaikki Westonin haastattelemaat henkilöt eivät kuitenkaan kokeneet valittua perhettä itselleen omimmaksi perhemuodoksi. Erityisesti etnisiin vähemmistöihin kuuluvat olivat usein sitä mieltä, että biologinen perhe ei ole koskaan korvattavissa. Esimerkiksi mustalle väestölle biogeneettiset siteet eivät

aiemminkaan olleet ainoa peruste sille kuka kuului perheeseen ja kuka ei. (Emt. 1991:36-37.)

Weston nimittää homoseksuaalien omia perheitä “valituiksi perheiksi”, koska virallisesti tunnustetun sukulaisuuden puuttuessa henkilö voi vapaasti valita, keitä hän katsoo perheeseensä kuuluvan¹¹. Vaikka käsite on jossain määrin vastakkainen biologiselle perheelle, ei tämä kuitenkaan tarkoita, etteikö valittuun perheeseen voisi kuulua jäseniä myös lapsuuden perheestä tai mahdollisesta aikaisemmasta avioliitosta. Useimmat Westonin haastatellut henkilöt näkivät biologisiin suhteisiin perustuvan perheen vain yhtenä tapana määrittellä sukulaissuhteet, toisenlainen määritelmä voisi heidän mielestään perustua valittuun jäsenyyteen. (Emt. 1991:23-28.)

Perheiden koko ja koostumus vaihtelivat suuresti. Haastatellut myönsivät, että valittujen perheiden muodostaminen oli vaikeaa ilman olemassaolevia malleja. Toisaalta juuri mallien puuttuminen antoi mahdollisuuden erilaisien yhdistelmien kokeilemiseen. (Emt. 1995:93.) Usein kriteerinä oli pitkä yhteinen menneisyys. Kaikki ystävät eivät kuuluneet perheisiin, vaan useimmiten jäsenet olivat muita homoseksuaaleiksi itsensä määritteleviä henkilöitä. Usein he myös kuuluivat samaan rotuun, yhteiskuntaluokkaan ja ikäryhmään kuin vastaaja itsekkin. Kumppani laskettiin aina perheen jäseneksi. Mutta myös entiset kumppanit mainittiin usein, jos ei perheen jäsenenä, niin ainakin ystävinä. (Emt. 1991:111.) Myös Weeks (2001:126) päätyi samaan tulokseen. Tämä on kiinnostava ero heteroseksuaaleihin verrattuna, koska uskoisin että entiset kumppanit harvemmin kuuluvat ystäväpiiriin eron jälkeen, paitsi jos pariskunnalla on yhteisiä lapsia, joiden kautta vanhemmat ovat yhä tekemisissä keskenään.

Kumppanin biologiset sukulaiset liitettiin joskus perheeseen, mutta ei aina. Kaikki vanhemmat ja sisarukset eivät aina suhtaudu myönteisesti homoseksuaalisuuteen. Lisäksi perheeseen kuuluvaksi tavallisesti laskettiin omat lapset, sekä samassa taloudessa asuvat henkilöt. Valittujen perheiden jäseniin luotettiin, ja heidän puoleensa käännyttiin ongelmien kohdatessa. (Weston 1991:112-114.)

¹¹ Jatkossa tulen käyttämään molempia termejä synonyymeinä.

Valitut perheet, jotka muodostuvat nykyisistä ja mahdollisesti entisistä kumppaneista ja ystäväistä, antavat miehille turvallisuutta ja sosiaalisen verkoston. Miesten valittuihin perheisiin voi kuulua sekä nykyisiä että entisiä seksuaalipartnereita, vaikka kyse olisikin ollut tilapäisistä suhteista¹³. (Emt. 1994:36-37.) Omassa aineistossani tämä tuli myös ilmi:

“...käytännössä ns. entiset poikaystävät ja ehkä myös yhden illan suhteetkin on pidemmän päälle saattaneet muuttua ystäviksi. Ehkä sitä on ollut sen verran kranttu siinä yhden illan suhteen etsimisessä että ne on sitten muodostunut ihan ok kavereiksi. (Pekka, 31)

Henriksson siteeraa mm. Peplau ja Cochrania¹⁴ ja Westonia sanoessaan, että homoseksuaalisia suhteita tutkittaessa ei saa käyttää heteroseksuaalista avioliittoa ainoana mallina tai standardina. Sukupuolten väliset erot ovat monesti tärkeämpiä kuin erot seksuaalisissa preferensseissä. Esimerkiksi useimmissa tapauksissa miesten parisuhteet eroavat enemmän lesbosuhteista kuin heterosuhteista. (Emt.1994:33.)

Monilla miehillä oli omia lapsia, yleensä heteroseksuaalisista suhteista tai adoption kautta. Uutta on se, että monille nuoremmille miehille on yhtäkkiä selvinnyt, että he voivat tulla isäksi homoseksuaalisessa suhteessa eläessään. Kumppaneita lapsen hankkimiseen etsitään lehti-ilmoituksilla ja uudenlaisia asumis- ja perhemalleja kehitetään lapsen ympärille lapsen ollessa keskipisteenä. (Emt. 1994:39-41.) Henrikssonin mukaan homoperheet olisivat siis lapsekeskeisiä. Pohjola ja Ahonen taas ovat sitä mieltä että perheet ovat äitikeskeisiä (ks. tämä työ s. 18.).

5.5. Weeks

Jeffrey Weeksin englantilainen tutkimus suoritettiin vuosina 1995-1996. Hänen työryhmänsä haastatteli 96 ei-heteroseksuaalista¹⁵ henkilöä yksittäin, pareittain ja

¹³ Ks. myös Weston ja Weeks.

¹⁴ Peplau, L.A., Cochran, S.D.: “A Relationship Perspective on Homosexuality”, in Mc Wirth, D.P., Sanders, S.A., Reinisch, J. Machover: Homosexuality/Heterosexuality, Concepts of Sexual Orientation, The Kinsey Institute Series, Oxford University Press 1990.

¹⁵ Ei-heteroseksuaaleilla Weeks tarkoittaa homoja, lesboja, bi-seksuaaleja ja queer-identiteetillä itsensä määrittäneitä henkilöitä. Selkeyden vuoksi itse käytän kuitenkin kaikista näistä yhteisnimitystä ‘homoseksuaalit’.

neljässä ryhmässä. Vastaajia oli tasaisesti sekä kaupungeista että maaseudulta, eri etnisistä ja sosiaalisista ryhmistä, joten tutkimus on tähänastisista laajin ja monipuolisin. (Weeks 2001:200-201.) Westonin vastaajat olivat San Fransiscon alueelta, missä homoseksuaaleja on keskimääräistä enemmän kuin muualla maassa.

Haastateltujen kertomuksilla siitä, miten he ovat oman elämänsä ja perhesuhteensa järjestäneet on tutkimuksen lisäksi merkitystä myös heille itselleen. Kertomisen kautta he antavat elämälleen merkitystä, vahvistavat identiteettiään ja esittävät uusia tapoja elää. Kertajat peilaavat omaa elämäänsä muiden elämään ja samalla luovat uusia arvoja, normeja ja elämäntapoja traditionaalisten mallien tilalle. Perhettä tehdään puhumalla siitä. Uusien perhemallien julki tuomisella on myös merkitystä niiden politisoitumiseen. (Weeks 2001:11-13.)

Perhe-sanaa käytetään hyvin erilaisista lähipiireistä, todennäköisesti yksinkertaisesti siksi, että läheisiä suhteita kuvaamaan ei ole olemassa muita sanoja. Sen sijaan että etsittäisiin perheelle korvaavia muotoja, on viime vuosina keskitytty korostamaan perheiden keskinäistä erilaisuutta. On olemassa monia eri perhemuotoja jotka täyttävät perheen tuntomerkit. (Emt. 2001:16-17.) Perhe on jotain, mitä arvostetaan ja mikä tarjoaa emotionaalista tukea ja turvaa jäsenilleen. Sillä on myös kulttuurista ja symbolista merkitystä siihen kuuluville. Vaikka perheeseen voi myös kuulua myös biologisen perheen jäseniä, on mahdollista myös itse koota oma läheispiirinsä itselleen tärkeimmistä ihmisistä joiden katsotaan voivan tarjota niitä asioita joita 'oikean' perheen tulisi tarjota. (Emt. 2001:10-11.)

Perheestä käytettiin yleisesti termejä "valittu" tai "luotu". Näitä elektiivisiä perheitä voidaan pitää arkipäiväiseen elämään liittyvinä kokeiluina. Ne ovat verkostoja, joiden rajat ovat liukuvia ja tilanteen mukaan muuttuvia. Ytimen muodostavat valitut ystävät, kumppanit ja biologisen kasvuperheen jäsenet. Haastatelluilla oli voimakas traditionaaliseen perheeseen liitettyjen arvojen ja lohdun tarve. Ystävyyspiirit esiteltiinkin perheinä, jotka tarjoavat kumppanuutta, rakkautta, tukea ja arvostusta. Perheiden kautta voitiin kokea omanarvontuntoa ja kulttuurista luottamusta. Ajatus, että homoseksuaaleilla on olemassa valittu perhe, vahvistaa homoseksuaalisen elämäntavan validiutta koska homoseksuaalinen identiteetti ei sulje yksilöä perheen ulkopuolelle. (Weeks et. al.:1997)

Useat homoseksuaaliset henkilöt korostavat valinnan tärkeyttä ystävyysuhteiden muodostamisessa. Ajatus valitusta perheestä on monelle tae uudenlaisesta tavasta kuulua johonkin ja oleellinen osa homoseksuaalisen identiteetin ja elämäntavan validiutta. Valittuihin suhteisiin kuuluu oleellisena osana hyväksyntä, ystävä hyväksyy ja arvostaa sinua sellaisena kuin olet. (Weeks 2001:46.)

Weeks viittaa Finchin ja Masonin tutkimukseen (1992 Weeks 2001:39 mukaan), jossa todettiin, että biologiselta perheeltä saatavan ja odotettavissa olevan tuen määrä ja laatu muuttuvat vähitellen lasten tullessa aikuisuuteen. Vastuu ja velvollisuus alaikäisistä lapsista on itsestään selvää, mutta aikuisten välisistä suhteista ei ole olemassa mitään tarkkoja menettelysääntöjä. Tuen määrä ja laatu muuttuvat neuvoteltaviksi asioiksi joista sovitaan tapauskohtaisesti. Henkilöiden välinen suhde ei siis ratkaise, vaan keskinäiset, tilannekohtaiset sopimukset. Verisukulaisuus ei merkitse automaattista apua. (Emt. 2001:39.)

Weeks toteaa, että hänen tutkimuksensa tukee Westonin (1991) havaintoja, joiden mukaan monet homoseksuaalit käyttävät perheen määritelmää kuvatessaan monenlaisia valintaan perustuvia kokoonpanoja, joihin saattaa kuulua nykyisiä ja mahdollisesti myös entisiä rakastettuja, läheisiä ystäviä ja biologisia sukulaisia. (Emt. 2001:48-49.) Luottamuksessa on tärkeää, että ystävät on itse voitu valita. Valitut perheet ovat ensisijaisia emotionaalisen tuen antajina. Ystäväverkosto nähdään pysyvänä vaikka sen jäsenet voivat vaihtua. (Emt. 2001:60-61.)

Weeksin mukaan on harvinaista, että muilla kuin nuorimmilla vastaajilla läheisiin ystäviin kuuluu myös heteroseksuaalisia henkilöitä. Homoseksuaaliseen kulttuuriin integroiduttaessa lähimmät ystävät löytyvät samasta piiristä, heteroilla koetaan olevan erilaiset kiinnostuksen kohteet. (Emt. 2001:66.) Itse en haluaisi esittää näin jyrkkiä mielipiteitä. Omilla vastaajillani lähipiiriin näyttäisi kuuluvan sekä enemmän biologisen perheen jäseniä että muita heteroseksuaalisia henkilöitä. Ystävän tietoisuus homoseksuaalisuudesta ja samoin sen hyväksyminen tosin syventää ystävyyttä. Toisaalta voidaan myös ajatella käänteisesti, hyvälle ystäväälle asiasta kerrotaan. Tosin

erityisesti vanhemmat vastaajat olivat kokeneet tilanteita, joissa läheiset ystävät olivat katkaisseet välit homoseksuaalisuuden tultua ilmi.

Verratessaan omaan tutkimustaan Westonin tutkimukseen Weeks huomasi, että englantilaiset korostavat ystävyysuhteissaan rakkautta huomattavasti vähemmän kuin amerikkalaiset. Rakkauden sijaan puhutaan hyvästä ystävyydestä. (Emt. 2001:71.) Suomalaiset puhuvat rakkaudesta vielä vähemmän, rakkaus mainitaan yleensä ainoastaan parisuhteen yhteydessä. Rakkauden sijasta suhteen perustana korostetaan sitoutumista, luottamusta ja yhteisiä sopimuksia. Weeks pohtii onko romanttinen rakkaus mahdollisesti syrjäytymässä uudenlaisen läheisyyteen perustuvan ystävyysuhteen tieltä. Edelleen hän jatkaa, että rakkauskin on historiallinen käsite ja muuttaa muotoaan ajan kuluksa. Jos rakkaus käsitettäisiin huolenpidoksi, vastuuksi ja toisen kunnioittamiseksi vastavuoroisessa suhteessa, olisi se keskeinen vaikuttaja homoseksuaalisessakin suhteessa. (Emt. 2001:124.)

Weeks¹⁶ huomasi, että haastatellut eivät mielellään puhuneet velvollisuudesta läheisten ystävyysuhteiden yhteydessä, vaan korostivat mieluummin vastuuta, molemminpuolista huolenpitoa ja sitoutuneisuutta suhteeseen (emt. 2001:71-72). Homoseksuaalien keskuudessa tärkeimpänä piirteenä nousee esiin henkilökohtaiseen autonomiaan ja molemminpuoleisuuteen perustuva ystävyden etiikka. Monet kokevat ystävät perheeksi tai perheen tehtävät täyttäväksi lähimmäksi vaihtoehdoksi. Homoseksuaalisten henkilöiden suhdemallit noudattavat monilla tavoin samoja linjoja kuin viimeaikaisissa tutkimuksissa havaitut sukulaisuussuhteet yleisemminkin. Toisaalta vastaajat korostavat suhteiden perustuvan sopimukseen ja emotionaaliseen demokratiaan. Ystävyden etiikalla on juurensa yhteisön arvoissa ja laajemmassa tunteessa kuulumisesta johonkin. (Emt. 2001:76.)

Suurin osa Weeksin tutkimuksessa haastatelluista henkilöistä olivat jossain vaiheessa elämänsä eläneet parisuhteessa. Osalle parisuhde oli hyvin tärkeä, jotkut pitivät parempana joko elää yksin tai olla suhteessa useampaan kuin yhteen henkilöön samanaikaisesti. Yleisesti ottaen, naiset arvostivat yksiavioisuutta enemmän kuin miehet. Käytännössä yksiavioisuuden ihanne ei kuitenkaan aina ole helppo toteuttaa.

¹⁶ Ks. myös Finch ja Mason 1993.

Suurimmalle osalle ystävyysuhteet tarjosivat turvalliset puitteet elämälle. (Emt. 2001:105.) Parisuhteita arvostetaan ja niiden toivotaan kestävän, epäonnistumisen jälkeen ollaan valmiita yrittämään uudelleen. Tässä suhteessa ihmiset ovat samanlaisia seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta.

Mm. Giddens (1992) on esittänyt, että homoseksuaalit ovat etulinjassa uusien elämäntapojen kehittämisen suhteen. Weeks epäilee kuitenkin kuinka Giddensin teesit ovat sovellettavissa valtaväestön elämään. Giddens olettaa että mahdollisuus oman elämäntapansa valintaan ja tasa-arvoisiin suhteisiin on kaikkien ulottuvilla. Mm. Holland (1998) ja Jamieson (1998, 1999) (Weeksin 2001:108 mukaan) ovat huomauttaneet Giddensin teorian olevan vailla empiiristä pohjaa. Esim. heteroseksuaalisen naisen mahdollisuus valita täydelliseen tasa-arvoon perustuva parisuhde onnistuu vain jos suhteen toinen osapuoli, mies, on siihen suostuvainen. Toisaalta Giddenskin (1992:188) on myöntänyt, että etäisyys ihanteiden ja todellisuuden välillä on suuri.

Weeksin, Heaphyn ja Donovanin mielestä samanlaisuuksista huolimatta erot hetero- ja homoseksuaalisten suhteiden välillä ovat suuremmat kuin yhtäläisyydet. Heteroseksuaalisissa suhteissa vallitsevat sukupuolittuneet käyttäytymismallit puuttuvat homoseksuaalisista suhteista. Kukaan heidän tutkimukseensa osallistuneista ei ollut halukas kannattamaan uutta parisuhdemuotoa, jossa homoseksuaalit jaetaan 'hyviin homoihin' (yksiavioisiin pareihin) ja 'huonoihin homoihin' (sinkut). (Weeks 2001:109.) Minusta tämä löydös on hyvin yllättävä, ensinnäkin koska omassa tutkimuksessani jokainen kannatti virallistettua parisuhdetta. Toiseksi, mikäli tämä logiikka toimisi käytännössä, pitäisi heteroseksuaalien parissa vallita samankaltainen normisto, enkä usko, että ainakaan Suomessa näin on. Vaikka yksiavioinen parisuhde ehkä onkin ideaalinen elämäntapa, en usko, että sinkkuja varsinaisesti pidetään 'pahoina heteroina'.

Tasa-arvoisesta suhteesta on tullut mittapuu johon verrata omaa elämäänsä, uusi normi jota noudattaa elääkseen yksilöllistä elämää. Sekä hetero- että homoseksuaalisissa suhteissa voidaan katsoa tavoitteena olevan uudenlaisen emotionaalisen demokratian. Moninaisten perhemallien kehittäminen on yksi tie tämän ideaalin saavuttamiseen.

Weeks tulkitsee haastateltujen innon juuri nyt korostaa omien perheratkaisujensa toimivuutta merkiksi siitä, että läheisten ihmissuhteiden mallit ovat todellakin muuttumassa. (Weeks 2001:24-27.)

Haastateltujen mielestä homoseksuaaliset suhteet tarjoavat paremmat mahdollisuudet tasa-arvoisten ja antoisien suhteiden luomiseen kuin heteroseksuaalisissa suhteissa on mahdollista, koska rasitteena ei ole heterosuhteessa vallitsevia sukupuolijakoja. Valmiiden menettelysääntöjen puuttuessa kaikki perustuu neuvotteluille, joiden uskotaan onnistuvan paremmin koska lähtökohdat ovat samanlaiset ja säännöt voidaan laatia tapauskohtaisesti. Asioista toisaalta pitää myös puhua, koska suhde ei voi perustua oletuksille. (Emt. 2001:110-111.) Monet ovat myös sitä mieltä että he ovat tietoisesti muokanneet omia suhteitaan heteroseksuaalisten oletusten vastaisiksi, pyrkien esimerkiksi välttämään sukupuolittuneen työnjaon malleja. (Emt. 2001:47.) Itse suhtaudun väitteeseen varauksella. Ensinnäkin, oliko olemassa muuta vaihtoehtoa kuin perustaa suhde sopimuksille? Tämä voi myös olla yksi tapa, jolla pystytään puolustelemaan itselle ja muille valtaväestöstä poikkeavaa elintapaa

Tasa-arvoisuuden ihanne samaa sukupuolta olevilla pareilla häivyttää Weeksin mielestä ystävyyyden ja rakkauden välistä rajaa ja luo mahdollisuuden uudelleenlaiselle läheisyydelle, jota on vaikea heteroseksuaalisessa suhteessa saavuttaa (emt. 2001:121). Homoseksuaalisessa suhteessa emotionaalisen uskollisuuden käsite voi olla fyysistä uskollisuutta tärkeämpää. Joidenkin tutkimusten mukaan (esim. McWirter ja Mattison 1984, Weeksin 2001:122 mukaan) erityisesti homomiehillä uskollisuus liittyy emotionaaliseen sitoutumiseen suhteeseen eikä seksuaaliseen käyttäytymiseen.

Keskusteltaessa yhteiskunnan virallistaman parisuhteen tarpeellisuudesta on esitetty monenlaisia mielipiteitä. Eskridge (1997, Weeksin 2001:127 mukaan) näkee pysyvän parisuhteen merkityksen tärkeänä ihmisen minäkäsityksen stabiilisuuden kannalta. Lisäksi sosiaalista asemaa korostavassa yhteiskunnassa pitäisi kaikilla kansalaisilla olla oikeus oikeus virallistettuun suhteeseen. Skandinavian maissa Weeks pitää tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen pyrkivää sosiaalidemokraattista traditiota tärkeänä vaikuttajana, USAssa korostetaan vähemmistöjen oikeuksia ja

lakisääteisiä toimintatapoja, Britanniassa tehdään käytännön päätöksiä aiempiin ennakkotapauksiin pohjaten. (Emt. 2001:127.)

Weeksin tutkimuksessa samaa sukupuolta olevien henkilöiden parisuhteen viralliseen tunnustamiseen suhtauduttiin vaihtelevasti. Monasti mielipide perusteltiin käytännöllisillä seikoilla. Erityisesti ne, joilla on lapsia ovat tietoisia virallistamattomaan vanhemmuuteen liittyvistä riskeistä esim. lapsen biologisen vanhemman kuollessa. Kuitenkin hekään eivät olleet varauksettomasti virallistamisen kannalla. Monet kokivat, että virallistamisen saattaa vaarantaa homoseksuaalisten suhteiden ytimen - tasa-arvoisemman suhteen ja mahdollisuuden uusien suhdemallien kehittämiseen. Lisäksi korostettiin etteivät yksityiset sitoumukset ole virallista vahvistusta heikompia. Monet haluavat parisuhteelleen jonkin symbolisen vahvistuksen. Toisaalta halutaan välttää tekemästä mitään liian heteroseksuaalista. (Emt. 2001:128-129.)

Jatkuvaa keskustelua käydään siitä, tulisiko homoseksuaalien pyrkiä sulautumaan hetero-oletuksilla varustettuun yhteiskuntaan vai tavoitella tunnustusta omille erilaisille elämäntavoilleen. Esimerkiksi parisuhteen virallistamisen pelätään johtavan uudelleen normalisointiin. Suurin osa Weeksin haastatelluista haluaisi samanarvoiset oikeudet, mutta epäilee onko heteroseksuaalisen avioliiton soveltaminen homoseksuaaliseen suhteeseen oikea tapa. Heidän mielestään homoseksuaaliset suhteet poikkeavat – tai niillä on mahdollisuus poiketa - oleellisesti heteroseksuaalisista suhteista. Avioliitto siihen liittyvine sukupuolikäsityksineen nähdään alistavana instituutiona ja sen soveltamisen homoseksuaalisiin suhteisiin pelätään tuhoavan suhteiden luovuuden ja tasa-arvoisuuden. Tavoitteenahan tulisi kuitenkin olla uusien mahdollisuuksien saaminen, ei valintojen rajoittaminen. (Emt. 2001:192-193.)

Vain pieni osa haluaisi solmia avioliiton. Heidän mielestään avioliitto antaisi suhteelle heidän tavoittelemansa tunnustuksen ja lainvoimaisuuden. Yhteiskunnan normien ulkopuolella eläminen on jatkuvaa taistelua, josta halutaan päästä eroon. Toisaalta niin kauan kun kansalaisuuden käsitteet, oikeudet ja velvollisuudet on järjestetty avioliiton ympärille, homoseksuaalit tulevat olemaan marginaalisessa asemassa omista lähtökohdistaan nähden. (Emt. 2001:195.)

Yhden sukupolven aikana homoseksuaalien mahdollisuudet elää avoimesti seksuaali-identiteettinsä mukaista elämää, ovat muuttuneet merkittävästi. Homoseksuaalisissa yhteisöissä itsessään on tapahtunut radikaali asennemuutos, joka on vahvistanut seksuaalisesti marginalisoitujen ryhmien itseluottamusta. Päähuomio on siirtynyt identiteetin vahvistamisesta uuteen suhteiden eetokseen. Samanaikaisesti yhteiskunnallinen suvaitsevaisuus erilaisia elämäntapoja kohtaan on lisääntynyt, osittain traditionaalisen perheen ja sukupuolikäsitysten muuttumisen myötä. (Emt. 2001:180.)

Vapaus ei ole annettua tai saavutettavissa oleva tavoite, vaan jatkuva prosessi. Läheisille ihmissuhteille annetaan merkitys sillä, miten ihmiset yksityisesti elävät omaa elämäänsä. Näitä tarinoita on tuotu entistä enemmän julkisuuteen ja täten niillä on myös yhteisöllistä merkitystä. (Emt. 2001:187.)

Weeks, Heaphy ja Donovan väittävät nykyisen sosiaalipolitiikan perustuvan ydinperheeseen, joka ei enää vastaa nykyajan todellisuutta. Paremmiin voisi toimia malli, jossa oikeudet myönnettäisiin yksilöille, riippumatta hänen parisuhde- tai sukulaissuhdestatuksestaan. Tällainen malli ottaisi paremmin huomioon homoseksuaalien suhdemallit. (Emt. 2001:197.) Etenkin lesbot kannattavat yhteiskunnallisten ja taloudellisten oikeuksien individualisointia. Oikeudet ja velvollisuudet kuuluisivat tällöin yksilöille, eivätkä olisi avioitumisen laillisia seurauksia. (Weeks et. al. 1997.)

Kansalaisuus ei niinkään ole vain jotain, joka annetaan tai jota vaaditaan, vaan elämistä niin kuin täydellinen tasa-arvoisuus vallitsisi. Kansalaisuudesta tulee muutakin kuin oikeudellinen, poliittinen tai akateeminen käsite, myös noudatettava käytäntö. Poliittiset ja oikeudelliset muutokset seuraavat viiveellä perässä. (Weeks 2001:198.)

5.6. Yhteenveto tutkimuksista

Homoseksuaalisia suhteita ei voida kuvata yhden mallin mukaan. Kaikki perustuu yhteisiin sopimuksiin, koska lakeja parisuhteista ei ole olemassa. Westonin ja Weeks

tutkimusten mukaan suurin osa lesboista ja homoista haluaisi samat oikeudet kuin heteroillakin oman elämänmuotonsa valitsemisessa, mutta ilman velvollisuutta virallistaa suhteensa. Pohjoismaiseen malliin virallistetusta parisuhteesta ei edes pyritä, vaan tavoitteena on laajempi seksuaalisuuden moninaisuuden hyväksyntä. Laaja-alaisen tavoitteiden asettaminen, yksilöimättä niitä, hidastaa ja vaikeuttaa väistämättä Weeksien toivomien poliittisten ja oikeudellisten muutosten toteutumista.

Valinnan vapaus ei tosin koske kaikkia. Haavio-Mannila (1998:310) muistuttaakin, että Weeksien teesit saattavat olla valideja joissain Lontoon alakulttuureissa, mutta esimerkiksi suomalaisen yhteiskuntaan ne sopivat huonommin. Todellisessa elämässä ihmiset eivät voi vapaasti rakentaa omaa seksuaalipolitiikkaansa. Esim. Suomessa vallitsee moderni säädyllisyys (ks. Jallinoja 1997). Toisaalta myös heteroiden perhemallit ovat moninaistuneet ja kyseessä lieneekin kaikkia ihmisiä koskettava muutos.

Itse huomasin, että Weeksien haastatellamat henkilöt käyttävät omista ei-biologisista lähipiireistään nimenomaan 'perhe'-sanaa, kun taas Suomessa pyritään pitämään biologiset perheet omana yksikkönään. Mieluummin puhutaan useasta eri perheestä (aineistossani esim. Riikka, ks. tämä työ s.37) tai käytetään laimentavia sanoja, esim. joku on 'tavallaan' perhettä, tai kuuluu 'myös' perheeseen. Ystäviä ei yleensä nimitetä perheeksi, vaikka saatetaan myöntää se tosiseikka, että ystävät ja kumppani ovat läheisempiä ja tärkeämpiä kuin kukaan biologisen perheen jäsenistä. Kyse on siis tavallaan kahdesta tai useammasta toisiaan leikkaavasta ympyrästä, johon haastateltava kuuluu ja jota pitää itselleen tärkeänä. Kysyessäni "keitä perheeseesi kuuluu", minulta pyydettiin usein tarkennusta "mitä perhettä tarkoitat?". On olemassa lapsuuden perhe ja oma tämänhetkinen perhe, johon kuuluu yleensä kumppani, omat ja/tai kumppanin lapset ja mahdollisesti myös puoliso(t) edellisestä suhteesta. Perhe on myös ajassa muuttuva kokonaisuus.

Sosiologi Henning Bech raportoi parisuhteen virallistamisen tiimoilta esitettyjä mielipiteitä Tanskasta. Radikaalimpien vastustajien mielestä lain hyväksyminen 1989 ilman adoptio-oikeutta ja kirkollista vihkimistä osoitti, että homoseksuaalit ovat toisen luokan kansalaisia. Samalla laki jätti huomioimatta homoseksuaalien elämäntavan

traditioita, kuten ystäväverkkojen keskeisyyttä. Toisaalta ne, jotka halusivat yhteistä mallia sekä homo- että heteroseksuaaleille eivät kannustaneet homoseksuaalien hyväksyntään erilaisuudessaan ja toiseudessaan. (Bech 1992:136.)

Useimmat puolustajien argumentit keskittyivät tasa-arvon ympärille. Homoseksuaalit saavat vapauden valita parisuhteensa virallisuuden asteen. Mahdollisuudet suurempaan emotionaaliseen ja taloudelliseen turvaan lisääntyvät, suhteeseen voidaan suhtautua vakavammin ja vastuuntuntoisemmin. Parisuhteen solmimisella on myös emotionaalista ja symbolista merkitystä; se on teko, jolla osapuolet voivat julkistaa tunteensa ja omistautumisensa perheen, ystävien ja yhteiskunnan edessä. Yleisesti ottaen, virallistamisen puolustajat korostivat tasa-arvon, vapauden ja oikeuden periaatteita. Lisäkommentteja esitettiin mm. seuraavista asioista: laillinen ja virallinen tasa-arvoisuus liittyen yhteiskunnalliseen hyväksyntään on merkki homo- ja heteroseksuaalisen samanarvoisuudesta. Tällä on positiivinen vaikutus itse homoseksuaaleihin ja siihen miten heihin suhtaudutaan. Lisäksi virallistaminen lisää näkyvyyttä. (Emt. 1992:136.) Nämä ovat hyvin samanlaisia mielipiteitä mitä omat vastaajani esittivät (ks. tämä työ s.63).

Erilaiset homoseksuaaliset yhteisöt muissa maissa esittivät vuorostaan seuraavia mielipiteitä. Avioliitto on alistava instituutio. Homoseksuaalit eroavat radikaalisti heteroseksuaaleista. Virallistettu suhde integroi ja pikkuporvaristaa homoseksuaalit, jolloin he menettävät asemansa oppositiona ja vallankumouksellisen voimansa Yhteiskunnan kontrolli lisääntyy. Bechin mukaan tämän kaltaista vastustusta ei Tanskassa esiintynyt, koska homot ja lesbot näkivät virallistetun parisuhteen vain lisäävän sekä omia valinnanmahdollisuuksiaan että yhteiskunnallista hyväksyntää. Vaikkeivat he itse mahdollisesti olleetkaan aikeissa muuttaa omaa elintapaansa, ei heillä toisaalta ollut syytä olla virallistamista vastaan. Sitäpaitsi argumentit homoseksuaalien radikaalista erilaisuudesta ja toiseudesta eivät vaikuta kovin vakuuttavilta, koska heteroseksuaalit ovat muuttumassa yhä enemmän heidän kaltaisikseen. (Bech 1992:144.) Näyttää siltä että Suomessa ollaan mitä ilmeisemmin samaa mieltä tanskalaisten kanssa.

Henriksson pohtii tämän uuden perhemuodon seurauksia. Mitä muutokset merkitsevät homoseksuaaleille itselleen ja heidän kulttuurille? Jotkut ovat huolissaan siitä, että perheen merkityksen korostaminen saa aikaan suuntauksen homoseksuaalisen kulttuurin normalisointia ja kurinalaistamista kohti. (Henriksson 1994:42-43.)

Henriksson epäilee, että ne jotka 1970- ja 80-luvulla arvostelivat porvarillista heteroseksuaalista ydinperhettä, yrittivät muodostaa vaihtoehtoisia yhdessä elämisen muotoja ja keskittyivät affektiivisen yhteisön luomiseen tulevat ajautumaan kiistoihin uusien vaatimusten puolustajien kanssa. (Emt.1994:43.) Suomessa ei ainakaan vaikuta että näin olisi käymässä. Ennemminkin parisuhteen virallistamiskeskustelusta on muodostunut ihmisoikeuskysymys kuin riitä siitä pitäisikö sitä edes vaatia. Mahdollisesti parisuhteen virallistamisen vastustajat protestoivat hiljaisesti jättämällä omat suhteensa virallistamatta. Kuka uskaltaa vastustaa ihmisoikeustaistelua, vaikka eri mieltä olisikin?

Omassa aineistossani tuli ilmi että myös 1970-luvulla oli henkilöitä, jotka olisivat jo tuolloin olleet valmiita ajamaan homoseksuaalisen parisuhteen virallistamista.

“Mä halusin tuoda esille sitä mitä me nyt tänä päivänä puhutaan, avioliittoa ja tämmöstä. Ja hyväksyntää. Se oli koko ajan semmosta että mä oon vanhanaikainen ja mä en ymmärrä.(...) ...se oli kuin olis puhunut seinille. Et mua todella huvittais tietää kuka nyt on ottanut tän haudastaan, tän mun ajatukseni esille ja ruvennut puhumaan.” (Saara, 51)

6. SUOMALAISTEN LESBOJEN JA HOMOJEN KÄSITYS PERHEESTÄ

Noin puolet homomiehistä ja n. 70% lesbonaisista eli 1980-luvun alussa vakituudessa parisuhteessa (Grönfors 1984:144). Aineistossani oli vain kolme sinkkua, ja heidänkin toiveenaan oli parisuhteen löytäminen. Yhdessä asuvia pareja oli viisi, yhden henkilön kumppani ei osallistunut haastatteluun. Yhdellä yksinhuoltajaäidillä ja kahdella naisparilla oli lapsia, näistä kaksi oli teini-ikäistä ja yksi alle kouluikäinen. Kaikki lapset olivat peräisin aiemmista heteroseksuaalisista suhteista ja tapasivat isäänsä ainakin ajoittain.

Seuraavassa esittelen vastausvaihtoehtoja kysymykseen ‘mikä on perhe?’. Perhetyypit eivät ole toisensa poissulkevia, eli henkilö voi samanaikaisesti kannattaa useampia mainituista vaihtoehdoista. Esim. Weeks’in tutkimuksesta poiketen tässä ei tule ilmi se, minkälaisia perhemuotoja yhteiskunnan pitäisi tunnustaa ja taloudellisesti tukea, koska pitkälti on kyse vain homojen ja lesbojen perheiden ideaalityypeistä. Kautta linjan korostuu jokaisen subjektiivinen oikeus määritellä oma perheensä.

6.1. Parisuhde perheenä

Hyvä parisuhde on tärkeä asia. Koska parisuhde nähdään myös perheenä, siihen liittyvät odotukset ja arvostukset ovat pitkälti samoja jotka liitetään perheeseen.¹⁷ Parisuhde tarjoaa tukea ja turvaa, luottamusta, syvää ystävyyttä ja lämmintä kumppanuutta. Tärkeänä osana mainitaan yhdessäolo ja asioiden jakaminen, sekä emotionaalisesti (jaetaan elämä, ilot ja surut) että konkreettisesti (autetaan taloudellisesti, ei erotella mikä on sinun ja mikä minun). Suhteeseen sitoudutaan, voidaan luottaa siihen että *“toinen on siinä, kun tarvitaan”*.

Koska homoseksuaalisilla pareilla on viime vuosiin asti harvemmin ollut lapsia, on lapsi tavallaan parisuhteen ‘lisäosa’, eikä lasten puuttuminen välttämättä vaikuta siihen, mielletäänkö parisuhde perheeksi vai ei. Melkein kaikkien mielestä parisuhde on perhe.

“Perheen muodostaa jo kaks ihmistä, jotka asuu kiinteessä suhteessa keskenään, kyllä mun mielestä se on perhe. Et kun monesti sanotaan, että lapsi on se, mikä tekee perheen. Ei se mun mielestä ole koko totuus.” (Kimmo, 27)

Pitkä parisuhde on ihanteena sekä homoilla että lesboilla. Naiset tosin usein esittävät epäilyn siitä, että miehillä ei joko ole pitkän suhteen ylläpitoon tarvittavia parisuhdetaitoja, tai että he eivät ole valmiita työskentelemään suhteen hyväksi yhtä paljon kuin naisparit. Kaikki kuitenkin toivat esiin, että parisuhdetta arvostetaan, toivotaan ja pitkään yhdessä oleville pareille ollaan jopa kateellisia. Koska miehiä on omassa tutkimuksessani vain kolme, en voi varmasti sanoa, ovatko miehetkin (naisten epäluuloista huolimatta) parisuhdekeskeisiä, vai onko kyse vain vallitsevan ihanteen tunnistamisesta ja esille tuomisesta.

Vaikka homomiehillä on vakituisia parisuhteita karttelevien maine, useissa tutkimuksissa on todettu, ettei tämä pidä aina paikkaansa. Annika Tepon (1995:241) kenttätutkimuksessa yksi homomiesten ravintoloissa käymisen motiiveista oli toive vakituisen parisuhteen löytymisestä. Vakituista seurustelua kannatettiin myös Pirjo Latokankaan haastateltavien parissa, parisuhdetta kuvailtiin sanoilla ‘ilo’, ‘helpotus’ ja ‘kiitollisuus’, mistä heijastuu varsinkin vanhempien homomiesten vaikeus pitää yllä vakituista suhdetta homofobisessa yhteiskunnassa. Nuoremmat sukupolvet solmivat vanhempia nuorempina kiinteitä parisuhteita, jotka ovat myös pitkäkestoisempia kuin vanhemmilla miehillä. (Latokangas 1994:78-79.)

Parisuhteella on oma yhteiskunnallinen roolinsa. Perheideaali perustuu parisuhteelle ja se tulee haastatteluissa ilmi sekä tiedostettuna tosiseikkana, että oman elämän toiveena.

“Mä luulen että enemmänkin ihmisten joukossa kaikkien ihmisten on suositumpaa elää parisuhteessa kuin yksin.” ...” (Riikka, 22)

“... kaikki ettii sitä toista puoliskoaan, semmosta omaa elämäkumppania.” (Mari, 21)

Miehet korostavat naisia enemmän parisuhteen perustuvan yhteisiin sopimuksiin, esim. uskollisuus ei ole miehille samanlainen normi kuin naisilla, jotka uskovat uskollisuuden olevan yksi suhteen kulmakivistä. Vakituinen ja pitkäaikainen suhde sekä antaa puolisoille enemmän että kasvattaa ihmistä.

6. 2. Kahden vanhemman muodostama perhe

Kukaan ei kyseenalaistanut perinteistä perhekäsitystä isästä, äidistä ja heidän yhteisistä lapsistaan. Sen sijaan usein tuotiin esiin että kyseessä on ideaali, joka ei nykyään toteudu edes heteroseksuaalisilla pareilla. Avioliiton katsottiin menettäneen merkityksensä (ja maineensa) elinikäisenä sitoumuksena ja ainoana oikeana tapana elää hyvää elämää. Muodollisten seikkojen sijaan korostettiin ihmisen omaa oikeutta määritellä perheensä itse, omista lähtökohdistaan ja näkemyksistään käsin. Perhe nähdään myös ihmisoikeutena, seksuaalinen identiteetti ja virallisen vahvistuksen

¹⁷ Kysyin tätä kahdessa osassa; “mitä parisuhde sinulle merkitsee?” ja “mitä odotat perheeltäsi?”.

puuttuminen parisuhteelta tai lasten puuttuminen ei saa olla este perheen olemassololle. Perhettä eivät pidä koossa viranomaisten määritelmät vaan perheenjäsenten toisiaan kohtaan tuntema rakkaus.

“Ei perhettä mun mielestä mikään murskaa, ihmisellä täytyy olla perhe. Mutta minkälainen perhe, se on sitten eri asia.” (Päivi, 40)

Homojen ja lesbojen perhekäsityksessä vanhempien sukupuoli ei ollut ratkaiseva asia, enemmän painotettiin perhettä tunteisiin, emotionaaliseen ja fyysiseen läheisyyteen ja yhdessä asumiseen perustuvana pysyvänä elintapana. Parisuhteen odotusten lisäksi (ks. edellinen osio) perheeseen liitettiin seuraavia mielikuvia. Perheen perustaminen ja ylläpito perustuu tunteeseen. Perheen jäsenten välillä on säännöllistä kanssakäymistä, huolenpitoa ja tunne siitä, että aina saa apua, jos tarvitsee. Perheellä on koti, joku fyysinen paikka jossa eletään ja tavataan muita perheen jäseniä. Arki ja arjen rutiinien jakaminen yhdistävät ihmiset toisiinsa. Kaikki läheiset ihmiset eivät kuulu perheeseen, kyseessä on ehkä edelleen myyttinen käsite joka pyritään pitämään puhtaana ja koskemattomana.

“Mun mielestä perheeks ei kannata ruveta sanomaan kaikkia läheisiä ihmisiä. ... Vaikka olisivat läheisiäkin, ja vaikka niitä tapaisi enemmän kuin lapsuuden perhettä, ei niitä ihan selkeyden vuoksi kannata alkaa sanoon perheeksi, koska silloin se perhe-sana menee...” (Riikka, 22)

Toisaalta ns. perinteinenkin perhekäsityskin sai kannatusta. Pekan mielestä perhe on biologisesti määriteltävä kokonaisuus.

“... jos haluais määritellä perhettä se olis kuiteskin ehkä enemmänkin semmonen suvunjatkamiseen ja lisääntymiseen liittyvä käsite, jossa sen perheen muodostaa ihmiset, jotka on jollain tavalla sukua keskenään. Siis luonnontieteelliseltä kannalta. Jos mä aattelen tätä, että me Mikan kanssa asutaan yhdessä ja meillä on tässä kaloja ja koiria ja vastaavaa... mä en sitä koe sillä tavalla perheeksi. Mä koen sen lähinnä parisuhteeksi, se on vähän eri asia kuin perhe.” (Pekka, 31)

Samanaikaisesti voidaan kuulua useisiin perheisiin. Erityisesti näin on nuoremmilla haastatelluilla, joilla on vielä kiinteät suhteet vanhempiinsa ja sisaruksiinsa. Näin kuvaa perhesuhteitaan Riikka, jonka vanhemmat erosivat hänen ollessaan teini-ikäinen.

“Mulla on ainakin kolme perhettä. Mun äidin ja äidin ympärille keskittynyt perhe on yks perhe. Ja se on erillään isän perheestä, johon mä myöskin kuulun. Ja sitten mä kuulun tänne (tyttöystävän luo/SK).” (Riikka, 22)

Jos biologisesta perheestä on muutettu pois jo jokin aikaa sitten tai yhteydet vanhempiin ja sisaruksiin eivät ole koviin kiinteät, perheyden tunne saattaa haalistua. Alkaa siirtymä lapsuuden perheestä kohti omaa toiveiden mukaista lähipiiriä.

“Mun perhe koostuu just niistä ihmisistä, jotka on mulle läheisiä kullakin hetkellä. Noi sukulaissuhteet on sitten ihan eri asia. En mä jotenkin ajattele niitä perheenä, ehkä. Ne on vaan mun vanhemmat, mun veljet ja sisar.” (Petri, 19)

Kauempiin sukulaisiin ollaan yhteydessä niin ikään tunteisiin perustuen. Niitä sukulaisia joihin on läheisemmät välit tavataan useammin ja muita lähinnä sukujuhlissa; häissä ja hautajaisissa. Yhä useampi ihminen ainakin haluaisi olla tekemisissä vain niiden sukulaisten kanssa, jotka itse kokee läheisiksi, velvollisuus on korvautumassa henkilökohtaisilla preferensseillä. Postmodernit puhtaat suhteet vaikuttavat myös perhepiirin suhteisiin. Pekka ei ole läheisissä tekemisissä kaikkien sisarustensa kanssa.

“... mä oon aina päättänyt, että mä oon sellasten ihmisten kanssa tekemisissä, joista mä pidän. Mun ei tarvii olla kenenkään semmosen kanssa josta mä en pidä missään tekemisissä vaan sen takia, että se on sukulainen.... Mulla ei oo periaatteessa mitään syytä olla sellasten ihmisten kanssa tekemisissä joitten kanssa olosta tulee vain ikävyyksiä tai huono mieli.” (Pekka, 31)

Siinä missä sukulaisuus on ennen ollut luottamuksen tae, nyt luottamuksesta on tullut neuvoteltavissa oleva sopimus, jopa kaupankäynnin väline. Giddens siteeraa Janet Finchiä (1989), jonka mukaan sukulaisiin suhtautumisesta on muodostunut uusi, jokapäiväinen etiikka. Sukulaissuhteet järjestetään sopimukseen perustuen. Henkilöiden välinen suhde – ei sukulaisuus - määrittelee mikä on kussakin tapauksessa oikea tapa toimia. Ns. kumulatiivisen sopimuksen perusteella sukulaisuus ei ole tärkein yhdistävä tekijä, vaan yhteinen historia tunnesiteiden lisäksi. (Giddens 1992:96-97.)

Ympäristön perhekeskeisyys voi myös ahdistaa. Oma elämä halutaan tällöin järjestää toisin.

“Mun oma perhe on älyttömän perhekeskeinen ja mun lapsuus oli just sitä että meidän perhe tätä ja meidän perhe sitä ja meidän lapset... mä haluan elää avoimemmassa yhteisössä ja mulle merkkää paljon enemmän tää parisuhde, plus että on omat hyvät ystävät, plus naapurit, plus opiskelukaverit, plus että on näitä biologisia perheenjäseniä myöskin.” (Minna, 31)

Minna kuvaa suhteita lapsuuden perheeseensä tavallisiksi. Sisarukset ja vanhemmat asuvat kaukana ja heitä tavataan muutaman kerran vuodessa, lähinnä jouluna ja kesälomien yhteydessä. *“Mun mielestä sillä ei ole mitään tekemistä sen kanssa, että mä elän lesbosuhteessa.”* Biologiseen perheeseen ollaan aineiston perusteella yhteydessä sen mukaan ‘mikä tuntuu hyvältä’. Mikäli vanhemmat eivät hyväksy lapsensa homoseksuaalisuutta, muodostaa se esteen läheisen tunnesiteen ylläpitämiselle. Toisaalta ihan yhtä hyvin vanhemmat voivat paheksua muita lapsen tekemiä valintoja, esim. ammatin, puolison tai elämäntavan suhteen. En sanoisi, että homoseksuaalinen identiteetti enää nykyaikana automaattisesti vaikuttaa pidemmällä aikavälillä negatiivisesti vanhempien ja lasten välisiin suhteisiin, tai ainakaan estää läheisten suhteiden ylläpitoa.

Myös Riikka tuo esiin mielipiteen siitä, ettei perhekäsitys, tai se minkälaisissa väleissä lapsuuden perheensä kanssa on, välttämättä rakennu seksuaali-identiteetin varaan. Enemmän hänen mielestään vaikuttavat omien vanhempien elämässään tekemät ratkaisut ja yleensäkin lapsuuden kodin antama elämisen malli.

Tutkimusten¹⁸ mukaan lapset ovat perheellistymisen indikaattorina siviilisäätyny ratkaisevammassa asemassa. Vaikka parisuhde koetaan perheeksi ilmankin lapsia, lasten olemassaolo vahvistaa perheyden tunnetta. Lisäksi lapset tuovat homo- tai lesboperheen lähemmäksi ydinperhe-ideaalia, sekä mielikuvaa, joka ihmisillä yleensä perheestä on. Lasten olemassaolo tekee perheen mitä erilaisimmista kombinaatioista, esim. silloin jos vanhempia on enemmän kuin kaksi. Lapsi tekee perheen saamisen mahdolliseksi myös homoparille, joiden on muutoin ehkä itsekkin vaikeaa mieltää itseään perheeksi, koska Suomessa perhe on yhä äitikeskeinen konstruktio (ks. tämä työ s.18). Perhe voi koostua yhdestä tai useammasta vanhemmasta, esim. homopari ja lesbopari voivat muodostaa perheen, jos heillä on yhteinen lapsi. Tässä tapauksessa biologinen side ja tunne yhdistää ystävät perheeseen.

Perheeseen kuuluvat lemmikkieläimet laskettiin yleensä perheenjäseniksi. Tämä huomio on todennettu myös tutkimuksessa, jossa lemmikit kuuluivat perheeseen, jopa

¹⁸ Katso tämä työ s. 9.

useammin kuin isovanhemmat (Reuna 1997:23). Toisaalta tämä on ymmärrettävää, jos muistetaan yllä mainitut perheen muodostamisen kriteerit; läheisyys, yhdessäolo ja tunne. Isovanhemmat saattavat asua kaukana ja kuulua erilliseen elämänpiiriin kuin perheen koira tai kissa, jonka kanssa istutaan kylki kyljessä useamman kerran päivässä.

6.3. *“Kaikki se mikä on mun lähellä on mun perhettä”* : ystävät perheenä

Ystävien olemassaolo koettiin tärkeäksi osaksi elämää. Ystävät ja perhe nähtiin kuitenkin usein erillisinä elämän alueina ja vain erityisen hyvät ystävät voitiin joskus lukea perheeseen kuuluviksi. Monien mielestä sekä ystävät että perhe ovat molemmat omalla tavallaan tärkeitä eikä ihmissuhteiden asettaminen tärkeysjärjestykseen ole mielekästä.

Pekka ei *“preferoi biologisia sukulaisia”*, mutta suhtautuu myös skeptisesti ajatukseen valituista perheistä. Ystävistä puhuttaessa hän kuitenkin nostaa esille oman valinnan, pitkäaikaisuuden ja pysyvyyden tärkeyden. Tämä on ehkä lähinnä Westonin valituista perheistä käyttämää ilmaisua ‘ystävät täyttävät paikan jossa pitäisi olla perhe’.

“No ystävät tavallaan, nyt jos puhutaan perheestä, niin ne on kuitenkin ehkä sillä tavalla lähinnä sitä vastinetta, että jos aatellaan, että mulla olis hirveen hyvät suhteet mun kaikkiin sisaruksiin ja vanhempiin... niin ne on aika lähellä sitä. Paitsi että ne on ehkä vieläkin arvokkaampia sen takia, että ne on voinut ite valita, tai se valinta on ollut molemminpuolinen...tai että ne on pysynyt tai tulleet semmosiksi.” (Pekka, 31)

Perheen muodostaminen tunteiden perustalla korostuu perinteisiä perherajoja ylittävissä näkemyksissä. Petri edustaa aineiston nuorinta ja avarinta perhekäsitystä. Lainauksessa tulee hyvin ilmi perheestä saatava psyykkinen voima, energia ja perheen emotionaalinen läheisyys.

“Mut mun perhe on sitten tosiaan, oikeestaan perhe, mun näkemyksessä semmonen elämän yksityinen yksikkö. Se osa elämästä, mistä sä yksityisellä puolella saat voimaa. Kaikki se on mun perhettä. Kaikki se, mikä on mun lähellä on mun perhettä.” (Petri, 19)

Perheeseen katsottiin joskus kuuluvan myös ystäviä. Näissä tapauksissa kyseessä oli yleensä erityisen hyvä ystävä, joka on ‘ollut kuin perhe’, eli täyttänyt perheeltä vaadittavat kriteerit (esim. tunne, läheisyys, säännöllinen kontakti, luottamus).

Lisäperusteluna on yleensä suhteen pitkäaikaisuus, parhaiksi ystäviksi koetaan usein ne joiden kanssa on koettu eniten. Seksuaali-identiteetillä ei välttämättä ole vaikutusta asiaan.

“... mun heterokaverit on siinä mielessä parhaita kavereita ketä mulla on, koska ne on kauiten ollut, lapsuudenystävät...jos oltais kaikki tunnettu yhtä kauan ja ois yhteiset taustat, niin silloin ei ois mitään (väliä seksuaali-identiteetillä/SK).” (Jenni, 20)

Toisaalta tärkeä hyvän ystävän kriteeri on se, että hän tietää seksuaali-identiteetistä ja hyväksyy sen. Ystävän kanssa täytyy olla mahdollista puhua kaikista asioista. Kimmo mainitsee tämän äidinsä kohdalla. Hänen mielestään avoimuus on edellytys myös hyvälle vanhempi-lapsi –suhteelle.

“Lähinnä mutsin kanssa on lähentynyt välit sillä lailla, että pystyy joskus jopa mieshuolia ratkomaan keskenään... Jos olis salattu koko asia, niin sit olis aika paljon pois. Olis liikaa sellasia vaikenemisen kohtia.” (Kimmo, 27)

Perhettä käsitteenä tai käytännön toteutuksena ei koeta sukupuolittuneeksi ilmiöksi. Sen sijaan avioliitosta ollaan eri mieltä. Vaikka osa piti mahdollisena avioliiton käsitteen laajentamista myös homoseksuaaliseen virallistettuun parisuhteeseen¹⁹, koettiin avioliitto silti usein heteroseksistiseksi konstruktioksi. Perhe on sukupuolineutraali käsite, avioliitto yleensä miehen ja naisen välinen.

6.4. Yhteenveto

Jokaisella ihmisellä on tarve läheisiin ihmissuhteisiin ja niiden julkiseen esilletuomiseen. On tärkeää voida tuntea kuuluvansa johonkin ja olla osana suurempaa yksikköä. Sen lisäksi, että perheen koetaan tarjoavan turvapaikan ja mahdollisuuden yhteisöllisyyteen, on perhe homoseksuaaleille sekä ihmisoikeus että varsinkin nuoremmille myös itsestäänselvyys. Ennen homoseksuaalinen identiteetti saattoi sulkea perheen ulkopuolelle, nyt perhe halutaan avata sisältämään myös homojen ja lesbojen perheet.

Perheet ja heidän kuvaamansa arki vaikuttivat hyvin tavanomaisilta. Vastaajat näyttäytyivät pariskuntina, uusperheinä, yksinhuoltajaperheenä ja yksin elävinä sinkkuina. Erityisesti lapsiperheissä arki pyörii hyvin pitkälti lasten ehdoilla,

vanhempien sukupuolesta riippumatta. Keski-ikäisestä poikkeavaa oli vain lemmikkieläinten määrä, kissoja tai koiria oli joka toisessa perheessä.

Samoin perustelut siitä, mikä tekee perheen tai mitä tunneperustaisesti perheeltä tai kumppanilta odotetaan vastaavat perhetutkijoiden (ks. tämä työ s.7) esittämiä mielipiteitä tunteisiin perustuvasta perheestä. En kuitenkaan halua väittää, ettei homoseksuaalisuus mitenkään vaikuttaisi jokapäiväiseen elämään. Perheeseen liitettävät arvot sekä emotionaalinen ja psykologinen merkitys eivät kuitenkaan näyttäisi olevan seksuaali-identiteetistä riippuvaisia.

7. LAPSET HOMOSEKSUAALISESSA PERHEESSÄ

Homoilla ja lesboilla on aina ollut lapsia, mutta viimeisten parin vuosikymmenen aikana lasten hankkiminen ja perhe-elämä on vähitellen tullut yhdeksi vaihtoehtoiseksi elämäntavaksi lesbojen keskuudessa (Kuosmanen 2000:7). Homoseksuaalisten vanhempien perheissä elävien lasten määrää on hyvin vaikea arvioida. Mitään tilastoja perheistä ei ole olemassa, eikä sellaisten laatiminen liene mahdollistakaan. Niin kauan kuin vanhempien homoseksuaalisuuden paljastuminen voi aiheuttaa lapsille tai perheelle hankaluuksia, suurin osa vanhemmista ei halua tuoda asiaa julki. Suurin osa lapsista on peräisiä aiemmista heteroseksuaalisista suhteista, mutta myös homoseksuaaliseen suhteeseen tietoisesti (esim. lisääntymisteknologiaa avuksi käyttäen) hankittujen lasten määrä kasvaa jatkuvasti. Sateenkaariperhe-yhdistyksen esitteessä lapsia arvellaan Suomessa olevan jopa tuhansia (emt. 2000:14). Viimeisten parin vuosikymmenen aikana lasten hankkiminen ja perhe-elämä on vähitellen tullut yhdeksi vaihtoehtoiseksi elämäntavaksi lesbojen keskuudessa (emt. 2000:7).

Suomessa 1982 tehdyn tutkimuksen mukaan naisista 30% ja miehistä 37% olisi halunnut lapsia. Naisilla 13% ja miehistä 10% oli jo lapsia, näistä 60% asui äitinsä kanssa ja 28% asui homo/bi-isänsä kanssa. (Grönfors ym. 1984:147.) Jo vuonna 1994 julkaistussa tutkimuksessa tulee esiin nuorempien homomiesten toive lasten adoptoinnista (Latokangas 1994:80).

¹⁹ Katso tarkemmin parisuhde-osio.

Aineistossani näkyy selvästi, että nuoremmat, 20-30 -vuotiaat, suhtautuvat positiivisemmin omiin mahdollisuuksiinsa saada lapsia ja perustaa perhe²⁰. Heidän mielestään perhe ja lapset kuuluvat jokaisen ihmisen perusoikeuksiin seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta. Identiteetti rakennetaan lähinnä parisuhteen osapuolena, eikä niinkään syrjityn vähemmistöryhmän jäsenenä. Osa tähdensi, että ennen lasten hankkimista vanhempien tulee “uskaltaa avoimesti olla lesbo/homo”.

“Kun musta se on ihan älytön lottovoitto, että on syntynyt naiseksi ja on mahdollisuus synnyttää ja kasvattaa lapsi sisällään. Se on musta jotain niin älyttömän hienoa että ois kauhee sääli, jos joutuis semmosesta luopumaan. Että olis käyttämättä sitä etuoikeutta. Kyllä mä nyt aattelen, että mä haluan (lapsia/SK), mutta mä oon vahvasti sitä mieltä, että mun pitää olla ensin hirveen tasapainoinen itteni kanssa että mä hyväksyn sen että mä oon lesbo. Ja jos joku kysyy, että oletko parisuhteessa niin mä sanoa olen, ja miten sun mies voi, niin mä sanon että ei mitenkään, se on nainen. Että sen lapsen ei tarvitse kohdata sitä, että tää on jotain semmosta mitä hävetään.” (Mari, 21)

Lesbo- tai homoperheet voivat olla kokoonpanoltaan ja toiminnaltaan hyvinkin erilaisia. Lesboäitiyttä tutkinut Paula Kuosmanen (1997:108) ehdottaa, että sen sijaan, että puhutaan lesbo- ja homoperheistä, tulisikin puhua esim. lesbovanhemman, lesboparin tai naisparin perheestä sen mukaan miten asianomaiset itse itsensä kokevat. Tämä määritelmä sulki sisäänsä enemmän erilaisia perheitä joissa käytännön järjestelyt ja perheen arkeen osallistuvat henkilöt vaihtelevat hyvinkin paljon. Heteroperheissä perheenjäsenten keskinäiset suhteet perustuvat tavallisimmin biologiseen tai lainopilliseen sukulaisuuteen. Homoseksuaalisten vanhempien perheessä suhteiden määrittäminen on vaikeampaa. Ensinnäkin, kuinka monta vanhempaa lapsella voi olla?

Väestöntutkimuslaitoksen tutkimuksessa²¹ vuodelta 1997 samaa sukupuolta olevan parin hyväksyi perheeksi 23% suomalaisista. Toisaalta vastaavan heteroseksuaalisen avoparin ilman lapsia mielsi perheeksi vain hieman yli puolet vastaajista (55%), mutta jos avoparilla oli lapsia nousi prosenttiosuus jo 86%:iin. Avioparin kohdalla vastaavat

²⁰ Perheen perustamiseen liittyy lasten hankkiminen.

²¹ N. 1000 17-59 v. vastaajaa, joista naisia 58%, joten tutkimus on naispainotteinen. Etenkin nuoret, koulutetut pääkaupunkiseudulla asuvat naiset ovat keskimääräisesti suvaitsevampia mm. homoseksuaalisuuden suhteen.

luvut olivat 73% (ei lapsia) ja 98% (lapsia). (Reuna 1997:14.) Lapset siis ovat perhekäsitystä määriteltäessä tärkeämpiä kuin vanhempien siviilisääty. Mikäli olisi kysytty kuinka moni hyväksyisi perheeksi samaa sukupuolta olevan parin, jolla on lapsia, olisi prosenttiosuus todennäköisesti ollut korkeampi. Yksinhuoltaja-perheiden osuus kaikista lapsiperheistä oli 17%. Lesboperheet kuuluvat tähän ryhmään. Lapsettomilla pareilla siviilisäädyn merkitys korostui, sillä lapsettoman avioparin mieltä perheeksi 73% ja lapsettoman avoparin 55% (emt. 1997:10, 14).

Sekä parilain että lisääntymistekniikkaa koskevan lain yhteydessä on esiin nostettu kysymys siitä, ovatko perheoikeudet poliittisia kysymyksiä, ja voidaanko kyseiset oikeudet enemmistön päätöksellä evätä osalta ihmisistä. Samassa yhteydessä on esitetty erilaisia näkemyksiä siitä, mikä on lapsen edun mukaista. Onko esimerkiksi lesboperheessä elävän lapsen edun mukaista, että biologisen äidin puolisolla ei ole kasvattamaansa lapseen mitään oikeuksia, joskaan ei velvollisuuksiakaan? Minkälaisia hankaluuksia tämä tilanne aiheuttaa perheen jokapäiväisessä elämässä? Paula Kuosmanen tutkimuksen mukaan äitien kumppanit tulkittiin usein yksinhuolta-jaäitiä lastenhoidossa auttaviksi ystäviksi. Jaettu vanhemmuus peittyi oletetun yksinhuoltajuuden ja äitiä auttavan ystävättären positioiden alle ja kahden naisen muodostama perhe oli käytännössä näkymätön. (Ks. esim. Kuosmanen 2000:8-9.)

Westonin tutkimuksessa osalla haastatelluista oli lapsia aikaisemmasta heteroseksuaalisesta avioliitostaan. Suurin osa oli sitä mieltä, että homot ja lesbot olisivat yhtä hyviä vanhempia kuin heterotkin, enemmän oltiin huolissaan käytännön toteutukseen liittyvistä asioista. Kaksi kolmasosaa Westonin haastattelemissa henkilöistä olisivat halunneet lapsia. (Weston 1991:165-168.) USAssa 1980-luvulla yhä useammat lesbot valitsivat äitiyden ja jopa 49% oli harkinnut äitiyttä lesboksi tunnustautumisen jälkeen. Moninaisuuden hyväksyntä yhteisössä lisääntyi eikä äitiyden enää koettu olevan ristiriidassa lesbouden kanssa. (Faderman 1991:290-291.) Todennäköisesti lesboäitien elämäntapa myös lähenei valtaväestön elintapaa. AIDS-kriisi puolestaan synnytti sekä lesbojen että homojen keskuudessa perhetunteen, loi poliittista ja sosiaalista yhteenkuuluvutta (emt. 1991:293-294).

Monet Weeksin miehistä että naisista olivat jollain lailla tekemisissä lasten kanssa. Vanhemmuuden käytännön järjestelyissä oli monia variaatioita, mutta ensimmäisenä ja tärkeimpänä ohjenuorana korostettiin aina lapsen hyvinvointia, vaikka sen takaamiseksi jouduttiin tekemään suuriakin kompromisseja aikuisten välisissä suhteissa. (Weeks 2001:72-73.) Samaa on todettu muissakin tutkimuksissa (mm. Weston, Henriksson). Onkohan kyseessä vaivoin hankitun vanhemmuuden kokeminen hyvin arvokkaaksi vai tarve puolustella tutkijalle omaa vanhemmuuden vastuullisuuttaan?

Homoseksuaalisissa yhteisöissä tapahtunut siirtymä identiteettikysymyksistä läheisyyden problematiikkaan on osaltaan muuttanut suhtautumista vanhemmuuteen. 1970-luvulta alkanut kehitys on johtanut tämän päivän tilanteeseen, jolloin homoseksuaalien vanhemmuus aletaan hyväksyä sekä oman yhteisön parissa, että valtaväestön keskuudessa. Tärkeää on myös, että reproduktioteknologia tarjoaa mahdollisuuden biologiseen vanhemmuuteen ilman heteroseksia. (Weeks 2001:164-165.)

Useissa tutkimuksissa²² on todettu, että homo- ja lesboperheissä kasvaneiden lasten kehitys ei merkittävässä määrin poikkea ns. normaaleissa perheissä kasvaneista lapsista. Vaikka raskaaksi tulemisessa olisikin hyödynnetty spermankin palveluja, on valtaosa lesboperheiden lapsista biologisesti sukua jommalle kummalle vanhemmista. Adoptiotapauksissa taas ainoa erottava tekijä on se, että molemmilla vanhemmilla on sama sukupuoli.

Kuluvan vuosikymmenen aikana on käyty entistä enemmän julkista keskustelua homoseksuaalisuudesta erilaisissa yhteyksissä. Painopiste on siirtynyt yksityisestä julkiseen; vähemmistöidentiteetistä tasa-arvovaatimukseen. Seksuaalisuus on länsimaissa pitkälti liitetty lisääntymiseen. Homoseksuaalin rooli yhteiskunnassa

²² Ks. esim. Flaks, David K. et al.: Lesbians choosing motherhood: a comparative study of lesbian and heterosexual parents and their children. *Developmental Psychology*, v31 n1 p105-14 Jan 1995, tai Kirkpatrick, Martha J.: Homosexuality and Parenting. Teoksessa Spurlock, Jeanne and Robinovitz, Carolyn B. (ed.) *Women's Progress. Promises and Problems*. New York; Plenum Press 1990, tai Griffin and Mulholland 1997 (lähdeluettelo). Patterson 1992, Golombok 1997.

seksuaalisesti määrittäneen vähemmistöryhmän edustajana - ja näennäisesti lisääntymiskyvyttömänä - on ollut joko sinkun tai parisuhteessa elävän. Vanhemman sukupolven lesbot ja homot ovat tuskin pitäneet todennäköisenä mahdollisuutta, että heillä olisi joskus oma perhe, tietoisesti homoseksuaaliseen suhteeseen hankittuine lapsineen. Perheellinen lesbo tai homo saattaakin kokea homokulttuurin sisäistä syrjintää, koska vanhemmuus on ollut vallitsevasta elämäntyylistä poikkeava valinta. Vanhemmuuden myötä joutuu myös tekemään itselleen selväksi kuinka avoimesti elää lesbona tai homona.

Lesboperheiden olemassaolo aletaan vähitellen tunnustaa, mutta homomiesten parisuhteet ja varsinkin perheet ja homoisuus ovat vielä suhteellisen näkymättömiä. Jussi Nissisen homoisia käsittelevästä artikkelista (1999:141) kuitenkin käy ilmi että isyys ja oman lapsen saaminen oli hyvin odotettu tapahtuma. Suurin osa Nissisen haastattelemissa miehistä oli noin 50-vuotiaita ja he olivat hankkineet lapsensa heteroseksuaalisessa avioliitossa. Lasten hankkimista kuvataan itsestään selvänä asiana, lapsen saaminen saattoi olla jopa avioitumista tärkeämpi asia.

Ruotsalainen Kerstin Sandell esittää mielenkiintoisen väitteen, että nyky-yhteiskunnassa yleisin tapa kasvattaa lapsia on yhteishuoltajuus – ennen ja jälkeen avioeron. Hän mukaansa ne lesboäidit joiden lasten biologinen isä on päivittäin mukana lasten elämässä, ovat ‘täydellisiä (eronneita) vanhempia’. On mahdollista, että vanhempien yhteistyö toimii paremmin kuin heteroseksuaalisella parilla, koska suhde perustuu alunperinkin vanhemmuudelle eikä rakkaudelle. (Sandell 1995:44-45.)

Nätkinin mielestä taas postmodernissa äitiydessä voitaisiin ajatella äitiys, seksuaalisuus sekä suhde mieheen ja lapseen toisistaan erillisiksi osioiksi. Monet sellaiset yhteiselämän muodot, jotka aiemmin määriteltiin siveettömiksi tai sosiaalisiksi ongelmiksi nähdään nykyisin vain erilaisina tapoina elää. Nätkin kirjoittaa:

“Postmodernin ajattelutavan mukaisesti äitiys ei määriy binaarilogiikan mukaisesti toisiaan poissulkevinä tai edellyttävänä valintoina (äitiys ja/tai palkkatyö; äitiys ja/tai avioliitto; äitiys ja/tai heteroseksuaalisuus), vaan yhdistelmiä voi olla useita.” (Nätkin 1997:251.)

Symbolisesti hallitsevaksi ilmiöksi ja ihanteeksi on länsimaissa noussut puhtaaseen suhteeseen perustuva parisuhde. Ihanne vaikuttaa myös sukulaisuussuhteisiin, joita niitäkin ylläpidetään vain ja jos ne koetaan oman persoonallisen kehityksen kannalta antoisiksi. Rotkirch väittää kuitenkin, että vanhemman ja lapsen suhde ei ole puhdas suhde, vaan perinteisen vanhemmuuden tilalle on nousemassa ihanne totaalista suhteesta. Hän perustelee väitettään sillä, että ystävyys ja parisuhde ovat tasavertaisten muodostamia vapaaehtoisia liittoja, kun taas vanhemmuus alkaa (sylvauva) ja loppuu (vanhus) toisen täydelliseen haavoittuvaisuuteen ja riippuvuuteen. Äidit ja isät eivät myöskään itse toteuta puhdasta suhdetta vanhemmuudessaan, eivätkä miellä sitä ihanteeksi. (Rotkirch 2000:187-189.)

Uusi teknologia on erilaisten hedelmöitystekniikoiden muodossa jakanut vanhemmuuden käsitteen eri osista koostuvaksi. Ennen biologinen ja sosiaalinen vanhemmuus olivat useimmissa tapauksissa yhteneväisiä, nyt on periaatteessa mahdollista, että sukusolujen luovuttajat ovat eri henkilöitä kuin lapsen vanhemmat. Erilaiset kombinaatiot tulevat mahdollisiksi ja niiden yhdistäminen on lasta haluavien henkilöiden valinnan varassa. (Beck ja Beck-Gernsheim 1995:159.) Moderni uusintamisteknologia mahdollistaa inhimillisen päätöksenteon aikaisemmin "luonnon" määräämissä asioissa. Esim. lisääntymisellä ei ole enää välttämättä yhteyttä seksuaalisuuteen. (Giddens 1995:256.)

Estääkö adoptio-oikeuden puuttuminen lesboja ja homoja hankkimasta lapsia? Tämä on vaikea kysymys johon ei ole yksiselitteistä vastausta. Homoseksuaalisiin suhteisiin ei synny lapsia vahingossa. Lapsentekoprosessi edellyttää usein pitkää suunnittelua, johon liittyy myös lapsen tulevaisuuden pohdiskelu. Useissa tutkimuksissa²³ on todettu, että homoseksuaaliset vanhemmat ottavat tarkkaan huomioon lapsen sosiaalisen ja juridisen aseman sekä ennen lapsen hankkimista että varsinkin lapsen kasvaessa.

Parilain virallistaminen oli suuri askel. Adoptiomahdollisuus tulee kyllä aikanaan Suomeenkin, kuten se on tullut muihinkin Pohjoismaihin. Osalla lesboista ja homoista on jo lapsia, jotka on hankittu tietoisesti homoseksuaaliseen suhteeseen. Parilain

²³ Esim. Kuosmanen, Weston, Weeks

voimassaolo vahvistanee tätä trendiä. Osa vanhemmista siirtää lapsentekoprosessia odottaen adoptiomahdollisuuden saamista varmistaakseen lapsen juridisen aseman. Osa vanhemmista tekee lapsen nyt, koska parilakikin vahvistaa vanhempien keskinäistä asemaa tai lain voimaantuloa ei voida odottaa esim. biologisten syiden vuoksi.

Pelkästään jo olemassaolevien lasten aseman kannalta olisi hyvä saada adoptiolaki voimaan mahdollisimman pian. Suurimmassa osassa tapauksista on kyse adoptio-oikeuden saamisesta puolison biologisiin lapsiin. Heteroparien lapsista vain murto-osa on adoptoitu perheen ulkopuolelta ja koska kaipuu biologisen lapsen saamisesta koskee myös lesboja ja homoja, voidaan olettaa, että perheen ulkopuolisten adoptioiden määrä tulee olemaan hyvin pieni. Käytännössä on mahdotonta lailla kieltää homoseksuaaleja hankkimasta lapsia. Kieltämällä lapsen oikeus kahteen hänestä välittävään ja vastuussa olevaan vanhempaan, heikennetään sekä lapsen että vanhempien oikeusturvaa.

8. PARISUHTEEN VIRALLISTAMINEN

8.1. Homoseksuaalisten parisuhteiden historiaa²⁴

Homoseksuaalisia suhteita on todennäköisesti aina ollut olemassa. Niiden normalius tai poikkeavuus on määritelty yhteiskunnassa vallitsevien normien ja uskomusten mukaan. Poikkeavuus on luonteeltaan sosiaalista ja näinollen aikasidonnaista (Jokivuori ja Vainio 1991:37.) Suhtautuminen homoseksuaalisuuteen toimii usein aikakauden yleisen suvaitsevaisuuden mittarina. Yleensä perhettä ja/tai uskontoa korostavilla aikakausilla homoseksuaalisuutta on paheksuttu enemmän (Rand 1984:300).

Miesten homoseksuaalisuus on kautta historian ollut enemmän raportoitua kuin naisten. Miesten välisiä suhteita on kuvattu antiikin Kreikasta lähtien. Seksuaalinen käyttäytyminen oli tuolloin suoraan verrannollinen henkilön sosiaaliseen ja poliittiseen asemaan. Tarkoituksena ei ollut niinkään seksuaalisuuden ilmentäminen, vaan valtasuhteiden osoittaminen. (Halperin 1990: 49-50.)

Naisten väitettiin olevan seksuaalisesti haluttomia, joten naisten väliset eroottiset suhteet koettiin yleensä mahdottomiksi, tai niiden katsottiin olevan vain harjoittelua avioliittoa varten. Sellaisissa yhteiskunnissa, missä suhteiden olemassaolo tunnustettiin, nähtiin kyseessä olevan niin kauhistuttava ja luonnonvastainen rikos, ettei sitä voitu nimetä. Niin ollen mitään dokumentteja myöhempää tutkimusta varten ei jäänyt. (Brown 1990:67-75.)

Homoseksuaalisuus nousi puheenaiheeksi ja viranomaisten toimenpiteiden kohteeksi länsimaissa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvulla. Suomessa tämä tapahtui lähinnä toisen maailmansodan jälkeen, julkiseen keskusteluun homoseksuaalisuus tuli vasta 1970-1980-luvulla. Mahdolliseksi syyksi on ehdotettu kaupungistumista, mikä mahdollisti vähitellen alakulttuurin synnyn. Professionalisoitumisen kehitys puolestaan lisäsi mm.

²⁴ Enemmän esim. Boswell, J.: Same Sex Unions in Premodern Europe, 1994, Rothblum E. and Brebony K.: Boston marriages 1993, Lillian Faderman 1991 tai lyhyesti Jeffrey Weeks 2001:53-58.

lääkärien ja psykologien halua määritellä erilaisia seksuaalielämän muotoja ja tuoda ne tieteellis-rationaalisen pohdinnan kohteeksi. (Löfström 1999:18-19.)

Parisuhteiden näkyvyyteen on oleellisesti vaikuttanut haluttomuus myöntää niiden olemassaolo tai yksinkertaisesti kyvyttömyys mieltää esim. kahta yhdessä asuvaa naista pariaksi. Homoseksuaalisuuden marginaaliaseman vuoksi suhteet pyrittiin usein pitämään ulkopuolisilta salassa. Vaatimuksia parisuhteen oikeudellisen ja sosiaalisen aseman tunnustamiseksi alettiin esittää vasta 1980-luvun alussa, Suomessa asia tuli ajankohtaiseksi kymmenisen vuotta myöhemmin.

8.2. Laki rekisteröidystä parisuhteesta²⁵

Laki rekisteröidystä parisuhteesta astui useiden vuosien odotuksen jälkeen Suomessa voimaan 1.3.2002. Sen mukaan kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä voi rekisteröidä parisuhteensa ja saada pääsääntöisesti sekä samat oikeudet, että velvollisuudet kuin avioliittoon vihittävä heteropari. Avioliittolaista poiketen, rekisteröintiä ei voi suorittaa kirkollisin menoin, vaan ainoastaan siviilivihkimisenä. Rekisteröinti sinetöidään molempien parisuhteen osapuolten rekisteröintiasiakirjan allekirjoituksella. Yhdeksän kuukauden kuluttua lain voimaantulosta parisuhteensa oli rekisteröinyt 425 paria, joista miespareja hieman enemmän. (Internet : <http://www.seta.fi/> 2.12.2002.)

Keskeisenä lähtökohtana oli saada *“parisuhteelle juridinen perusta, joka säätelee parisuhteen osapuolten keskinäistä suhdetta ja heidän suhdettaan yhteiskuntaan”*. (SETA-lehti 1/1993:16-17.) Suomen lakialoitteeseen sisältyi myös oikeus adoptointiin ja huoltajuuteen. Aloite ei kuitenkaan mennyt läpi, joten rekisteröineilläkään pareilla ei edelleenkään ole oikeutta edes perheen sisäiseen adoptioon, eli toisen osapuolen biologisen lapsen adoptoimiseen. Tanskassa, Islannissa ja Norjassa lainsäädäntöä on muutettu sisältämään perheen sisäinen adoptio ja Ruotsissakin asiasta on tehty lakiesitys (Internet : <http://www.seta.fi/> 22.5.2002).

²⁵ Ks. liite 4.

Aikuisten väliset homoseksuaaliset teot oli Suomessa kriminalisoitu vuoteen 1971 asti. Sairausluokituksesta homoseksuaalisuus poistettiin vuonna 1981. (Hiltunen 1996:4-6.) Keskusteluseura Psyke perustettiin 1969 ja sen työtä jatkoi SETA ry vuodesta 1974 lähtien. SETA pyrki toimimaan sekä kansalaisoikeusjärjestönä että sosiaalisena tukijärjestönä. (Månsson 1984:338-339.) Dekriminalisoinnin yhteydessä rikoslakiin lisättiin ns. kehoituskieltopykälä, jonka mukaan kaikille tuli tehdä selväksi 'ilmiön poikkeavuus ja sairaalloisuus'. Vielä 1980-luvun alkuvuosina kehoituskiellon varjolla estettiin sellaisten ohjelmien esittäminen, jotka antoivat homoseksuaalisuudesta myönteisen kuvan. Vasta rikoslain uudistuksen myötä 1999 kehoituskielto poistettiin ja homoseksuaalien suojaikäraja (alin sallittu seksuaalisuhteen ikäraja) laskettiin 18 vuodesta 16 vuoteen, eli samaan kuin heteroseksuaalisissa suhteissa. Toisaalta samana vuonna Suomessa säädettiin varsin kattava syrjintäsuoja, jonka mukaan syrjintä sukupuolisen suuntautumisen perusteella katsotaan rangaistavaksi teoksi. (Hiltunen 1999:45.)

Parisuhteen rekisteröintiä esitti ensimmäisenä perhetoimikunta mietinnössään 1992. Asia oli esillä eduskunnassa kansanedustajien lakialotteiden pohjalta sekä 1993 että 1996. Joulukuussa 1997 oikeusministeriö asetti työryhmän lainsäädäntöä valmistelemaan. Työryhmän ehdotus "Laki ja samaa sukupuolta olevien parisuhteet" julkaistiin kesäkuussa 1999. (Emt. 1999:47-48.) Perusteluina parisuhteen virallistamisen tarpeellisuuteen esitettiin mm. seuraavaa:

"Kohtelemalla homoseksuaalisia pareja samalla tavalla heteroseksuaalisten pariensa kanssa toteutuisi kansalaisten yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus parhaiten. Tanskan kokemusten mukaisesti komitea uskoo, että lailla olisi merkittävä myönteinen vaikutus, koska se vähentäisi homoseksuaaleja koskevia ennakkoluuloja ja virheellisiä käsityksiä. Homoseksuaalisuus ja homoseksuaalit tulisivat myös näkyvämmäksi yhteiskunnan osaksi. Komitean mukaan homoseksuaalien parisuhteissa – samoin kuin heteroseksuaaleillakin – on tarve rakkauden ja kiintymyksen osoittamiseen toiselle ja näiden tunteiden näyttäminen myös ulkopuolisille. Tämän takia homoseksuaalien parisuhteilla tulisi olla sama mahdollisuus viralliseen ja jossain määrin muodolliseen tilaisuuteen ilmaista keskinäinen rakkautensa ja osoittaa suhteen syvyys ja velvoittavuus." (Hiltunen 1996:47-48.)

Pohjoismaissa ensimmäisenä virallistaminen toteutettiin Tanskassa 1989, sitten Norjassa 1993, Ruotsissa 1995 ja Islannissa 1996. Tanskassa solmittiin kolmen ensimmäisen vuoden aikana yli 1300 virallistettua parisuhdetta. Avioeroprosentti oli

(1996 mennessä) puolet alhaisempi kuin vastaavana aikana solmittujen heteroliittojen. (Hiltunen 1996:49). Lisäksi Euroopassa mm. Alankomaissa, Saksassa, Belgiassa, Ranskassa on olemassa lakeja samaa sukupuolta olevien parien parisuhteista. (<http://www.seta.fi/fi/setafi6423.htm>) Hollannissa astui 1998 voimaan rekisteröityä parisuhdetta koskeva laki, joka on sukupuolineutraali. Tätä voivat siis hyödyntää myös ne heteroparit, jotka eivät halua avioitua. Rekisteröitymisen juridiset vaikutukset ovat suurin piirtein samat kuin avioliitonkin. (Pohjonen 1998:142, 146.)

Ruotsissa säädettiin 1987 avopareille asuinliittolaki, joka myöhemmin samana vuonna laajennettiin koskemaan myös homo- ja lesbopareja. Laki tarjosi turvaa omaisuuden jakamiseen erotilanteessa. Lain otaksutaan vaikuttaneen myönteisesti homoseksuaaleihin kohdistuviin asenteisiin. (Hiltunen 1996:41-43.) Koska asuinliittolaki ei vielä tehnyt homo- ja heteropareista tasa-arvoisia, Ruotsin oikeusministeriön asettama komitea esitti erillisen parisuhdelain säätämistä. Laki virallistetusta parisuhteesta hyväksyttiin Ruotsissa 1994 ja se astui voimaan 1.1.1995. Pääsääntöisesti voimaan saatettu parisuhde rinnastetaan oikeusvaikutuksiltaan avioliittoon. Parisuhteen virallistaminen tapahtuu siviilivihkimistä vastaavin seremonioin. Mahdollisuutta adoptioon tai huoltajuuteen ei laissa vielä ole. (Emt. 1996:44-48.)

Vuonna 1994 EU:n parlamentti antoi päätöslauseلمان homojen ja lesbojen oikeuksista. Sekä komissiota että jäsenmaita vaaditaan lopettamaan kaikenlainen sukupuolisen suuntautumisen perusteella harjoitettu syrjintä. Parisuhteiden virallistamista ja adoptio-oikeuden mahdollista samaa sukupuolta oleville pareille suositetaan. Lisäksi jäsenmaiden tulisi toimia homoseksuaalien syrjinnän ehkäisemiseksi. (Hiltunen 1999:44.)

8.3. Parisuhteen virallistamisen syyt

Haastattelemieni henkilöiden esittämät syyt homoseksuaalisen parisuhteen virallistamisen puolesta voidaan karkeasti jaotella seuraavasti: 1) tasa-arvo, ihmisoikeudet 2) juridiset ja käytännölliset syyt 3) emotionaaliset ja psykologiset syyt (itsestäänselvyys, jatkumo, oman suhteen evoluutio, suhteen syveneminen) 4) yhteis-

kunnalliset syyt 5) yhteisöllisyys 6) lasten aseman turvaaminen. Haastattelut tehtiin aikana jolloin mahdollisuutta parisuhteen virallistamiseen ei vielä ollut.

8.3.1. Tasa-arvo, ihmisoikeudet, samanarvoisuus lain edessä

Jo pelkästään tasa-arvon kannalta samaa sukupuolta olevien pariin tulisi, niin halutessaan, saada virallistaa parisuhteensa. Samalla tavoin kuin yhteiskunta tukee avioituvia heteropareja, turvaten parisuhteen osapuolia juridisesti, sosiaalisesti ja emotionaalisesti, tulisi menetellä myös lesbo- ja homoparien kohdalla. Parisuhteen virallistaminen oli kaikille haastateltaville ihmisoikeuskysymys, riippumatta siitä, olisivatko he halukkaita käyttämään virallistamismahdollisuutta hyväkseen vai eivät. Kyseessä voidaan ajatella olevan pienimuotoinen taistelu ihmisoikeuksien puolesta.

“Mulle ois tärkeitä et just nää tämmöset perusoikeudet olis samat kaikille ja meiät rinnastettais niinkuin kaikin tavoin tavalliseen... Et ois selkeet linjat, just tämmöset byrokratian ihmeellisyydet... et olis selkeetä...Et ylipäättänsäkin olis hyvä, et on se suhde minkäläinen vaan, et oot naimisissa, avopari tai oot lesbo- tai homopari et mu mielestä oikeudet pitäis olla ihan samat.” (Sari, 32)

“Mun mielestä se on todella tärkeä asia, että se saatais virallistettua. Koska se on ensinnäkin jo ihan tasa-arvokysymys ja mun mielestä sillä on vaikutusta yhteiskunnassa tällaseen ajatteluun. Et kun on laki, se on lainvoimalla hyväksytty, niin kyl silloin tällasetkin ihmiset, jotka erittäin paljon väheksyy vähemmistöjä, niin kyllä heillekin tulee semmonen pieni herätys siinä sen jälkeen. Kuitenkin rakkaudesta on kysymys.” (Kimmo, 27)

Kyllä se mun mielestä, vaikka mä en itse sitä, henkilökohtaisesti se ei mulle ainakaan tällä hetkellä tunnu tärkeeltä. Voi olla, että se tuntuu vähän ajan kuluttua. Musta se on ihan perustavan laatuinen ihmisoikeuskysymys kuitenkin. Jos kaks aikuista ihmistä omasta vapaasta tahdostaan haluais virallistaa parisuhteensa, niin mä en nää yhtään mitään syytä miksi sitä ei vois tehdä. Siitä seuraa sitten aika paljon juridisia seuraamuksia, monilta ongelmilta sitten periaattessa vältytään ja ylimääräiseltä työltä ja vaivannäöltä monessa suhteessa. Niille jotka haluaa sen se pitäis sallia, se on perustavan laatuinen ihmisoikeus. (Pekka, 31)

8.3.2. Juridiset ja käytännön syyt²⁶

Juridiset ongelmat ja niiden aiheuttamat käytännön hankaluudet samaa sukupuolta olevien parien elämässä ovat eräs tärkeimmistä seikoista, joihin toivotaan parannusta parilain myötä. Samaa sukupuolta olevia parit ovat olleet Suomen lainsäädännössä lähes näkymättömiä.

“Ja se mikä on kauheinta on, että jos toinen kuolee, niin kenelle mä voin kertoa, että mä oon yksin? Ei kukaan välitä. (...) Heterot, avioparit, leskeä lohdutetaan ja sanotaan, että mitenköhän sinä... Mutta me ollaan tavallaan asemattomia, meillä ei ole mitään semmosta, mitä me ollaan.” (Saara, 51)

Parisuhteen virallistaminen tuo juridisen suojan suhteelle. Esim. lähiomaisen määrittely perustuu yleensä joko biologiseen tai avioliiton myötä syntyneeseen sukulaissuhteeseen. Omaisuuden jakamiseen erotilanteessa ei ollut selviä sääntöjä ja puolisoiden perintövero oli aviopariin verrattuna kolminkertainen. Usein pahin uhkakuva pitkään yhdessä olleille pareille onkin toisen osapuolen kuolema, jolloin pahimmassa tapauksessa leski menettää puolisonsa, oikeuden julkisesti surra häntä ja mahdollisesti vielä yhteisen omaisuuden ja kodin.

“Ja sit kun on vielä, esim. vaikka on testamentit ja tommoset, niin toisen kuolema... meillä asunnon myyntiä edellyttäis, et toinen pystyis niistä perintöveroista selviytymään. Kumminkin se on ihan yhdessä hankittu. Ihan samalla lailla kuin heteroparikin. Kohtelu on rankaisevaa monessa asiassa.” (Anna, 51)

“Monta kertaa sukulaiset pääsee määräämään asioista, jotka ei ole heille koskaan kuulunut, eikä he ole oikeen välittäneetkään, mutta sitten yhtäkkiä he onkin siinä. Sillon on ongelmia heti, kun tulee tommonen tilanne.” (Anna, 51)

Suhteen virallistaminen helpottaa käytännön elämää monella eri osa-alueella ja pelkästään se on hyvin monelle riittävä syy harkita asiaa.

“...ainoo miks meidän suhteen vois virallistaa on kuitenkin se omaisuus, mitä on. Käytännön syistä, mun mielestä se on ehkä ainoo syy, tai just joku tämmönen, et jos toiselle tapahtuu jotakin, ettei tarvi mieltä...” (Sari, 32)

²⁶ Esittelen virallistamisella saavutettavat juridiset syyt yhdessä haastatteluissa usein mainittujen käytännön syiden kanssa, koska edellämainituilla on jokapäiväisessä elämässä vaikuttavia seuraamuksia.

Virallinen suhde tuo mukanaan viralliset nimitykset molemmille parisuhteen osapuolille ja tekee suhteen ulkopuolisille näkyvämmäksi. Erityisesti nimikkeet, 'vaimo' tai 'puoliso', sisältävät jo itsessään viestin siitä, millainen suhde osapuolten välillä vallitsee. Heteroseksuaalisuuden ollessa vallitseva oletusarvo, selittämisen ongelma lienee tavalla tai toisella tuttu ainakin seurusteleville homoille ja lesboille.

“Ja toinen juttu on, että on kauheen inhottavaa, kun joka asiassa joutuu selittämään. Tässä on mun ystäväni, siis sillä tavalla...mikskä mä häntä kutsuisinkaan...Kaikissa asioissa pitää hirveesti selittää.” (Saara, 51)

Yksi yhteiskunnassa voimassa olevien lakien tärkeimmistä tehtävistä on turvata ja tukea kansalaisten elämää vaikeuksien kohdatessa. Selkeiden menettelysääntöjen puuttuessa voidaan joutua tilanteeseen, jossa oman elämän hallinta on ulkopuolisten käsissä. Lakeja tarvitaan suojaamaan parisuhteen osapuolia.

“Mut just tommosissa, kaikissa näissä asioissa, se olis selkeätä, että toinen on lähin omainen, se perii, se määrää...Jos yhtäkkiä makaa sairaalan teholla, niin sinne ei vihamielinen äiti tai isä tai veli kiirehdi sanomaan, mitä tehdään. Vaan se olis se lähin ihminen ihan selkeesti, ilman tappelua, ilman taistelua ja ilman pelkoa siitä, mitä toiselle tapahtuu ja kuka mitäkin määrää. Ihan tommoset käytännön asiat, joita ei ole muuten saatu ratkaistua.” (Anna,51)

8.3.3. Emotionaaliset ja psykologiset syyt

Kaikki ihmiset eivät välttämättä avioidu, mutta suurimman osan on todettu haaveilevan vakaasta parisuhteesta (Beck & Beck-Gernsheim 1995:86). Erityisesti nuorimmat vastaajat tähtäsivät loppuelämän kestävään suhteeseen.

“Totta kai mä haluan ehdottomasti sellaisen ainakin avioliittoon rinnastettavan suhteen, sellasen loppuelämäksi-suhteen...kun löytyis sellanen kiva kumppani ja olis yhteisiä lapsia, asuttais yhdessä ja tollai, viralliset oikeudet...” (Jenni, 20)

Familistisen näkemyksen mukaan avioituminen, tai yleisemmin parisuhteen virallistaminen, lisää suhteen kestävyyttä (Haavio-Mannila, Jallinoja & Strandell 1984:57). Suhteen pysyvyys tuo mukanaan turvallisuuden tunteen. Jallinoja (1997:20) toteaa, että nimenomaan aviosuhde on parisuhteiden hierarkian huipulla, “se ainoan oikean” löytyminen sinetöidään ja tehdään julkiseksi solmimalla avioliitto. Avioliitosta on tullut tosirakkauden osoitin (emt. 2997:105).

Virallisuus syventää suhdetta ja antaa kaikille osapuolille luvan suhtautua siihen vakavasti. Tieto siitä, että homo- ja lesboparisuhteet voidaan yhteiskunnan puolesta virallistaa, merkitsee siirtymistä marginaaliasemasta yhteiskunnan sisälle. Kenelläkään ei enää ole syytä väheksyä suhdetta. Myös suhteen sisäinen sitoutuneisuus lisääntyy.

“Mun mielestä se ehdottomasti syventää suhdetta ja tuo siihen sellasen virallisuuden ja varmuuden.... kun on se virallinen paperi... niin ei se toinen niin helposti sitten lähde. Kyllä siinä on kuitenkin sitten tietty vakavuus.”
(Päivi, 40)

Toisaalta homoseksuaaliseen elämäntapaan on tähän asti kuulunut myös vapaus, koska vasta viimeisen vuosikymmenen aikana on utopia virallisesta suhteesta tullut konkreettiseksi mahdollisuudeksi Suomessakin. Vapaudellakin on kaksi puolta, kuten seuraavat lainaukset osoittavat.

“Jos me oltais heteroita niin me oltais avoliitossa aivan varmasti. Tuskin oltais solmittu avioliittoa. (...) Me ajatellaan uskoakseni kumpikin sillä tavalla että se vapaus, mikä siihen epävirallisuuteen liittyy, enemmänkin pitää meitä yhdessä, kuin se, että me oltais liitetty jollain kaavalla yhteen. Sitten vois tulla pakkopaidan meininki...” (Pekka, 31)

“Joillakin homoilla on sellasta itsesyrijintäajattelua että okei, kun tää ei oo yhteiskunnallisesti hyväksyttyä, niin mitä tässä nyt yrittämäänkään sitten. Mun mielestä sillä olis ainoastaan yhteiskuntaa myönteisesti rakentava vaikutus jos tämmönen asia virallistettais, ja vähentäisi paljon parjattuja “irtosuhteita”.”
(Kimmo, 27)

“Mun mielestä ainakin sen takia, että tuntuu, että ihmissuhteitten laatu voi olla jotenkin villimpää ja semmosta, ei rikkonaisempaa, mutta sellasta, että enemmän on irtosuhteita silloin kun ei ole mahdollisuutta virallistaa. Silloin jotkut ihmiset aattelee, että se perhe on vasta sitten, kun on jotkut tommoset ulkoset puitteet.” (Riikka, 22)

Lainaukset tuovat esille yleisemminkin lesbo- ja homosuhteissa tiedostetun kaksiteräisen miekan; toisaalta virallisen vahvistuksen puuttuminen turvaa molempien osapuolten henkilökohtaisen vapauden, mutta toisaalta saattaa vähentää puolisoiden sitoutumishalukkuutta parisuhteeseen. Sama pätee tietysti kaikissa rakkaussuhteissa, mutta Suomessa vain heteroilla on ennen maaliskuuta 2002 ollut mahdollisuus virallistaa ja julkistaa parisuhteensa, ja näin osoittaa tosirakkautensa.

Jallinoja puhuu vapauden ja sidosten ambivalenssista, tarkoittaen tällä vapauden ja erilaisten sidosten välillä vallitsevaa tasapainon ongelmaa. Toisaalta rakkautta ei voi

kahlita ja toisaalta sitoutuminen tuo suhteeseen turvallisuutta. Nykyään elämäntapa perustuu henkilökohtaiseen valintaan, elämä ei enää ole riippuvaista perinteistä, tai sosiaalisista instituutioista. (Jallinoja 1997:142-148.)

Giddens luonnehtii puhtaita suhteita kaksiteräisiksi. Toisaalta ne tarjoavat mahdollisuuden luottamukseen joka perustuu vapaaehtoiseen sitoutumiseen ja intensifioituun läheisyyteen. Toisaalta suhde on moraalisten kriteerien puuttuessa haavoittuvainen erityisesti elämän muutostilanteissa. Vaikka puhtaiden suhteiden tavoitteena on symmetria, suhdetta ylläpidetään vain niin kauan, kuin se tuottaa osapuolille riittävästi psykologista palautetta. Suhde vaatii sekä sitoutumista toiseen osapuoleen että suhteeseen itseensä. Puhdas suhde perustuu autenttisuuteen ulkopuolisten referenttien puuttuessa. (Giddens 1991:186-187.) Itse epäilen pystyykö mikään suhde koskaan olemaan täysin referenttivapaa, koska ihmisillä on taipumusta peilata itseään sekä muihin ihmisiin, heidän elämäntapaansa ja -käsityksiinsä, että esim. median esittämään kuvaan todellisuudesta.

Avoliiton solmimisen ja perheen perustamisen oletetaan kuuluvan lähes kaikkien ihmisten tulevaisuuden suunnitelmiin. Jallinoja (1997:97) on todennut ihmisten yleensä pyrkivän erottelamaan tärkeän parisuhteen muista kohdalle sattuneista rakkauksista juuri avioitumalla. Elämänkumppanin löytyminen ja hänen kanssaan onnellisen elämän eläminen lienee jokaisen ihmisen toiveissa. Kumppanin löytyminen, kihlaus ja suhteen virallistaminen muodostavat parisuhteen jatkumon. Avoliitto mielletään vähemmän pysyväksi kuin avioliitto. Etenkin nuoremmat tavoittelevat pitkäaikaista, onnellista ja virallistettua parisuhdetta.

“...mä oon aina ajatellut, että se on jokaisen haave löytää elämänsä kumppani sitten jossain vaiheessa, jonka kanssa elää onnellisesti elämänsä loppuun asti....” (Jenni, 20)

“Mutta kyllä me siihen (suhteen virallistamiseen/SK) tähdätään niinkuin mikä tahansa pari.” (Mari, 21)

Virallistaminen nähtiin myös luonnollisena osana parisuhteen jatkumoa. Myös Reunan tutkimuksessa avioliiton solmiminen oli osa normaalia elämäntapaa ja pitkää parisuhdetta. Yhteiskunnassa vallitseva avioliittoa suosiva normi vaikuttaa myös homoseksuaalisiin suhteisiin (ks. Minnan kommentti, tämä työ s.67). Avoliitossa

vastaajista asui noin viidennes, joista puolet ei aikonut solmia avioliittoa. Suurimpana syynä naimisiin menemiseen oli halu näyttää itselle ja muille, että kysymys on pysyvästä suhteesta (57%). Muita syitä olivat mm. aika on jo kypsä (45%), avioliitto tuo turvaa (40%), haluan jatkuvuutta (34%). Avioliiton valinneiden keskuudessa tuli ilmi avioliitto tietoisena ja ideologisena valintana. (Reuna 1997:28-29.)

Modernin perheen koossapitävänä voimana voidaan pitää solidaarisuuden tunnetta, jolloin perheen perustana ovat ennenkaikkea tunnesuhteet. Perhe ja sen muodostumisen syyt eivät enää ole kiinni pelkästään sarjasta luonnollisia tapahtumia, vaan yhä useammin on kyse myös tietoisista ratkaisuista. (Jallinoja 1984:38.) Avioliiton puolustajat ovat painottaneet parisuhteen perustamista tunteisiin, jotka eivät tarvitse ulkopuolista virallistamista. Avioliitolla on kuitenkin edelleen niin vahva sosiaalinen merkitys, että suurin osa avoliitoista edelleen päättyy avioliiton solmimiseen. (Haavio-Mannila, Jallinoja & Strandell 1984:295-296.)

Familistisen perhemallin mukaan ihminen rakastuu vain kerran ja avioliiton tarkoituksena on kestää kuolemaan asti (Jallinoja 1984:55). Suhteen virallistaminen koetaan parisuhteen toiselle osapuolelle annettuna henkilökohtaisena lupauksena yhteisestä tulevaisuudesta ja suhteen jatkuvuudesta, eliniäksi solmitusta sopimuksesta. Virallistaminen vertautuu aineistossa avioliittoon myös instituutiona.

“Ja niinkuin heteroliitoissa; toinen on lupautunut toiselle. Se on kuin instituutio, tavallaan. Kahen ihmisen sopima, että nyt ollaan toistemme kanssa.” (Kaija, 40)

Mielenkiintoista on, että virallistamissyissä ei suoraan mainita rakkautta, joka Turtiaisen (1998:24) heteronaisilla on yksi tärkeimmistä avioitumisen syistä. Tätä ei kuitenkaan pidä tulkita niin, että rakkaus lesbo- ja homosuhteista puuttuisi. Rakkautta korostetaan suhdetta koossapitävänä voimana, mutta virallistamisessa painavat enemmän muut syyt. Giddensin (ks. enemmän tämä työ s.70) mukaan suhteet, jotka ovat vailla institutionaalista selkärankaa pysyvät koossa vain niin kauan, kuin molemmat osapuolet haluavat. Näissä ns. puhtaissa suhteissa koossapitävä voima ja samalla olemassaolon edellytys on siis tunne, eikä suhteen virallinen vahvistus.

8.3.4. Yhteiskunnalliset syyt

Mm.²⁷ Zygmunt Bauman kuvaa tämänhetkistä aikakautta ihmisoikeuksien puolesta taistelemisen ajaksi. Tavoitteena on valinnanvapauden ja mahdollisimman suuren riippumattomuuden saavuttaminen. (Bauman 1996:206.) Yhteiskunnan virallistama suhde vähentää hetero- ja homoseksuaalisten parisuhteiden eriarvoisuutta mm. perintöoikeuden, verotuskäytännön ja lasten huoltajuuden osalta. Virallisten oikeusvaikutusten lisäksi haastateltavat toivovat sen lisäävän homojen ja lesbojen näkyvyyttä yhteiskunnassa ja todennäköisesti ajan kuluessa myös yleistä hyväksyntää.

“...nyt ollaan sentään 2000-luvulle tulossa, tämmönenkin erilaisuus...kun on tämmösiä suhteita, et ne hyväksyttäis niin se olis hyväksymisen merkki, positiivinen asia. Samalla lailla kuin heteroparikin.” (Anna, 51)

Lain kirjaimen olemassaolon toivotaan herättävän ihmiset huomaamaan että homoseksuaalisuus on hyväksyttävä, vaikkakin erilainen tapa elää. Samalla halutaan kumota virheellinen stereotypia siitä, että homot ja lesbot eivät halua tai pysty solmimaan pysyviä parisuhteita.

“Niin ja sitte se olis sekä merkki sellasesta pienestä asennemuutoksesta, että se myöskin vähän edesauttais sitä asennemuutosta. Sitä, että kaikki homot ja lesbot on vaan jotain suhteesta suhteeseen hyppiviä surkimuksia.” (Sari, 32)

Parisuhteen virallistamismahdollisuuden myötä toivotaan, että yleinen mielipide muuttuisi suvaitsevammaksi. Tästä seuraisi jokapäiväisen elämän helpottuminen ja muuttuminen vapaammaksi sosiaalisesti. Vaikka homoseksuaalisuuteen liittyvä stigma onkin vuosi vuodelta vähentynyt, kahden samaa sukupuolta olevan henkilön hellydenosoitukset julkisella paikalla herättävät usein edelleen paheksuntaa.

“... kun ihmiset tietäis, että homosuhteet voidaan rekisteröidä, niin vois parisuhteen sisällä ja keskinäinen elämä ja sosiaalinen elämä ja ulkona olla vapaampaa ja helpompaa. Se, että vois suudella vaikka kadulla saamatta huutoja siitä, koska sitä ei periaatteessa voi tehdä. Me kävellään kuin vanhat akat tuolla käsikynkkää, mutta ei puhettakaan, että käsi kädessä. Ja vois valita toisen sukunimen, tai sitten molempien ja vois reilusti hakee asuntoa kaks naista. Ettei se olis vähän semmosta kiemuraa se homma.” (Kaija, 40)

Jallinoja toteaa, että hellydenosoitukset ovat rakastumisen symboleja, merkkejä muille ja itselle siitä että rakastumisessa on onnistuttu. Julkiset hellydenosoitukset ovat

yhteenkuuluvuuden vertauskuvia. Niillä rakastuneet osoittavat kuuluvansa toisilleen ja myös osoittavat ulkopuolisille olevansa pari. (Jallinoja 2000:41, 200.) Monet Weeksin haastatelluista kertoivat myös, etteivät voi pitää toisiaan kädestä kiinni julkisilla paikoilla. (Weeks 2001:182-184.) Julkiset hellyydenosoitukset näyttäisivät olevan vain heteroseksuaalisten parien yksinoikeus.

Nuoremmat suhtautuvat seksuaalisuuteensa luontevammin kuin osa vanhemmista vastaajista, joiden on pitänyt olla varovaisempia avoimuuden suhteen. Virallistaminen kohottaa myös omanarvontuntoa, eikä yhteiskunnan hyväksymässä suhteessa voi enää olla mitään hävettävää.

“Se, että jos se parisuhteen virallistaminen ajan kanssa tietysti tekis sen, ettei tarvis hävetä omaa seksuaali-identiteettiään.” (Kaija, 40)

Virallistamisen myötä voitaisiin elää avoimemmin. Puoliso ja perhe uskalletaan puhua merkitykselliseksi, olemassa olevaksi entisen yksityiselämän hiljaisuuden sijaan.

“Siitä kun oli puhetta, että miten toi rekisteröinti mahdollisesti vaikuttaisi ihmisiin, niinkun muhunkin esimerkiks yksilönä tai työyhteisössä. Kyllä se vaikuttaisi muhun sillai, että kun työyhteisössä puhutaan perheestä tai vaimoista tai miehistä, niin mä voisin mahdollisesti, ainakin muutaman ajan kuluttua puhua omasta perheestäni. Ja mitä on tehty. Siis se on hirveen rassaavaa, että aina sä joudut kieltään.” (Kaija, 40)

8.3.5. “Me ollaan se yksikkö”; yhteisöllisyys

Perheen määrittelyt ovat pitkälti kulttuurisidonnaisia. Lisäksi yhteiskunnan kehitys on johtanut perheiden koon pienenemisen ja yksityisyyden lisääntymiseen. Kun suvun merkitys on vähentynyt niin voidaan ajatella että syntyy kaipuu isompaan kokonaisuuteen kuulumisesta, uudesta yhteisöllisyydestä. Traditionaalisten siteiden heikentyessä avioliitosta on tullut kahden erillisen yksilön välinen sopimus. Avioliitto on yksityistynyt ja osittain irrottautunut perhe- ja sukulaissuhteiden verkostosta (Haavio-Mannila ym. 1984:287.) Parisuhteen merkitys on korostunut ja perheestä on tullut pieni yhteisöllisyyden yksikkö, jonka yhteenkuuluvuutta voidaan osoittaa esim. samalla sukunimellä. (Ks. Kaijan ensimmäinen lainaus edelliseltä sivulta.)

²⁷ Ks myös Weeks (2001)

Homoseksuaalisissa suhteessa puoliso on virallisen aseman puuttumisen vuoksi ollut käytännöllisesti katsoen näkymätön. Yhteisyyden tunnetta voi olla vaikea pitää yllä mikäli puoliso ei voi kenellekään kertoa. Myöskään lähiympäristö ei välttämättä syystä tai toisesta tunnusta suhteen olemassaoloa. Yhteisöllisyyttä luodaan puheen avulla, voidaan puhua 'meistä'. Yhteiskunnan hyväksynnän olemassaolo helpottaa suhteesta puhumista. Virallistettu suhde lisää yhteenkuuluvuutta ja tekee suhteen ulkopuolisillekin näkyväksi ja merkitykselliseksi.

“Mä voisin olla...me oltais yhdessä, me ollaan se yksikkö. Turha puhua minusta, vaan meistä. Perhe siis sillä lailla. Jos sulla on aviomies, niin en mä sivuuta sun aviomiestä tai sun lapsia. Mä pidän sun perhettä perheenä. Et jo yksin siksi olis hirveen hyvä asia. (saada virallistaa parisuhde/SK) Ihan hyväksymisen kannalta musta se olis hirveen tärkeä. Mä kokisin, että mä olen olemassa, hyväksyttynä, niinkuin kuka tahansa.” (Saara, 51)

Lapsuudenkodin ja suvun antaman yhteiselämän mallin mukaan avioliitto on usein ainoa oikea tapa elää pitkäaikaisessa ja pysyvässä parisuhteessa. Suvun jäseneksi tullaan avioliiton kautta. Uskoisin, että sukulaisille parisuhteen virallistamisella on kaksinainen merkitys. Ensiksikin se antaa heillekin viralliset nimitykset suhteen osapuolille (esim.vaimo, miniä, puoliso). Toiseksi virallistaminen osoittaa parin sitoutumishalukkuuden ja antaa sukulaisillekin luvan kiintyä uuteen perheenjäseneseen.

8.3.6. Lasten turvan lisääminen

Puhuttaessa perheestä ideologisena instituutiona on julkisuudessa vallalla kaksi näkemystä: familistinen ja individualistinen. Ensimmäisessä korostetaan perheen arvoa sinäänsä ja jälkimmäisessä pääpaino on yksilön oikeudella omaan elämäänsä. Familistiseen perhekäsitykseen kuuluvat kaikki ne toimenpiteet, joiden tarkoituksena on perheen vahvistaminen. Parisuhteen virallisella vahvistamisella on familistisen näkemyksen mukaan parisuhteen kestävyttä lisäävä vaikutus. (Jallinoja 1984:39-41.)

Virallistettu suhde luo vanhemmille paremmat ja turvallisemmat olosuhteet perheen perustamiseen. Virallisuuden toivotaan takaavan toisaalta lapselle oikeuden molempiin vanhempiin, ja toisaalta vanhemmille oikeuden lapseen myös erotilanteessa²⁸. Edvard

²⁸ Voimassa olevaan lakiin ei sisälly adoptio- eikä huoltajuusoikeutta.

Westermarck esitti jo 1930-luvulla että lasten olemassaolo vaikuttaa avioliiton kestävyyttä lisäävästi. Edelleen hän jatkaa, että avioerot ovat tavallisempia silloin, kun liitto on lapseton. (Westermarck 1932:263.) Tätä mieltä oli myös Päivi, jolla on teini-ikäinen poika.

“Koska se on ensinnäkin suuri syy minkä takia ne pariskuntien monet suhteet on niin lyhytaikaisia. Jos siinä olis lapsi, niin ei erota niin helposti. Mä näen että Jukka on mun elämäni onni ja autuus.” (Päivi, 40)

Myös Reunan (1997:27) tutkimuksessa avioliitto koettiin etenkin lasten kannalta turvalliseksi ja kestäväksi instituutioksi. Haastateltavat korostavat erityisesti, että lapsille on turvallisempaa, jos heidän vanhempansa ovat virallisessa suhteessa keskenään.

“Ja sitten lastenkin takia on turvallisempaa jos vanhemmat on virallisesti... huoltajia... ja myöskin parisuhteessa keskenään.... Et ei siinäkään tuu sitten mitään epäselvyyksiä.” (Riikka, 22)

8.4. Puuttuvat perinteet ja uskonnon vaikutus

Samaa sukupuolta olevilla pareilla ei Suomessa vielä ole parisuhteen virallistamiseen liittyviä perinteitä, mutta esim. kihlajaisia on voitu viettää tavallista näkyvämmiin. Kihlauksella itsessään on saattanut olla homoseksuaaleille suurempi merkitys kuin heteroille, koska seuraavaan parisuhdetta juhlistavaan etappiin, eli parisuhteen virallistamiseen, ei ole ollut mahdollisuutta. Toisaalta myös jotkut heteronaiset myönsivät kihlauksen olleen omalla kohdallaan psykologisesti merkittävämpi tapahtuma kuin avioliiton solmiminen (ks. Turtiainen 1997:26). Kihlauduttaessa sitoudutaan jo suhteeseen ja tulevaan puolisoon. Parisuhde on pohjimmillaan sitoutumista, eikä sitoutumishetki välttämättä liity muodolliseen vihkimisseremoniaan (Pohjonen 1998: 38).

Avioliitolla, kirkkoviikimisellä ja häätöjuhalla on takanaan vuosisatojen perinteet. Nykyään kirkollisella vihkimisellä ja muilla avioliiton solmimiseen liittyvillä ulkoisilla tuntomerkeillä ei kaikille ihmisille suinkaan ole enää uskonnollista merkitystä, vaan kyseessä on perinne, jota usein noudatetaan sen alkuperää suuremmin pohtimatta. Pelkästään jo perinteillä itsessään on niiden noudattamiseen velvoittavaa auktoriteettia (Jallinoja 1997:128).

Hääjuhlalla on oma merkityksensä avioliiton solmimisen symbolisena merkinä. Uskonnollisuus on läsnä avioliiton solmimiseen liittyvissä seremonioissa ja kirkkovihkiminen luo sille juhlalliset puitteet. Joidenkin mielestä papin kirkossa suorittama vihkiminen on ”oikeampi” kuin siviilivihkiminen. Yksi vastaajista esitti toiveensa saada kirkon siunauksen liitolleen. *”Mä haluisin papin aamenen....Musta tuntuis silleen paljon oikeemmalta.” (Mari, 21)*

Toisaalta, koska kirkko edelleen pitää homoseksuaalisuutta syntinä, jotkut homot ja lesbot ovat vastavuoroisesti kääntäneet selkänsä kirkolle, eivätkä halua tai kaipaa parisuhteelleen kirkollista siunausta. Monet vastaajistani olivat sitä mieltä, että parisuhteen virallistaminen on yhteiskunnan eikä kirkon asia.

”...mun mielestä kirkolla ei tarvii olla asian kanssa mitään tekemistä. Sillä ei edes tarvii olla asiaan mitään sanomista. Mä itse en halua olla missään tekemisissä kirkon kanssa. Mä en ymmärrä, enkä hyväksy, että kirkko ja kirkon edustajat katsoo heillä olevan oikeus puuttua joka ikisen ihmisen elämään.” (Sari, 32)

Kirkon suhtautumisessa on jo pitkään ollut merkkejä suvaitsevaisuuden lisääntymisestä, vaikka virallinen kanta edelleen jyrkästi vastustaa samaa sukupuolta olevien parienvihkimistä. Mikäli taas tavoitteena on tasa-arvon toteutuminen, ei pelkkä siunaaminen riitä koska hetero- ja homoparit olisivat edelleen kirkon silmissä eri asemassa.

8.5. Yhteenveto

Parisuhteen virallistamiseen ei tekemissäni haastatteluissa, voitu osoittaa mitään yksittäistä, dominoivaa syytä, vaan kyseessä on yleensä useita samanaikaisesti vaikuttavia tekijöitä, joiden asettaminen tärkeysjärjestykseen voi olla hankalaa. Eri henkilöt painottavat niitä henkilökohtaisten preferenssiensä mukaisesti.

Emotionaaliset ja psykologiset syyt ovat tärkeitä kaikille ihmisille. Lesboilla ja homoilla näiden syiden yli nousee vaatimus samojen perusoikeuksien saamisesta hetero- ja homoseksuaalisille parisuhteille. Myös juridiset syyt ja niiden kautta ratkaistavissa olevat käytännön ongelmat ovat tärkeitä. Koska kirkon virallinen kanta homoseksuaalisuuteen on yhä kielteinen, ei kirkollista vihkimistä alunperinkään sisällytetty parisuhteen virallistamista koskevaan lakialoitteeseen. Näin ollen ei liene yllättävää, että monet eivät ensinnäkään pidä kirkollista vihkimistä itselleen mahdollisena, saati tärkeänä. Uskoisin, että tarve läheisiin ihmissuhteisiin on jossain määrin universaalinen, ja suhteen virallistaminen antaa turvallisuuden tunnetta. Virallinen, yhteiskunnan hyväksymä parisuhde tarjoaa yksilölle emotionaalista, psykologista ja juridista turvallisuutta.

Vuonna 1992 tehdyn kyselyn mukaan parisuhteen virallistamisen kannalla oli lesboista 28% ja homomiehistä 20%, neljännes ei osannut ottaa kantaa (Haavio-Mannila ja Kontula 1993:249). Jos kysely toistettaisiin nyt, kun parilaki on voimassa, olisivat prosenttiosuudet todennäköisesti korkeammat, koska nyt virallistamis- mahdollisuus on olemassa oleva realistinen vaihtoehto. Omassa aineistossani osuus lienee korkeampi, koska yksi haastattelukutsuun vastaamisen motiiveista on selkeästi ollut halu tuoda julki oma mielipiteensä.

Yhdeksän henkilöä viidestätoista ilmoitti olevansa halukas virallistamaan parisuhteensa nyt tai tulevaisuudessa. Muut katsoivat, ettei tilanne tällä hetkellä ollut heille ajankohtainen, mutta kukaan ei ehdottomasti ollut sitä mieltä, ettei koskaan aikooi suhdettaan virallistaa, eli ei periaatteessa ollut sitä vastaan. Tässä on tosin otettava huomioon, että yli puolet ilmoitti virallistamissyiksi juridiset tai käytännön seikat.

Pelkästään juridisia syitä parisuhteen virallistamiseen on useita. Uskoisinkin, että etenkin ne parit, joilla on yhteistä omaisuutta pitävät tärkeänä mahdollisuutta aikanaan periä toisensa ilman kolminkertaista perintöveroa. Testamentin puuttuessa menee vainajan omaisuus automaattisesti hänen biologisille sukulaisilleen. Voimassaoleva testamentti voidaan myös asettaa kyseenalaiseksi. Lisäksi erotilanteessa voi odottaa omaisuuden osituksen sujuvan helpommin, koska tilanteesta on olemassa selkeät menettelysäännöt.

Virallistaminen takaa lisäksi koko joukon elämää helpottavia asioita, esimerkiksi sairaustapauksessa lähiomainen on automaattisesti oma puoliso, eikä esim. toisella paikkakunnalla asuva biologinen sukulainen. Riippumatta siitä, kokeeko virallistamisen kopioivan heteroseksuaalisia malleja vai ei, jos sillä voidaan saavuttaa konkreettisia etuja tulee se olemaan tärkeä osatekijä päätöstä tehtäessä. Käytännössä vaikuttavat toki muutkin seikat, kuten rakkaus ja halu elää parisuhteessa.

Lasten aseman turvaaminen koettiin myös tärkeäksi. Monilla lesbopareilla on lapsia, suurin osa tosin on peräisin heteroseksuaalisista suhteista, yleensä lapset seuraavat av(i)oerossa äitiään. Virallisen suhteen puuttuessa biologisen ja sosiaalisen äidin väliltä, ei jälkimmäisellä ole lapsiin nähden tapaamisoikeutta, joskaan ei elatusvelvollisuuttakaan.

Parisuhteen virallistamisesta ei tosin ole välttämättä pelkkää hyötyä, minkä vastaajat yleisesti tiedostavatkin. Erilaiset yhteiskunnan maksamat etuisuudet (esim. asumistuki tai lapsilisän yksinhuoltajakorotus) ovat usein riippuvaisia siitä, asuuko taloudessa yksi vai kaksi työssäkävää aikuista ja mikä on heidän keskinäinen suhteensa. Tämä voi taloudellisesti heikentää etenkin pienituloisten naisparien asemaa. Naisten palkkataso on alhaisempi kuin miesten ja lesbopareilla on homopareja useammin lapsia. Vastaavasti virallistaminen hyödyttää eniten hyvätulaisia pareja joilla on omaisuutta. Tämä saattaa osaltaan selittää sen, että suhteensa virallistaneiden parissa on suhteessa enemmän mies- kuin naispareja. Tätä taustaa vasten myös suhteen virallistamatta jättäminen voi olla tietoinen taloudellisten seikkojen perusteella tehty valinta ilman että siihen liittyy ideologisia kannanottoja.

Virallistamistavoista siviilivihkimisen hyväksyisi valtaosa (12) ja omaa erillistä seremoniaa piti parempana kolme vastaajaa. Aika moni tosin totesi, että varsinaisella virallistamiskaavalla ei ole merkitystä, vain virallistamisen vaikutuksilla. Kirkollista vihkimistä ei halunnut kahdeksan henkilöä, mutta periaatteena esitettiin että niille jotka esim. kristillisen vakaumuksensa takia kirkon seremoniaa tahtoisivat, tulisi siihen olla mahdollisuus.

Avioliiton hyväksymisessä oli enemmän hajontaa. Erityisesti nuoremmat vastaajat olivat valmiita soveltamaan heteroseksuaalista sanastoa (esim. avioliitto, naimisissa, vaimo) myös homoseksuaaliseen parisuhteeseen. Näin tehtäessä homo- ja heteroseksuaaliset parisuhteet eivät joutuisi kielenkäytössä ja arjen tilanteissa eriarvoiseen asemaan.

Vastajien iällä oli jonkin verran vaikutusta mielipiteisiin. Nuorimpien tulevaisuuden suunnitelmiin kuuluvat lähes itsestään selvyyskinä perhe ja lapset. Homoseksuaalinen identiteetti on heillä vain osa-identiteettinä, eikä koko elämää määrittävänä kohtalona. Itseä verrataan muihin ympärillä oleviin; ystäviin, työ- ja opiskelukavereihin, eikä niinkään muihin homoihin ja lesboihin. Elämä kuvataan samanlaiseksi kuin muillakin. Yhteistä heille on myös avoimuus. Yhteiskunnan on sopeuduttava homoihin ja lesboihin eikä heidän yhteiskuntaan, tasa-arvoa vaaditaan ja asioihin ollaan myös valmiita itse vaikuttamaan. Myös Latokangas (1994:93) on todennut, että nuoremmilla homoseksuaalisuus on tärkeä osa elämää, muttei enää keskeisempi kuin esim. työ, ystävyysuhteet tai harrastukset. Hieman vanhempien vastaajien keskuudessa ystävyysuhteet korostuvat ja niiden voitaisiin nähdä muodostavan jonkinlaisia verkostoja valittujen perheiden tapaan.

Biologisen iän kasvaessa parisuhteen virallistamisessa korostuvat juridiset ja yhteiskunnalliseen asemaan liittyvät syyt. Monilla on myös jo vuosia kestänyt vakituinen parisuhde, jolle kaivattaisiin yhteiskunnan taholta tunnustusta. Elämään kaivataan turvallisuutta ja pysyvyyttä ja niitä molempia voitaisiin saavuttaa suhteen virallistamisella. Olemassa olevaan suhteeseen suhtaudutaan vakavasti ja sen toivotaan kestävänsä lopun eliniän.

Vanhin ikäryhmä on kokenut ajan, jolloin homoseksuaalisuus oli synty, rikos ja sairaus. Homoseksuaalinen identiteetti sulki usein myös perheen ulkopuolelle.

“...mun vanhemmat olivat hyvin jyrkästi sitä mieltä että homoseksuaalisuus on jotain...se on sama kuin lapsiin sekaantuminen tai huumeiden myynti tai...jotain niin hirvittävän häpeällistä.” (Saara, 51)

Homoseksuaaleja ei heidän mielestään tulisi rangaista omasta identiteetistään, vaan turvata heille kuuluvat oikeudet omana ryhmänään. Epäkohdat tulisi kuitenkin korjata, koska ne aiheuttavat tarpeettomia ongelmia ja kärsimystä asianosaisille. Parisuhteen pitäisi saada yhteiskunnan suojelu.

Kyseessä ei selvästikään ole liike, josta kaikki asianomaiset olisivat samaa mieltä. Täten se eroaa esim. 1960-70-luvun vaatimuksista poistaa homoseksuaalisuus sekä rikoslaista että sairausluokituksesta. Osa homoista ja lesboista vastustaa parisuhteiden virallistamista yhteiskunnan taholta. Yhtenä perusteena on ollut halu välttää yhteiskunnan valvontaa ja puuttumista ihmisten yksityiselämään. Useimmissa haastatteluissa tuleekin esiin se, että parisuhteen virallistaminen nähdään ennen kaikkea valintana, mahdollisuutena käyttää tilaisuus hyväkseen. Vaikka tällä hetkellä asia ei tuntuisikaan omalla kohdalla ajankohtaiselta, halutaan ensinnäkin turvata mahdollisuus muille ja toiseksi oman elämäntilanteen mahdollisesti tulevaisuudessa muuttuessa, taata itselle yksi valinnanmahdollisuus lisää.

“...mun mielestä tosiaankin se pitäis ehdottomasti. Jopa jotkut homot ja lesbot, nehan itse asiassa vastustaa sitä, mutta eihän kenenkään pakko sitä oo tehdä, mutta ne jotka haluis sen sais virallistaa. (Jenni, 20)

“Kyllä se mun mielestä, vaikka (...) henkilökohtaisesti se ei mulle ainakaan tällä hetkellä tunnu tärkeeltä. Voi olla, että se tuntuu vähän ajan kuluttua. Musta se on ihan perustavanlaatuinen ihmisoikeuskysymys kuitenkin. Jos kaks aikuista ihmistä omasta vapaasta tahdostaan haluais virallistaa parisuhteensa, niin mä en nää yhtään mitään syytä, miksi sitä ei vois tehdä. Siitä seuraa sitten aika paljon juridisia seuraamuksia, monilta ongelmilta sitten periaattessa vältytään ja ylimääräselä työltä ja vaivannäöltä monessa suhteessa. Niille jotka haluaa sen, se pitäis sallia, se on perustavanlaatuinen ihmisoikeus. (Pekka, 31)

Ns. gay-kulttuuri kärjistetyimmillään on ollut sinkkupainotteista urbaanikulttuuria, jossa elämänarvot on haettu perheen ulkopuolelta. 1960-luvun lopun vapautusliikkeen tavoitteena oli pysyä erossa heteromaailman tavoista ja naisia alistavasta

avioliittoinstituutiosta. Lisäksi haluttiin tarjota vaihtoehtoisia malleja ihmissuhteiden rakentamiseen. Homoseksuaalit ovat kuitenkin joukko erilaisia ihmisiä, joita yhdistää ainoastaan heidän seksuaalinen suuntautuneisuutensa. Yhtenäistä seksuaali-identiteettiä ja vähemmistöpolitiikkaa korostavien lisäksi aina on ollut niitä jotka ovat pitäneet parhaana elää omaa elämäänsä osana ympäröivää yhteiskuntaa. Vaatimus virallistetusta suhteesta ja perheestä ei ehkä olekaan näille ihmisille niin radikaali kuin ensiksi vaikuttaa.

“Mä halusin²⁹ tuoda esille sitä, mitä me nyt tänä päivänä puhutaan, avioliittoa ja tämmöstä. Ja hyväksyntää. Se oli koko ajan semmosta, että mä oon vanhanaikainen ja mä en ymmärrä.(...) ...se oli kuin olis puhunut seinille. Et mua todella huvittais tietää kuka nyt on ottanut tän haudastaan, tän mun ajatukseni esille ja ruvennut puhumaan. Et miten se on tullutkaan.” (Saara, 51)

On vaarana, että valtaväestö mieltää virallistetun parisuhteen ainoaksi oikeaksi tavaksi elää homoseksuaalina.

“... heteroyhteisössä toimiakseen, esimerkiksi työyhteisössä, voisi sanoa, että on suositeltavampaa olla parisuhteessa, koska sellainen lesboelämä on aika lähellä perinteistä heteroparisuhde-elämää ja sen vuoksi helpompi ymmärtää kuin täysin erilainen elämäntapa.” (Minna, 31, haastattelua tarkistaessa lisätty kommentti)

Jos homokulttuuri määrittää “normaalin homon” käsitteen, niin samalla määrittäyty myös “epänormaali, poikkeava homo”. Homoyhteisö voi samanaikaisesti olla jäsenilleen turvapaikka, mutta myös rajoittaa siihen kuuluvien elämää. (Kekki 1999:207.)

Virallistamisen vastustajat ovat esittäneet huolestumisensa siitä että suhteen normittamisen kautta antaudutaan yhteiskunnan kontrollin alaiseksi ja annetaan viranomaisille lupa puuttua ihmisten yksityisasioihin. Lisäksi on arvosteltu sitä miksi parisuhde rakennetaan heteronormien mukaan. Toisaalta yksi erillisen homoseksuaalisen parisuhteen virallistamisen ongelmista on se, että mikäli luodaan avioliittolaista selvästi poikkeava laki, saattaa se tukea erottelua homo- ja heteroseksuaalisuuden välillä. Homot ja lesbot olisivat ikään kuin toisen luokan

²⁹ Kyseessä oleva ajankohta on 1970-luku, jolloin tämänkaltaiset mietteet eivät Suomessa vielä olleet aktualisoituneet.

kansalaisia, joilla olisi oikeus virallistettuun parisuhteeseen, mutta ei oikeaan avioliittoon.

Todennäköistä on, etteivät kaikki lesbot ja homot tule koskaan käyttämään hyväkseen mahdollisuutta virallistaa parisuhteensa. Myös heteroiden keskuudessa yksin eläminen on vakiintunut yhdeksi elämäntavaksi avo- ja avioliiton rinnalle. Niin ikään kaikki homot ja lesbot eivät koe virallistamista henkilökohtaisesti tärkeäksi, mutta he haluaisivat että mahdollisuus siihen olisi olemassa.

8.6. Mielipidetutkimukset

Ensimmäinen kattava suomalainen tutkimus homoseksuaalisuudesta tehtiin 1980-luvun alussa³⁰. Vuonna 1971 tehdyn tutkimuksen mukaan 44% miehistä ja 45% naisista piti homoseksuaalista käyttäytymistä aikuisten kesken ihmisen yksityisasiana, johon viranomaisen ei tule puuttua³¹. Parikymmentä vuotta myöhemmin 1992 luvut olivat 59% ja 72%, naisten ja nuorten ollessa muita suvaitsevampia (Haavio-Mannila ja Kontula 1993:246).

1980-luvun alussa³² suomalaisista homomiehistä 51%:lla oli kiinteä rakkaussuhde ja 29%:lla ystävyys- ja rakkaussuhteita, muttei ketään ensisijaista rakastettua. Vastaavat luvut lesboilla olivat 72% ja 10%. Noin viidesosalla oli satunnaisia suhteita harvoin tai ei lainkaan. Yhdessä rakastettunsa kanssa asui tuolloin 40% naisista ja 20% miehistä. (Stålström & Ross 1984:53-54.)

Englannissa homoseksuaalien perheitä vastustetaan huomattavasti enemmän kuin Suomessa. 1983 62% kansalaisista oli homoseksuaalisia parisuhteita vastaan, 1987 luku oli 74%. Lesbonaisten adoptio-oikeutta vastusti 1987 86% ja homomiesten 93%. Homoseksuaalisuutta piti hyväksyttävänä elämäntapana 40% vuonna 1988. Vastustus

³⁰ Ks. lähteet: Rakkauden monet kasvot –kirja.

³¹ Samana vuonna homoseksuaalisuus poistettiin rikosrekisteristä.

³² Helsingin yliopistossa v. 1982-83 lomakekyselynä suoritettu tutkimus jossa vastaajia oli 1051 henkilöä.

kohdistui siis enemmän parisuhteisiin ja perheen perustamiseen, kuin seksuaali-identiteettiin sinäänsä. (Weeks 1991:139.)

Amerikkalaisissakaan tutkimuksissa ei ole todettu merkittävää vapaamielistymistä homoseksuaalisuuden suhteen vuodesta 1973 vuoteen 1989. Suomalaisen asenteet homoseksuaaleja kohtaan ovat yleensäkin olleet huomattavasti vapaamielisempiä kuin amerikkalaisten tai eurooppalaisten. Virallistamista kannatti 1971 tutkimuksessa miehistä 20% ja naisista 28%. Vastustajia oli 56% ja 44%, neljännes ei osannut ottaa kantaa. Tässä vaiheessa enemmistö oli virallistamista vastaan. (Haavio-Mannila ym. 1993:247-249.)

Z-lehden Taloustutkimus OY:llä 1996 teettämässä tutkimuksessa³³ kysyttiin suomalaisilta heidän kantaansa homoliittoihin. (Homoliitolla tässä tarkoitetaan kahden naisen tai kahden miehen välistä liittoa.) Avioliiton solmimisen sallisi 44%, mutta parisuhteen virallistamiseen ilman avioliitto- ja adoptio-oikeutta sekä kirkollista vihkimistä suhtautui hyväksyvästi peräti 67%. (Z-lehti 3-4/96:6.)

9. HOMOSEKSUAALISEN ELÄMÄNTAVAN MUUTOS OSANA YLEISTÄ ELÄMÄNTAPAMUUTOSTA

Viime vuosina yksilöä koskevien erilaisten valintojen määrä on lisääntynyt. Samalla, kun ihmiset haluavat ja ovat pakotettuja yhä enemmän itse vaikuttamaan elämänsä kulkuun, lisääntynyt valintojen määrä saattaa ahdistaa. Erilaisten traditioiden menettäessä otetaan, korostuu yksilön oma vastuu elämästään. Vaikka valintojen määrän kasvaessa ahdistus saattaa lisääntyä, halutaan kuitenkin tehdä valinnat itse. Yhteiskunnan tai muiden virallisten tahojen asettamien esteiden purkamista vaaditaan yksilönvapauden rajoittamisen nimessä. Uskoisin, että tästä on osaltaan kyse myös homoseksuaalisen parisuhteen virallistamisen vaatimuksissa.

Mitä enemmän traditiot menettävät otettaan, sitä useammin ihmiset joutuvat valitsemaan oman elämäntyylinsä monien erilaisten vaihtoehtojen joukosta.

³³ otos 983 henkilöä

Reflektiivisesti organisoidusta elämän suunnittelusta tulee keskeinen piirre oman identiteetin rakentamisessa. Sosiaalisen elämän ollessa nykyään avoimempaa kuin ennen, on vaihtoehtoja auktoriteettejakin enemmän. Elämäntapavalintojen rooli korostuu identiteetin ja jokapäiväisen toiminnan rakentamisessa. (Giddens 1991:5.)

Maailman muuttuessa vanhat tavat tulkita maailmaa tulevat riittämättömiksi. Vastauksia kysymyksiin ei aina löydy ja jäljelle jää huoli ja epävarmuuden tunne elämästä ja sen tarkoituksesta. Muodostuu uudenlainen identiteetti, jonka pohjana ovat henkilökohtaiset suhteet. Yksilön etsiessä itseään ja paikkaansa maailmassa tulee läheisistä ihmissuhteista tärkeitä sekä fyysisen että psyykkisen hyvinvoinnin kannalta. (Beck 1995:48-49.)

Muutokset yksilöiden elämässä ovat aina vaatineet psyykkistä uudelleen organisoitumista. Traditionaalisessa yhteiskunnassa tämä tapahtui usein siirtymäriittien muodossa, joista edelleen on jäljellä esim. avioliitto ja uudempana riittinä parisuhteen virallistaminen. Modernissa yhteiskunnassa "muuttunut itse" muodostuu osana refleksiivistä projektia, itsetutkiskeluun ja minän rakentamiseen yhdistyy henkilökohtainen ja yhteiskunnallinen muutos. (Giddens 1991:32.) Ihminen nimenomaan tuntee itsensä erilaiseksi ja rakentaa muutoksen omaan minuuteensa.

Parisuhteista on tullut "puhtaita suhteita", jotka ovat seksuaalisesti ja emotionaalisesti tasa-arvoisia kahden itsenäisen yksilön välisiä suhteita, joita mikään ulkoinen tekijä ei sido yhteen. (Giddens 1992:2). Identiteetti kehittyy itsetutkiskelun ja toisen ihmisen läheisyyden tuoman tunteen myötä. Syntyy jaettu menneisyys, joka sitoo yhteen. Puhtaita suhteita esiintyy ensisijaisesti seksuaalisissa suhteissa, avioliitossa ja ystävyysuhteissa. (Giddens 1991:97-98.) Suhteeseen ryhdytään sen itsensä vuoksi ja sitä jatketaan vain niin kauan kuin se tuottaa tarpeeksi tyydytystä. Rakkaus on aiemmin ollut suurimmalla osalla ihmisistä sidottuna seksuaalisuuteen avioliiton kautta, mutta nyt yhdistävänä tekijänä on puhdas suhde. Avioliitto itsessään on muuttunut yhä enemmän puhtaan suhteen kaltaiseksi. Henkilökohtaisesta elämästä on tullut avoin projekti, joka tuo tullessaan uusia vaatimuksia ja huolenaiheita. (Giddens 1992:8, 58.)

Postmodernissa maailmassa mielentilaa leimaa kriittisyys kaikkea vastaan, maailma ja eläminen muuttuvat itsekritiikiksi (Bauman 1996:22). Ihmisille palautetaan tilaisuus moraalisiin valintoihin ja täyteen vastuuseen. Näin yksilön eettiset tehtävät lisääntyvät, mutta universaalin ohjenuoran puuttuessa moraaliksi yksityistyy jokaisen oman harkinnan alaiseksi. Kaikenlaiset vapaudenrajottamisyritykset, kuten esim. homoseksuaalisen parisuhteen virallistaminen, julistetaan laittomiksi. (Bauman 1996:43-45).

Lisääntymistekniikoiden kehittyminen on erottanut lisääntymisen heteroseksuaalisuudesta ja samalla seksuaalisuus on vapautettu suvunjatkamisen tarpeista. Suhteen käsite korostuu sekä homoalakuultuureissa että heteroiden keskuudessa. Homot ja lesbot ovat Giddensin mukaan olleet edelläkävijöitä puhtaiden suhteiden kehittämisessä. Homoseksuaalisella suhteella ei ole aiemmin ollut traditionaalisia kehyksiä (esim. avioliitto) ja suhteen osapuolten tasa-arvoisuus on tulossa yleiseksi myös valtaväestöllä. (Giddens 1992:14 -34).

Giddens väittää, että nykyisin avioliitto pysyy koossa vain niin kauan, kuin se tuottaa emotionaalista tyydytystä molemmille osapuolille. Muut piirteet, kuten lapset, saattavat itse asiassa muodostua suhteen taakaksi sen sijaan, että vahvistaisivat sitä. Puhtaaseen suhteeseen etsiydytään niiden syiden vuoksi mitä suhde voi tarjota sen osapuolille. Mikä tahansa mikä suhteessa menee pieleen, on uhka suhteelle. Tämä johtaa paineeseen saada ja ylläpitää suhde, jossa vallitsee tasapaino ja molemmat osapuolet vastavuoroisesti sekä panostavat suhteeseen yhtä paljon ja kokevat saavansa siltä yhtä paljon. Puhdas suhde on reflektiivisesti organisoitu, avoin ja jatkuvaluonteinen. Refleksiivisyydestä muodostuu suhteen ydin ja suhteeseen kuuluu olennaisesti itsetutkiskelu ja suhteen hyvinvoinnin pohdinta. (Giddens 1991:89-91.)

Puhtaassa suhteessa pitää määrittää liiton ehdot, tämä edellyttää kunnioitusta ja avoimuutta. Vapaa ja avoin kommunikaatio on suhteen perusta. Oikeuksia ei ole olemassa ilman velvollisuuksia, ja suhteen perustana on luottamus ja neuvoteltavuus. (Giddens 1992:190-194.) Myös omassa tutkimuksessani mainittiin keskinäisen luottamuksen tärkeys. Sekä Weston että Weeks korostavat homoseksuaalisten suhteiden perustuvan valmiiden mallien puuttuessa yhteisiin sopimuksiin.

Sitoutuminen on keskeisessä roolissa puhtaassa suhteessa. Giddens väittää tämän olevan historiallisesti uusi ilmiö, joka korvaa pre-moderneissa läheisissä henkilökohtaisissa suhteissa olleet ulkopuoliset ankkurit. Itse en näe sitoutumista mitenkään uutena asiana, vaan lähes kaikkiin ihmissuhteisiin liittyvänä asiana. Myös ystävä on sitoutunut henkilö. Sitoutumista voidaan tietyssä määrin säädellä rakkauden voimalla, mutta tunteet eivät itsessään synnytä sitoutumista, eivätkä millään tavalla autorisoi sitä, vaan sitoutuminen syntyy yksilön päätöksestä ja on riippuvainen vastavuoroisuudesta. (Giddens 1991:92-93.)

Puhtaan suhteen keskiössä on läheisyys, joka on ehto pitkäaikaiselle suhteen stabiilisuudelle. Suhteen perusta on molemminpuolinen luottamus, joka vaatii työtä, edellyttää toisilleen avautumista ja molemminpuolisuutta. Luottaakseen pitää tietää, että toinen on rehellinen, sitoutunut suhteeseen ja on luottamuksen arvoinen. (Emt. 1991:94-96.) Luottamuksella ei ole ulkopuolista tukea, joten se täytyy kehittää läheisyyden perusteella. Tämä voi olla vaikeaa. (Giddens 1992:138.)

Media ei ainoastaan heijasta todellisuutta, vaan myös osittain muovaa sitä. Postmoderni aika tuottaa tilanteita, joissa ei ole osapuolta "toiset", vaan ihmiskunta vs. ongelmat ja mahdollisuudet. (Giddens 1991:27.) Julkiset keskustelut parisuhteen virallistamisesta tuovat sekä esiin (mahdollisesti) piilossa olevan todellisuuden että muokkaavat yleistä mielipidettä myönteisemmäksi. Giddens pohtii onko homoseksuaalinen toiseus muuttunut meidän ongelmaksemme, jonka ratkaisemiseksi täytyy luoda uudenlaisia mahdollisuuksia, esim. yhteiskunnan virallistama parisuhdemalli?

Homoseksuaalinen identiteetti on luonteeltaan avoin, ja koska suhde perustuu neuvotteluille, voi ero olla koettelemus. Tosin jo suhteen ylläpitäminen on vaikeaa, koska valmiiden mallien puuttuessa kaikki on neuvoteltava, mikä saattaa pidemmän päälle olla väsyttävää. Vaikka valmiin mallin puuttuminen esim. kotitöiden jakamisesta voisi kuvitella helpottavan suhdetta, voi siitä itse asiassa seurata kiistoja, koska tämänkin asian joutuu erikseen neuvottelemaan. (Giddens 1991:135-138.) Toisaalta enää ei ehkä kannattaisi ylikorostaa homojen ja lesbojen parisuhteiden mallien puuttumista koska viimeisen parinkymmenen vuoden aikana suhteiden näkyvyys on

lisääntynyt merkittävästi. Tulevaisuudessa parisuhteen virallistaminen tulee lisäämään näkyvyyttä entisestään.

Giddens viittaa Judith Staceyn (Brave New Families, N.Y. Basic, 1990) tutkimukseen, jonka mukaan muutostilanteissa yksilöistä voi tulla innovatiivisia perhesuhteiden muotoja rakentavia pioneereja. Moderni perhe onkin Staceyn mukaan riippuvainen vapaaehtoisesta, kestävästä sitoutumisesta. Esim. avioero voi muodostaa uudenlaisen verkoston, joka sitoo yhteen uudet ja vanhat kumppanit, omat ja kumppaneiden lapset, sekä biologiset sukulaiset ja ystävät. (Giddens 1991:176-177.) Tämänkaltaisen uusperhe on lähellä homojen ja lesbojen verkostomaisia perhemuodostelmia (ks. esim. Weeks ja Weston).

Moraali personoituu henkilökohtaiseksi moraaliksi, kun keinotekoiset eettiset koodit poistuvat. Moraalista tulee epärationaalista ja henkilökohtaista. Se vetoaa yksilön vastuuntuntoon ilman universaaleja sääntöjä. (Bauman 1993:34, 60.) Toimijat kohtaavat jatkuvasti moraalisia kysymyksiä ja ovat pakkovalinnan edessä. Valinta merkitsee vastuun ottamista, mikä tekona on moraalinen. Postmodernissa tilanteessa toimija on sekä tekijä, päättäjä että moraalinen subjekti. (Bauman 1996:214.) Olemisen sattumanvaraisuus, elämän tapahtumien väliaikaisuus ja kaikkien yhteiskunnallisten olemassaolon aspektien epävakaisuus johtaa siihen että normaaliuden mittapuuh vaihtuu koko ajan (Bauman 1996:265).

Mitä vapaammin voi valita, sitä vähemmän valinta tuntuu valinnalta. Valinnalla ei ole pysyvyyttä eikä painoarvoa, koska aina voidaan valita uudelleen. Valinta ei sido ketään, ei tarjoa oikeuksia eikä velvollisuuksia, valinnan seuraukset voidaan haluttaessa torjua tai kiistää kun ne alkavat tuntua ikäviltä tai lakkaavat tyydyttämästä. (Bauman 1996:270.)

Giddens (1992:145) väittää, että yksiavioisuus olisi tullut sopimuksenvaraiseksi kaikissa suhteissa. Itse en oikein usko väitteen olevan Suomessa yleistettävissä mihinkään muihin kuin ehkä homomiesten keskinäisiin suhteisiin. Keskinäinen uskollisuus on käsittääkseni edelleen vallitseva ideaali sekä valtaväestön että lesbonaisten keskuudessa. Suurin osa haluaa edelleen elää uskollisessa suhteessa.

Monet haastateltavistani olivat sitä mieltä, että suhde, jossa ei olla uskollisia, ei ole suhde ollenkaan. Samoin he suhtautuivat epäilevästi ajatukseen, että he itse voisivat jossain vaiheessa elää tällaisessa “avoimessa” suhteessa. En myöskään usko, että läheskään kaikki suhteet ovat ideaalituyppeiksi puhtaita suhteita. Ihmisten läheisimmät suhteet ovat kuitenkin tunneperusteisia, enkä usko, että sopimukset voivat useinkaan syrjäyttää tunteita.

Matti Kortteinen päätelee tutkimustensa perusteella, että perheenjäsenten väliset suhteet eivät suomalaisissa perheissä suinkaan järjesty Giddensin puhtaiden suhteiden mukaan, vaan patriarkaalisella kulttuurilla on vielä valta-asema. Intiimit ihmissuhteet vaikuttaisivat yhä olevan traditioiden rakenteistamia ja leimaamia. Kortteisen mukaan Giddensin yhteiskuntamallissa rakenteet sivuutetaan lähes kokonaan, mikä tekee mallin soveltamisen empiiriseen tutkimukseen ongelmalliseksi. Giddensin syrjäyttämät modernit traditiot ovat vielä olemassa ja niillä on edelleen sitovaa voimaa. (Kortteinen 2000:48-51.)

Postmoderniin ajatteluun kuuluu yksilöllinen moraalit. Ihmistä pidetään moraalisenä ja moraalisesti pätevänä subjektina, hänen odotetaan tekevän valintoja ja ottavan niistä vastuu. Pohjonen epäilee, voidaanko todellista oikeudenmukaisuutta oikeusjärjestyksen avulla saavuttaa. Elämä on aina ristiriitainen ja epävarmaa. Oikeustiede ei näinollen voi luoda ristiriidatonta käytäntöä, ainoastaan voidaan pyrkiä vapauden ja oikeudenmukaisuuden etiikan edistämiseen. (Pohjonen 1998:222-223.)

10. PARISUHTEEN VIRALLISTAMISEN VAIKUTUS VALTAKULTTUURIIN

Noin kaksi kolmasosaa 1900-luvun lopun lapsista elää avioliiton solmineiden vanhempien perheessä. Jäljelle jäävän kolmanneksen muodostavat avopariet ja yksinhuoltajien perheet. Siviilisäädyn merkitys ei enää ole ratkaisevassa asemassa perheellistymisen indikaattorina. (Jokinen & Saaristo 2002:192-193.)

Samanaikaisesti erityisesti lesbojen perheisiin syntyvien lasten lukumäärä on nousussa. Näyttäisi siltä, että siviilisäädyn ohella myös seksuaali-identiteetin merkitys perheellistymisessä on heikkenemässä. Äitiys (ja isyys) on tähän asti pitkälti liitetty

heteroseksuaalisuuteen. Toisaalta yhä useammat parit joutuvat käyttämään lisääntymisteknologiaa raskauden alkuun saattamisessa ja erityisesti ulkomailta adoptoitujen lasten määrä on noussut samalla kun heteroseksuaalisen yhdynnän merkitys lisääntymisessä on vähentynyt. Vanhemmuuden ja seksuaali-identiteetin välillä ei enää ole aukotonta yhtäläisyyttä, eikä vanhemmuus enää automaattisesti ole suhteessa lisääntymiseen. Tulevaisuudessa tulee olemaan monia erilaisia vanhemmuuden malleja. Samanaikaisesti käsitys homoseksuaaleista lisääntymiskyvyttöminä ja perheen ulkopuolisina hiipuu. Perheen käsite laajenee vastaanottamaan uusia, erilaisia perheitä. Samalla kun yksilöt korostavat oikeutta saada itse määritellä omat perheensä, joutuu yhteiskunta uusien haasteiden eteen virallisia perheen määritelmiä laatiessaan.

Vuonna 1989 Nykykulttuurin tutkimuskeskuksessa 67 henkilöä luki ja kommentoi Rosa Liksonin kertomuksen “Me menttiin naimisiin marraskuun neljästoista”. Teksti käsittelee avioliittoa, sen purkautumista, työ- ja ihmissuhteita sekä parisuhdeväkivaltaa³⁴. (Jokinen et. al 2002:293-297.) Syksyllä 2001 sama teksti luetettiin yhteiskuntatieteen opiskelijoilla. Kymmenen lukijaa kahdeksastakymmenestä otti huomioon mahdollisuuden, että tekstissä voisi olla kyse myös homopariskunnasta. Samoihin aikoihin eduskunnassa hyväksyttiin laki samaa sukupuolta olevien parisuhteen virallistamisesta. Kukaan 1989 tekstin lukeneista ei ilmeisesti tullut ajatelleeksi tätä mahdollisuutta, vaikka tekstissä ei mainitakaan päähenkilöiden sukupuolta. (Jokinen et. al 2002:293-297.) Tähän on mielestäni kaksi (mahdollisesti samanaikaisesti vaikuttavaa) selitysmallia. Ensiksikin, parisuhdelaki sai käsittelynsä aikana paljon mediajulkisuutta. Esityksen etenemistä seurattiin niin Helsingin Sanomien sivuilla kuin television keskusteluohjelmissa. Mieliideosastoissa käytiin ajoittain kiivastakin keskustelua puolesta ja vastaan. Niin opiskelijat kuin muutkin tiedotusvälineitä seuraavat tuskin välttyivät uutisoinnilta, ja mahdollisesti samalla tulivat pohtineeksi omaa kantaansa parisuhdelaista. Sekä mediajulkisuus että oma mielipide todennäköisesti vaikuttivat Liksonin tekstin analysointiin.

³⁴ Kiinnostuneet voivat lukea lisää “Eskola, Katarina (1996) Nainen, mies ja fileerausveitsi. Miten Rosa Liksonia luetaan? Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 49.”

Toiseksi, homoseksuaalisuus on ollut viimeisen kahden vuosikymmenen aikana ollut enenevässä määrin osa yhteiskunnallista keskustelua – ja todellisuutta. Viime vuosina julkisuus on ehkä parisuhdelain ja sen puolustajien ansiosta ollut enimmäkseen myönteistä. Jyväskylän opiskelijoiden voidaan ajatella edustavan sukupolvea, joille homoseksuaalisuus on muodostumassa vain yhdeksi elämäntavaksi muiden joukossa.

Richard Sennetin mukaan työelämän muuttumisella lyhytaikaisia projekteja suosivaksi saattaa olla vaikutus ihmisten yksityiselämään. Luottamus, lojaalius ja molemminpuolinen sitoutuminen tulee entistä harvinaisemmaksi. Luottamuksen kehittyminen vaatii yleensä aikaa. Sosiaalisten siteiden heikkous on selvintä tiimityössä, siirryttäessä tehtävästä toiseen ja tiimin jäsenten vaihtuessa. Lyhytaikaisista siteistä on työelämässä ihmiselle enemmän hyötyä. Vahvojen siteiden muodostaminen edellyttää pitkäaikaista suhdetta ja henkilökohtaisella tasolla sitoutumista toisiin ihmisiin. Menestyäkseen ei saa pysähtyä paikalleen, ei sitoutua mihinkään eikä tehdä uhrauksia. Lyhytjänteisessä ja nopeatempoisessa yhteiskunnassa voi olla vaikeaa pyrkiä pitkäjänteisiin päämääriin yksityiselämässä kun työelämä perustuu katkonaisiin suhteisiin. Kestävien sosiaalisten suhteiden ylläpito voi olla vaikeaa kun työssä totutaan vaihtamaan projektista toiseen. (Sennett 2002:20-23.) Toisaalta, eikö tässä voisi olla myös mahdollisuus perhekeskeisyyden korostumiseen, koska perhe voi olla ainoa elämän pysyvä yksikkö. Lisäksi perinteinen perhe-elämä voi tasapainottaa työn pirstaleisuutta.

Joustavuus, lyhytjänteisyys ja jatkuva muutos hallitsevat myös ihmisten taloudellista tilannetta (emt. 2002:27). Pätkätoiden lisääntyessä ihmiset joutuvat mahdollisesti muuttamaan työn perässä paikkakunnalta toiselle, eivätkä ehdi tai uskalla juurtua mihinkään pysyvästi. Oman asunnon ostamista ei voida ajatella taloudellisen epävarmuudenkaan vuoksi. Vanhempien tilanne heijastuu lapsiin, joiden koulu- ja kaveripiiri vaihtuu tiuhaan.

Modernit instituutiot pyrkivät pääsemaan eroon rutiineista. Riskien ottoa korostetaan tienä menestykseen. Toisaalta jatkuva riskien ottaminen kuluttaa ihmistä sisältäpäin ja saattaa murentaa hänen luonnettaan. Jatkuvuutta tuottava kertomus puuttuu. (Sennett 2002:88). Työelämän lyhytjänteisyys suosii mukautuvuutta, avoimuutta uusille

kokemuksille ja katkelmallisuutta psykologisina edellytyksinä lyhytjänteiseen työkokemukseen, joustaviin instituutioihin ja jatkuvaan riskinottoon. Aika pirstaloituu. Elämänhistoria koostuu katkelmista eikä epäonnistumisien läpikäyntiin välttämättä ole aikaa, koska on jo riennettävä seuraavaan projektiin. (Emt. 2002:144). Uusi järjestys kuitenkin pyrkii riippuvuudesta vapautumiseen ja itsellisyyden vahvistumiseen riskinoton kautta. Riippuvuudesta irrottautuminen ei kuitenkaan edistä vahvaa yhteisöllisyyttä. (Emt. 2002:151).

11. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Näyttäisi siltä että Englannissa pyritään parisuhteen virallistamisen sijasta saamaan aikaan muutoksia lainsäädännössä ja yhteiskunnallisissa käytännöissä. Parisuhteen virallistaminen koetaan ilmeisesti enemmän tai vähemmän avioliittoon rinnastettavana vaihtoehtona liian heteroseksistiseksi tavaksi lähimpien ihmissuhteiden järjestämiseen. Pohjoismaista kehitystä – tai pyrkimyksiä – ei siis ehkä kannatakaan rinnastaa Englannin ja USAn kanssa, vaan kyseessä on kaksi erilaista tapaa ratkaista sama ongelma.

Weston manitsee, että 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa erilaiset perhemuodot olivat paljon esillä USAn mediassa. Lehtien sivuilla pohdittiin mikä on perhe ja miten se pitäisi määritellä. Pelkästään homo- ja lesboperheistä ei kuitenkaan ollut kyse, vaan joukossa oli myös heteroseksuaaleja, jotka olivat kokeneet ydinperhemäärittelyn itselleen liian ahtaaksi. (Weston 1995:89.)

Valittujen perheiden ongelma yhteiskunnan kannalta on sukulaisuuden määrittelyn materiaaliset, sosiaaliset ja ideologiset ongelmat. Miten sukulaisuus voidaan osoittaa ja määritellä ja mitkä oikeusvaikutukset siihen tulisi liittää? (ks. esim Weston 1995:105.) Ongelma oli erityisen ajankohtainen 1980-luvun USAssa, jossa sosiaalisen sektorin määrärahoja merkittävästi vähennettiin ja samanaikaisesti korostettiin perheen ja sukulaisten osuutta huolenpitäjinä. (Emt. 1995:105.)

Olisivatko homoseksuaalien liikkeet muuttumassa vastarintaidentiteettiliikeistä projekti-identiteettiliikeiksi, jotka eivät pyri poliittiseen valtaan, vaan kulttuuriseen

muutokseen, joka perustuu liikkeen toteutuneisiin päämääriin? Mielestäni esim. SETAn toiminta ei keskity niinkään homoseksuaalien 'kulttuuriseen lokeroimiseen', vaan tasa-arvoisen aseman edistämiseen heteroseksuaalisen valtakulttuurin kanssa. (Ks. Heiskalan Manuel Castells -tulkinta 2000:67.)

Parisuhdemalli on yhteiskunnalle helppo toteuttaa, koska se voidaan rinnastaa avioliittoon josta on jo olemassa lainsäädäntö. Rinnastus ei kuitenkaan ole täydellinen, koska homoseksuaaleille ei annettu kaikkia samoja oikeuksia kuin heteropareille. Tämä voidaan käsittää yhteiskunnan kannanotoksi heteroseksuaalisen elämäntavan paremmuudesta. Erityisesti adoptio-oikeuden epäminen homo- ja lesbopareilta osoittaa, että homoseksuaalien ei Suomessa vielä katsota olevan tarpeeksi hyviä vanhemmiksi. Enemmistö lapsista tulee todennäköisesti kasvamaan naisparien perheissä. Patriarkaatin jäänteinä on isämällin puuttumisesta esitetty huolestuneisuus, joka toisaalta kohdistuu myös yksinhuoltajaperheisiin.

Sen sijaan että jaottelemmme ihmisiä sukupuolen tai seksuaali-identiteetin perusteella, tulisi meidän näistä ominaisuuksista riippumatta antaa kaikille sama mahdollisuus valita parisuhteensa muoto (Pohjonen 1998: 251). Pohjonen ehdottaa, että avio- ja avioliitot oikeudellisina instituutioina lakkautettaisiin. Parisuhdetta tulisi käsitellä yhtenä ihmisten välistä kanssakäymistä koskevana sopimustyyppinä. Olisi olemassa rekisteröityjä ja rekisteröimättömiä liittoja, joissa osapuolten sukupuolella ei olisi merkitystä. Valittavissa voisi olla useita erilaisia yhteiselämän malleja, joihin voitaisiin sopimuksenvaraisesti liittää erilaisia sopimuksia, esim. taloudellisista seikoista tai tasa-arvoisesta työnjaosta. Samalla saataisiin ihmiset ajattelemaan mihin he itse asiassa sitoutuvat esim. avioliiton solmiessaan. (Emt. 1998:268-269.) Malli edistäisi omaehtoisia valintoja ja tasa-arvoa erilaisten ihmisryhmien välillä (Pohjonen 1998: 273).

Hetero- ja homoseksuaalinen elämäntapa ovat selvästi lähentyneet toisiaan. Nyt käynnissä olevan perhemallien yhtenäistymisen jälkeen seuraavat askeleet tulevat olemaan avioliitto-oikeuksien ja kirkollisen vihkimisen ulottaminen kaikkia kansalaisia koskevaksi. Esim. Tanskassa tämä on jo toteutunut. On mielenkiintoista seurata, miten tämä tulee vaikuttamaan avioliittoon instituutiona.

Perheen perusyksikkö sekä homo- että heteroseksuaaleilla on pari. Perheeseen voi eräänlaisina vaihtoehtoisina lisäjäseninä kuulua lapsia, biologisia perheenjäseniä ja ystäviä, mutta ainoastaan lapset lasketaan automaattisesti perheenjäseniksi. Lapsi nähdään perheen yhdistävänä ja koossapitävänä voimana. Biologisiin sukulaisiin ollaan yhteydessä vaihtelevasti ja varsinkin kaukaisempia sukulaisia nähdään lähinnä perhejuhlissa, tämä ei ilmeisesti ole seksuaali-identiteetistä riippuvainen asia. Ydinperheen vaikutus näkyy oman parisuhteen ja oman perheen preferoinnissa esim. päätöksissä viettää perhejuhlat – kuten joulu – yhdessä.

Ystävät voivat joissain tilanteissa kuulua perheeseen, mutta monien mielestä hyvätkin ystävät muodostavat oman erillisen elinpiirinsä. Ainakaan tämän tutkimuksen perusteella Westonin ja Weeksien kuvaamia valittuja perheitä ei siis Suomessa pidetä parhaimpana, tai yleisimpänä tapana intiimien lähisuhteiden järjestämiseen. Lapsuuden perheen jäseniä näyttäisi myös kuuluvan perheeseen enemmän kuin ideaalittyyppisissä valituissa perheissä. Mahdollisesti tämä on seurausta suomalaisten amerikkalaisia ja englantilaisia vapaamielisemmästä asenteesta homoseksuaalisuutta kohtaan.

Pohjoismaisen mallin mukaan perheen keskiössä on parisuhde sen ympärille rakennettavine oikeuksineen. Heteroseksuaalisen mallin mukaan toimiminen tiedostetaan, mutta vahvaa vastustusta parisuhteen virallistamiseen ei kohtaa. Toisaalta jos kaikkien toiveena on hyvän ja pysyvän parisuhteen löytäminen, miksi vastustaa suhteen yhteiskunnallista tunnustamista ja sen mukanaan tuomia etuisuuksia? Eniten hajontaa syntyy pohdittaessa tulisiko virallistaminen tasa-arvon vuoksi rinnastaa avioliittoon vai pitää ehdottomasti erillisenä. Eriävät mielipiteet näkyvät myös kielen tasolla; osa ei halua parisuhdettaan nimitettäväksi avioliitoksi, itse toimitusta vihkimiseksi, eikä itseään vaimoksi, koska kyseessä ovat heteroseksuaaliset termit. Vaatimuksena on saada itse muodostaa oma perheensä, oikeudellisesti halutaan parantaa parisuhteen osapuolten ja heidän lastensa asemaa.

Kaikkein tärkeimpänä perusteluna parisuhteen virallistamiseen on samojen kansalaisoikeuksien saaminen kaikille kansalaisille seksuaali-identiteetistä riippumatta. Tämän jälkeen tulevat elämää helpottavat juridiset ja käytännön syyt ja suhdetta sisäisesti ja ulkoisesti parantavat emotionaaliset ja psykologiset syyt. Myös

yhteisöllisyyden vahvistaminen on tärkeää, samoin lasten aseman turvaaminen. Lisäksi virallistamisen toivotaan lisäävän yleistä suvaitsevaisuutta ja homoseksuaalien näkyvyyttä yhteiskunnassa.

Vaarana on, että parisuhteen virallistamista aletaan valtaväestön keskuudessa pitämään ainoana hyväksyttynä homoseksuaalisen parisuhteen mallina. Toisaalta kaikkien ihmisten tavoitteena näyttää edelleen olevan ‘sen oikean’ löytäminen ja hänen kanssaan onnellisen elämän eläminen. Tähän tavoitteeseen voidaan pyrkiä monella tavoin. On olemassa monta erilaista tapaa elää, ja juuri tämä perheiden moninaisuuden lisääntyminen ja hyväksyminen on vallitseva suuntaus.

12. LOPPUSANAT

Mm. Bech³⁵ (1992:138) esittää, että “homoseksuaali” on länsimaisissa yhteiskunnissa syntynyt moderni käsite, joka saattaa tulevaisuudessa myös kadota. Heteroseksuaalisen ja homoseksuaalisen elämäntavan ja parisuhdemallien lähentyessä toisiaan on mahdollista, että seksuaali-identiteetin merkitys sosiaalisen elämän jäsentäjänä vähenee. Erilaisista seksuaalisuuksista tulee elämäntapavalintoja muiden joukossa. Tämä saattaa tulevaisuudessa myös johtaa biseksuaalisuuden yleistymiseen, koska kumppanin valinnassa painavat eniten henkilökohtaiset ominaisuudet, eikä seksuaali-identiteetti.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura kerää kansanrunousarkistoon loppuvuodesta 2002 uutta perinnemateriaalia parisuhteen virallistamisesta. Varsinaisen tilaisuuden ja juhlien raportoinnin lisäksi haussa ovat myös mahdolliset uudet nimitykset puolisolle ja juhlalle. Jo projektille annettu nimi “uusi hääperinne” kertoo sanaston vielä puuttuvan. Omassa tutkimuksessanikaan emme sopivia sanoja löytäneet, mutta todennäköisesti aika parantaa tämänkin puutteen. Ensimmäiset parisuhteen virallistamisen yhteiskunnalliset vaikutukset ovat siis jo näkyvissä eri elämänaloilla. Haastateltavieni toiveet yleisen näkyvyyden ja todennäköisesti myös suvaitsevaisuuden lisääntymisen osalta ovat alkaneet toteutua.

³⁵ Ks. myös : Weeks (1977), Faderman (1991), Foucault (1979), Plummer (1975).

Suurin muutos on tapahtumassa siinä, että ulkoisten määritelmien sijasta korostetaan ihmisten subjektiivista oikeutta määritellä itse oma perheensä. Pitkäaikaiset ja läheisessä kanssakäymisessä olevat ystävät voivat syrjäyttää sukulaiset, joita nähdään lähinnä häissä ja hautajaisissa. Läheisin on oma lähiperhe, on sen koostumus sitten minkälainen hyvänsä, sukulaisuus on menettämässä merkitystään. Toisaalta pitää kuitenkin muistaa, että kyse on nimenomaan perhemallien moninaistumisesta ja ihmisten itsemääräämisoikeuden korostamisesta.

Vaikka perhe rakenteellisesti on muuttunut viimeisen vuosisadan kuluessa, perheen arvostus on edelleen hyvin korkealla. Emotionaalisesti ja psykologisesti perhe on ihmisille kuitenkin edelleen hyvin tärkeä yksityiselämän voimavara ja turvapaikka. Ehkä nykyään jopa enemmän kuin pari vuosikymmentä sitten, koska työmarkkinoiden projektiluontoisuus on muuttanut työelämää lyhyistä intensiivisistä työsuhteista koostuvaksi.

Toisaalta mikäli Giddens ja Sennet ovat oikeassa, ihmissuhteetkin ovat muuttumassa elinikäisistä sitoumuksista lyhytaikaisiksi projekteiksi. Itse en kuitenkaan ole täysin samaa mieltä. Tämän tutkimuksen mukaan ainakin homoseksuaaleilla on käynnissä täysin vastakkainen muutos. Haastateltavani uskovat, että parisuhteen virallistaminen lisää suhteiden kestävyyttä ja parantaa niitä sisäisesti. Mikäli näin todellakin käy, saattavat 2000-luvulla virallistetut homoseksuaaliset parisuhteet parhaimmillaan kestää jopa kauemmin kuin heteroiden avioliitot, joissa on ollut havaittavissa projektiluontoisuuden merkkejä.

Uusi laaja tutkimus homojen ja lesbojen elämästä olisi Suomessa tarpeen. Paljon muutoksia on tapahtunut viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana, osa on homoseksuaalien elämään suoranaisemmin vaikuttavia (kuten parisuhteen virallistaminen) ja osa on yleisempiä yhteiskuntamuutoksia (esim. perhemallien moninaistuminen ja elämäntavan muutokset). Jotta voitaisiin tehdä valideja johtopäätöksiä homojen ja lesbojen elämästä 2000-luvulla, on se tehtävä vertaamalla sitä valtaväestön elämään. Homo- ja heteroseksuaalinen elämäntapa ovat selvästi lähentyneet toisiaan. Vaikea on kuitenkin sanoa kumpi niistä on muuttunut enemmän ja mihin suuntaan.

Sukupuolinen suuntautuminen on muodostumassa vain yhdeksi piirteeksi yksilön elämässä, eikä välttämättä hallitse elämää niin kuin aikaisempina vuosikymmeninä. Toisaalta, jos homot ja lesbot ovat vaatimassa kaikille pääsyä samojen kansalaisoikeuksien piiriin, niin ehkä tämä käytännössä tuo heitä lähemmäs muita, jotka nämä oikeudet myös jakavat. En tarkoita tällä kapinointia postmodernia yksilöllistymistä ja moninaistumista vastaan, vaan mielestäni ihmisiä erottavien asioiden sijaan voidaan myös ottaa toisenlainen lähestymistapa ja korostaa eroavaisuuksien sijaan yhtäläisyyksiä.

Olisiko nyt koittamassa aika jota Janne on jo odottanut?

“...on se jotenkin ikävää että täytyy olla joku Seta ja meikäläisten bileet. Et täytyy vähän semmosta maanalaista toimintaa harjoittaa. ... Mun ihanne on just siinä ajassa kun Seta menettää merkityksensä, kun sitä ei tarvii enää olla.” (Janne, 19)

KIRJALLISUUS

Ahola, Minna: Tavallinen ja toisenlainen perhe – lesboperheissä elävät nuoret. Nuorisotutkimus 4:2000, 19-35.

Andreasson, Kristina ja Helin, Vesa (toim.): Suomen Vuosisata. Trendit. Tilastokeskus, Helsinki 1999.

Barrett, Michèle and Mary McIntosh: The Anti-social Family. Verso, London 1982.

Bauman, Zygmunt: Postmodern Ethics. Blackwell, Oxford 1993.

Bauman, Zygmunt: Postmodernin lumo. Vastapaino, Tampere 1996.

Bauman, Zygmunt: Sosiologinen ajattelu. Vastapaino, Tampere 1997.

Bech, Henning: Report from a rotten state. 'Marriage' and 'homosexuality' in Denmark. Teoksessa Plummer, Ken (ed.): Modern homosexualities. Fragments of lesbian and gay experience. Routledge, London 1992, s. 134-147.

Beck, Ulrich and Beck-Gernsheim, Elisabeth: The Normal Chaos of Love. Polity Press, Cambridge 1995.

Beck Ulrich, Giddens, Anthony and Lash, Scott: Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Vastapaino, Tampere 1995.

Bourdieu, Pierre: On the Family as a Realized Category. Theory, Culture & Society. Sage, London, 1996, Vol. 13(3): 19-26.

Brown, Judith C.: Lesbian sexuality in medieval and early modern Europe. Teoksessa Hidden from History; Reclaiming the Gay and Lesbian Past. Duberman, Martin, Vicinus, Martha and Chauncey, Jr., George (eds.). Meridian: New York 1990, s. 67-75.

Duberman, Martin, Vicinus, Martha and Chauncey, Jr., George (eds.). Hidden from History; Reclaiming the Gay and Lesbian Past. Meridian, New York 1990.

Faderman, Lillian: Odd Girls and Twilight Lovers. A History of Lesbian Life in Twentieth-Century America. Columbia University Press, New York 1991.

Forsberg, Hannele: Yksi ja monta perhettä. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden perhetulkinnoista sosiaalitoimistotyössä. STAKES: Tutkimuksia 42. Gummerus, Jyväskylä 1994.

Gerris, Jan: Perhearvot vanhempien silmin: perhe-elämän ja lastenkasvatuksen arvoperustaiset mallit. Teoksessa Virkki, Juha (toim.): Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. WSOY, Porvoo 1994, s. 144-162.

Giddens, Anthony: Modernity and Self-Identity. Self and Society in the late Modern Age. Polity Press, Cambridge 1991.

Giddens Anthony: The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies. Polity Press, Cambridge 1992.

Gittins, Diana: The Family in Question: Changing households and familiar ideologies. Macmillan Education LTD, London 1985.

Grönfors, Martti: Kvalitatiiviset kenttätutkimukset. WSOY, Porvoo 1982.

Grönfors, Martti, Haavio-Mannila, Elina, Mustola, Kati ja Stålström, Olli: Esitietoja homo- ja biseksuaalisten ihmisten elämäntavasta ja syrjinnästä. Teoksessa Rakkauden monet kasvot. WSOY, Espoo 1984, s. 132-160.

Haatanen, Kalle: Tunnustamisen politiikka. Miten kulttuurisotia, radikaalia identiteettipolitiikkaa ja äärirelativismia vastustetaan? Teoksessa 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhaten vaihteesta. Gaudeamus: Helsinki 2000, s. 153-171.

Haavio-Mannila, Elina : Jeffrey Weeksin seksuaalielämänpolitiikka. Teoksessa Elämänpolitiikka. Roos, J.P. ja Hoikkala, Tommi (toim.) Gaudeamus, Tampere 1998, s. 292-313.

Haavio-Mannila, Elina, Jallinoja, Riitta ja Strandell, Harriet: Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. WSOY, Juva 1984.

Haavio-Mannila, Elina ja Kontula, Osmo: Seksuaaliset vähemmistöt. Teoksessa Suomalainen seksi. Tietoa suomalaisten sukupuolielämän muutoksesta. Kontula, Osmo & Haavio-Mannila, Elina (toim.) WSOY, Juva 1993, s. 238-268.

Halperin, David M.: Sex before sexuality: pederasty, politics and power in classical Athens. Teoksessa Hidden from History; Reclaiming the Gay and Lesbian Past. Duberman, Martin, Vicinus, Martha and Chauncey, Jr., George (eds.). Meridian, New York 1990, s. 37-53.

Heiskala, Risto: Verkko ja minä. Kohti maailmanyhteiskunnan tutkimusta. Teoksessa: 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhaten vaihteesta. Gaudeamus, Helsinki 2000, s. 54-75.

Helsingin Sanomat: Lapsettomia perheitä on Suomessa eniten Pohjolassa. 24.11.2002.

Henriksson, Benny: Valda familjer. Förhållandet till, och konstruktionen av, familj bland homo- och bisexuella män under 1900-talet. Paper presenterat vid Symposiet: Familjeliv i ett mångkulturellt samhälle, Göteborgs universitet, 18-19 maj 1994.

Hiltunen, Rainer: Rikoksesta kohti tasa-arvoa – homoseksuaalien oikeudellisen aseman kehitys. Teoksessa Lehtonen, Jukka (toim.): Homo fennicus – miesten homo-

ja biseksuaalisuus muutoksessa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Naistutkimusraportteja 1/1999, Helsinki 1999, s. 41-53.

Hiltunen, Rainer: Virallisesti ventovieraat - samaa sukupuolta olevien parisuhteet lainsäädännössä. SETA ry, Helsinki 1996.

Hoikkala, Tommi ja Roos, J.P.: Onko 2000-luku elämänpolitiikan vuosituhat? Teoksessa 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Gaudeamus, Helsinki 2000, s. 9-31.

Jallinoja, Riitta: Johdatus perhesosiologiaan. WSOY, Porvoo 1985.

Jallinoja, Riitta: Moderni elämä. Ajankuva ja käytäntö. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1991.

Jallinoja, Riitta: Moderni säädyllyisyys. Aviosuhteen vapaudet ja säädökset. Gaudeamus, Tampere 1997.

Jallinoja, Riitta: Perheen aika. Otava, Helsinki 2000.

Jallinoja, Riitta: Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Teoksessa Haavio-Mannila, Elina, Jallinoja, Riitta ja Strandell, Harriet: Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. WSOY, Juva 1984, s. 203-294.

Jokinen, Kimmo ja Saaristo, Kimmo: Suomalainen yhteiskunta. WSOY, Helsinki 2002.

Jokivuori, Pertti ja Vainio, Tuomo: Sosiologian perusteet. Kirjayhtymä, Helsinki 1991.

Kartovaara, Leena: Perheet. Teoksessa Andreasson, Kristina ja Helin, Vesa (toim.): Suomen Vuosisata. Trendit. Tilastokeskus, Helsinki 1999, s. 14-17.

Kekki, Lasse: Queer-teoria ja homoliike. Teoksessa Lehtonen, Jukka (toim.): Homo fennicus – miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Naistutkimusraportteja 1/1999. Helsinki 1999, s. 203-214.

Kontula, Osmo & Haavio-Mannila, Elina (toim.): Suomalainen seksi. Tietoa suomalaisten sukupuolielämän muutoksesta. WSOY, Juva 1993.

Kortteinen, Matti: Kohti 2000-luvun sosiaalitieteellistä ajattelua. Keskustelua Anthony Giddensin kanssa. Teoksessa 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Gaudeamus, Helsinki 2000, s. 32-53.

Kuosmanen, Paula: Lesboäidit ja lapset = lesboperhe? Teoksessa Lehtonen, Jukka, Nissinen, Jussi ja Socada; Maria (toim.): Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen: Lesbot, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaina. Edita, Helsinki 1997, s. 100-110.

Kuosmanen, Paula: Äitien ja lesbojen arkipäivän tilanteita: performatiivis-diskursiivinen tarkastelu. Sosiaali- ja terveysministeriö. Naistutkimusraportteja 2000:1. Helsinki 2000.

Latokangas, Pirjo: Tie hämmennyksestä sitoutumiseen. Homomiehen identiteettikehitys. SETA ry., Helsinki 1994.

Lehtonen, Jukka (toim.): Homo fennicus – miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Naistutkimusraportteja 1/1999. Helsinki 1999.

Lehtonen, Jukka, Nissinen, Jussi ja Socada; Maria (toim.): Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen: Lesbot, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveystalveluiden asiakkaina. Edita, Helsinki 1997.

Lähteenmaa, Jaana ja Mäkelä, Laura (toim.): Helsingin yö. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki 1995.

Löfström, Jan: Homomiehen symbolinen merkitys eli miten kulttuurinkuvasto muuttuu ja miksi. Teoksessa Lehtonen, Jukka (toim.): Homo fennicus – miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Naistutkimusraportteja 1/1999. Helsinki 1999, s. 9-23.

Marin, Marjatta: Perhe ja moraalit: vuosisata perhekeskustelua. Teoksessa Virkki, Juha (toim.): Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. WSOY, Porvoo 1994, s. 10-24.

Månsson, Ulf: Synti, rikos, ihmisoikeus – oikeustaistelun historiaa ja nykypäivää. Teoksessa Sievers, Kai ja Stålström, Olli (toim.): Rakkauden monet kasvot. Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta. Weilin + Göös, Espoo 1984, s. 331-357.

Nardi, Peter M.: That's what friends are for. Friends as family in the gay and lesbian community. Teoksessa: Plummer, Ken (toim.): Modern homosexualities. Fragments of lesbian and gay experience. Routledge, London 1992, s. 108-120.

Nissinen, Jussi: Homoseksuaalisuus ja isyys. Teoksessa Lehtonen, Jukka (toim.): Homo fennicus – miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Naistutkimusraportteja 1/1999. Helsinki 1999, s. 137-151.

Nätkin, Ritva: Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Gaudeamus, Tampere 1997.

Plummer, Ken (ed.): Modern homosexualities. Fragments of lesbian and gay experience. Routledge, London 1992.

Pohjonen, Soile: Parisuhde yksityisoikeudellisessa ajattelussa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja n:o 219. Helsinki 1998.

Rand, Max: Sivullisten etujoukko – homoseksuaalisuudesta kulttuurissa. Teoksessa Sievers, Kai ja Stålström, Olli (toim.): Rakkauden monet kasvot. Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta. Weilin + Göös, Espoo 1984, s. 294-330.

Reuna, Veera: Perhebarometri 1997. Selvitys suomalaisten perheeseen liittyvistä käsityksistä. Katsauksia E 3/1997. Väestöntutkimuslaitos. Väestöliitto, Helsinki 1997.

Roos, J.P. ja Hoikkala, Tommi (toim.): Elämänpolitiikka. Gaudeamus, Tampere 1998.

Rotkirch, Anna: Pirstoutunut vanhemmuus. Teoksessa 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhaten vaihteesta. Gaudeamus, Helsinki 2000, s. 187-200.

Sandell, Kerstin: Lesbisk mor och homosexuell far. Ny variant av styvfamiljen. Kvinnovetenskaplig tidskrift 1/1995, s. 43-46.

Sennett, Richard: Työn uusi järjestys. Miten uusi kapitalismi kuluttaa ihmisen luonnetta. Vastapaino, Tampere 2002.

SETA-lehti 1/1993.

Sievers, Kai ja Stålström, Olli (toim.): Rakkauden monet kasvot. Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta. Weilin + Göös, Espoo 1984.

Strandell, Harriet: Kolmen naissukupolven kokemuksia työstä ja perheestä. Teoksessa Haavio-Mannila, Elina, Jallinoja, Riitta ja Strandell, Harriet: Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. WSOY, Juva 1984, s. 203-294.

Stålström, Olli ja Ross, Michael W.: Ihmissuhteet, elämäntavat ja identiteetit. Teoksessa Sievers, Kai ja Stålström, Olli (toim.): Rakkauden monet kasvot. Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta. Weilin + Göös, Espoo 1984, s. 38-83.

Teppo, Annika: Homot yössä. Teoksessa Lähteenmaa, Jaana ja Mäkelä, Laura (toim.): Helsingin yö. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki 1995, s. 232-253.

Turtiainen, Heli: Miksi yhä vain avioon? Diskurssianalyttinen tutkimus avioitumispuheesta. Jyväskylän yliopisto. Sosiologian pro gradu -työ. 1997.

Virkki, Juha (toim.): Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. WSOY, Porvoo 1994.

Weeks, Jeffrey: Against nature: Essays on History, Sexuality and Identity. Rivers Oram Press, London 1991.

Weeks, Jeffrey: Sexuality and its discontents. Meanings, myths and modern sexualities. Routledge and Kegan, Paul, London 1985.

Weeks, Jeffrey, Heaphy, Brian and Donovan, Catherine: Same sex intimacies. Families of choice and other life experiments. Routledge, London 2001.

Weeks, Jeffrey, Donovan, Catherine and Heaphy, Brian: Families of choice: the structure and meanings of non-heterosexual relationships. Research Results. ESRC Population and Household Change Research Programme. Economic & Social Research Council, Number 6, Oct 1997.

Westermarck, Edward: Avioliiton historia. WSOY, Helsinki 1932.

Weston, Kath: Families We Choose: lesbians, gays, kinship. Columbia University Press, New York 1991.

Weston, Kath: Forever is a Long Time: Romancing the Real in Gay Kinship Ideologies. Teoksessa Yanagisako, Sylvia and Delaney, Carol: Naturalizing Power: Essays in feminist cultural analysis. Routledge, New York 1995, s. 87-110.

Yanagisako, Sylvia and Delaney, Carol: Naturalizing Power: Essays in feminist cultural analysis. Routledge, New York 1995.

Z-lehti 3-4/1996.

2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Gaudeamus, Helsinki 2000.

Elektroniset lähteet:

Setasta: SETA yhteiskunnallinen toiminta ja syrjinnän vastustaminen: Vanhemmuus ja lapsen asema <http://www.seta.fi/> 22.5.2002.

Parisuhdelaskuri <http://www.seta.fi/> 2.12.2002.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi virallistetusta parisuhteesta: <http://www.seta.fi/fi/setafi6423.htm> 2.12.2002.

Hei Sinä naista rakastava nainen / miestä rakastava mies,

millainen on sinun perheesi?

Olen tekemässä Jyväskylän yliopistoon sosiologian laitokselle lopputyötäni työnimellä ”homoseksuaalien perhekäsitykset” ja kuulisin mielelläni myös sinun ajatuksiasi aiheesta. Olen kiinnostunut mm. seuraavista teemoista : parisuhde ja sen rekisteröiminen, lesbo- ja homovanhemmuus, ystävyysuhteiden merkitys ym.

Jos asut esim. pääkaupunkiseudulla tai Jyväskylän ympäristössä ja olet kiinnostunut tulemaan haastateltavaksi, ota yhteyttä niin kerron sinulle lisää.

Vaikka et ehtisikään haastateltavaksi niin kirjoita minulle itsestäsi ja läheisistäsi, omasta perheestäsi tällä hetkellä tai sellaisena kuin sen tulevaisuudessa haluaisit olevan.

Halutessasi voit kirjoittaa (tai tulla haastatelluksi) nimettömänä, mutta toivoisin sinun kuitenkin kertovan jotain itsestäsi (esim. sukupuoli, ikä, ammatti, asuinpaikka).

Yhteydenottoasi odotellen,

Sinikka Kyyrönen

(yhteystiedot)

HAASTATTELUN KÄYTTÖLUPA

Haastattelun tekijä, Sinikka Kyyrönen, saa luvan käyttää nauhoitettua haastatteluani sosiologian pro gradu –työhönsä tähtäävässä tutkimustyössään ja siihen välittömästi liittyvissä yhteyksissä. Hän saa valita haastattelustani suorasanaisia katkelmia julkaistavaksi, kunhan kertojan henkilöllisyyttä ei mainita.

Tutkimuksen päätyttyä haastattelun saa kirjallisessa muodossaan (yksityiskohdat ja nimet muutettu) arkistoida vastaista käyttöä varten. Tällöin kyseeseen tulee

- ☒ aineistoon perehtyminen mielenkiinnosta
- ☒ tutkimuskäyttö
- ☒ aineiston käyttö muissa kirjallisissa julkaisuissa
- ☒ aineiston julkistaminen muissa medioissa

Näillä ehdoilla haastatteluani voidaan käyttää tästä päivästä eteenpäin, kuitenkin rajoituksetta lähtien.

Haastattelu on tehty

paikka ja päiväys

.....

allekirjoitus

HAASTATTELUN PÄÄTEEMAT

- parisuhde ja sen virallistaminen : Koetko virallistamisen tärkeäksi yleensä / omalla kohdallasi? Miksi?
- Miten perheesi muodostuu? Keitä siihen kuuluu?
- Millainen suhde sinulla on biologiseen perheeseesi? Ovatko he osa omaa perhettäsi?
- lesbo- ja homovanhemmuus : Onko sinulla lapsia / haluaisitko lapsia? Miten?
- Mikä olisi mielestäsi paras tapa elää : yksin / asua yksin mutta seurustella / asua parisuhteessa yhdessä kumppanin kanssa / isommassa yhteisössä?
- Mitä ystävät merkitsevät sinulle?

EV 95/2001 vp — HE 200/2000 vp

EDUSKUNNAN VASTAUS 95/2001 vp

Hallituksen esitys laiksi virallistetusta parisuhteesta

Asia

Hallitus on vuoden 2000 valtiopäivillä antanut eduskunnalle esityksensä laiksi virallistetusta parisuhteesta (HE 200/2000 vp).

Valiokuntakäsittely

Lakivaliokunta on antanut asiasta mietinnön (LaVM 15/2001 vp).

Päätös

Nyt koolla oleva eduskunta on hyväksynyt seuraavan lausuman:

Eduskunta edellyttää, että hallitus saattaa asianomaisten hallinnonalojen tietoon ja noudatettaviksi seuraavat kannanotot:

— Rekisteröityä parisuhdetta koskeva laki ei koske sellaisten samaa sukupuolta

olevien, yhdessä asuvien henkilöiden asemaa, jotka eivät rekisteröi suhdettaan.

— Niitä säännöksiä, joita lainsäädännössä, erityisesti sosiaali- ja verotuslainsäädännössä, on avioliitonomaisista suhteista, ei voida rekisteröityä parisuhdetta koskevan lain perusteella soveltaa samaa sukupuolta oleviin, yhdessä asuviin henkilöihin.

— Jos myöhemmin ilmenee perusteltuja syitä muuttaa suhtautumista asiaan, se ei saa tapahtua hallintoviranomaisten yksittäisillä tulkitapauksilla, vaan edellyttää huolellista selvitystä siitä, missä ja mitä toimenpiteitä tarvitaan tilanteen muuttamiseksi ja uuteen yhtenäiseen käytäntöön pääsemiseksi, sekä tällaisten toimenpiteiden toteuttamista.

Eduskunta on hyväksynyt seuraavan lain:

Laki

rekisteröidystä parisuhteesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Parisuhteen rekisteröinti

1 §

Kahden samaa sukupuolta olevan 18 vuotta täyttäneen henkilön parisuhde voidaan rekisteröidä siten kuin tässä laissa säädetään.

2 §

Parisuhdetta ei saa rekisteröidä, jos:

1) suhteen osapuoli on jo rekisteröidyssä parisuhteessa tai avioliitossa; tai

2) suhteen osapuolet ovat toisiinsa nähden sellaisessa sukulaisuussuhteessa, joka avioliittolain (234/1929) 7—9 §:n mukaan on avioliiton este.

Oikeusministeriö voi myöntää luvan parisuhteen rekisteröintiin sukulaisuuteen perustuvasta rekisteröinnin esteestä huolimatta soveltaen vastaavasti, mitä luvan myöntämisestä säädetään avioliittolain 8 ja 9 §:ssä.

3 §

Maistraatti tutkii, ettei parisuhteen rekisteröinnille ole laissa säädettyä estettä. Rekisteröinnin esteiden tutkinnasta on muutoin voimassa, mitä avioliittolain 11—13 §:ssä säädetään avioliiton esteiden tutkinnasta.

4 §

Parisuhteen rekisteröinti siviilivihkimisen toimittamiseen oikeutettu viranomainen.

Parisuhdetta ei saa rekisteröidä, jos 1 momentissa tarkoitettu viranomainen tietää seikan, joka estää rekisteröinnin, tai jos hän toteaa, ettei osapuoli häiriintyneen mielentilansa vuoksi ilmeisesti kykene ymmärtämään asian merkitystä.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun viranomaisen on ennen parisuhteen rekisteröintiä varmis-

tauduttava siitä, että rekisteröinnin esteet on tutkittu siten kuin 3 §:ssä säädetään. Jos esteiden tutkintaa koskevan todistuksen antamisesta on kulumut enemmän kuin neljä kuukautta, sen perusteella ei saa toimittaa rekisteröintiä.

5 §

Parisuhde rekisteröidään siten, että parisuhteen osapuolet 4 §:n 1 momentissa tarkoitettun viranomaisen läsnä ollessa yhdessä allekirjoittavat rekisteröintiä tarkoittavan asiakirjan ja viranomainen samalla vahvistaa sen allekirjoituksestaan.

6 §

Parisuhteen rekisteröinti on mitätön, jos se ei ole tapahtunut siten kuin 5 §:ssä säädetään tai jos parisuhdetta ei ole rekisteröinyt 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu viranomainen.

Tasavallan presidentti voi erittäin painavista syistä päättää, että rekisteröintiä, joka 1 momentin mukaan on mitätön, on kuitenkin pidettävä pätevänä. Tätä koskevan hakemuksen voi tehdä kumpikin parisuhteen osapuolista ja, jos jompikumpi on kuollut, hänen perillisensä.

2 luku

Rekisteröidyn parisuhteen purkaminen

7 §

Rekisteröity parisuhde purkautuu, kun parisuhteen toinen osapuoli kuolee tai julistetaan kuolleeksi taikka parisuhde puretaan tuomioistuimen päätöksellä.

Rekisteröidyn parisuhteen purkamisesta on voimassa, mitä avioliittolaissa säädetään avioerosta.

3 luku

Parisuhteen rekisteröinnin oikeusvaikutukset

8 §

Parisuhteen rekisteröinnillä on samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton solmimisella, jollei toisin säädetä.

Rekisteröidyn parisuhteen purkautumisella on samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton purkautumisella, jollei toisin säädetä.

Laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee avioliittoa, sovelletaan myös rekisteröityyn parisuhteeseen, jollei toisin säädetä.

Laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee aviopuolisoa, sovelletaan myös tässä laissa tarkoitettun parisuhteen osapuoleen, jollei toisin säädetä. Osapuoliin, jotka aikovat rekisteröidä parisuhteensa, sovelletaan, mitä kihlakumppaneista säädetään, jollei toisin säädetä.

9 §

Rekisteröityyn parisuhteeseen ei sovelleta isyyslain (700/1975) säännöksiä isyyden toteamisesta avioliiton perusteella eikä muitakaan sellaisia säännöksiä, jotka koskevat aviopuolisoa yksinomaan hänen sukupuolensa perusteella.

Rekisteröityyn parisuhteeseen ei sovelleta lapseksiottamisesta annetun lain (153/1985) säännöksiä, jotka koskevat puolison oikeutta ottaa ottolapsi, eikä nimilain (694/1985) säännöksiä puolison sukunimestä.

4 luku

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä

10 §

Parisuhde voidaan rekisteröidä Suomessa ainostaan, jos:

1) ainakin toinen parisuhteen osapuolista on Suomen kansalainen ja hänellä on asuinpaikka Suomessa; tai

2) kummallakin osapuolella on rekisteröintiä välittömästi edeltäneen kahden vuoden ajan ollut asuinpaikka Suomessa.

Suomen kansalaisuuteen rinnastetaan 1 momenttia sovellettaessa kansalaisuus sellaisessa vieraassa valtiossa, jonka lainsäädäntö antaa mahdollisuuden parisuhteen rekisteröintiin pääasiallisesti samanlaisin oikeusvaikutuksin kuin tässä laissa säädetään. Tällaisista valtioista ilmoitetaan valtioneuvoston asetuksella.

11 §

Oikeus parisuhteen rekisteröintiin Suomen viranomaisen edessä määrättyy Suomen lain mukaan.

12 §

Kahden samaa sukupuolta olevan rekisteröity parisuhde, joka on rekisteröity vieraassa valtiossa, on pätevä Suomessa, jos se on pätevä siinä valtiossa, jossa rekisteröinti toimitettiin.

13 §

Rekisteröidyn parisuhteen purkamista koskeva asia voidaan tutkia Suomessa, jos:

1) parisuhteen rekisteröinti on toimitettu Suomessa; tai

2) parisuhteen osapuolella on sellainen liittymä Suomeen, että Suomen tuomioistuin olisi toimivaltainen avioeroasiassa siten kuin eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain (379/1929) 8 §:ssä säädetään.

14 §

Vieraassa valtiossa annetun rekisteröidyn parisuhteen purkamista koskevan päätöksen pätevyyteen sovelletaan, mitä eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 11 ja 12 §:ssä säädetään vieraassa valtiossa annetun avioliiton purkamista koskevan päätöksen pätevyydestä Suomessa.

15 §

Siitä poiketen, mitä 8 §:ssä säädetään parisuhteen rekisteröinnin oikeusvaikutuksista, rekisteröityyn parisuhteeseen ei sovelleta avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävää Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken Tukholmassa tehtyä sopimusta (SopS 20/1931) eikä sopimuksen hyväksymisestä sekä sanotun sopimuksen täytäntönnpanosta annettua lakia (413/1931).

Helsingissä 28 päivänä syyskuuta 2001

5 luku

Erinäisiä säännöksiä

16 §

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntönnpanosta annetaan tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella.

17 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 2001.